מעריב
סופשבוע

...לום הפלשתיני: ארץ ישראל השלימה

...ויד, האח של יוסוף סטיבנס

...שגריה אתיופית בארץ המובטחת

הגדה של רוטשילד

אתה יושב?
ברשת בית המזגן
בית המזגן

בחול המועד
כדאי לכם להכנס
לאחד מבתי הכל-בו של
המשביר לצרכן
יש שם
משהו לכל אחד
לרשותכם מבחר עצום של מוצרי איכות
שכמותם אפשר למצוא רק בבתי הכל בו
של המשביר לצרכן. תוכלו להנות
St Michael MARKS & SPENCER

סופשבוע

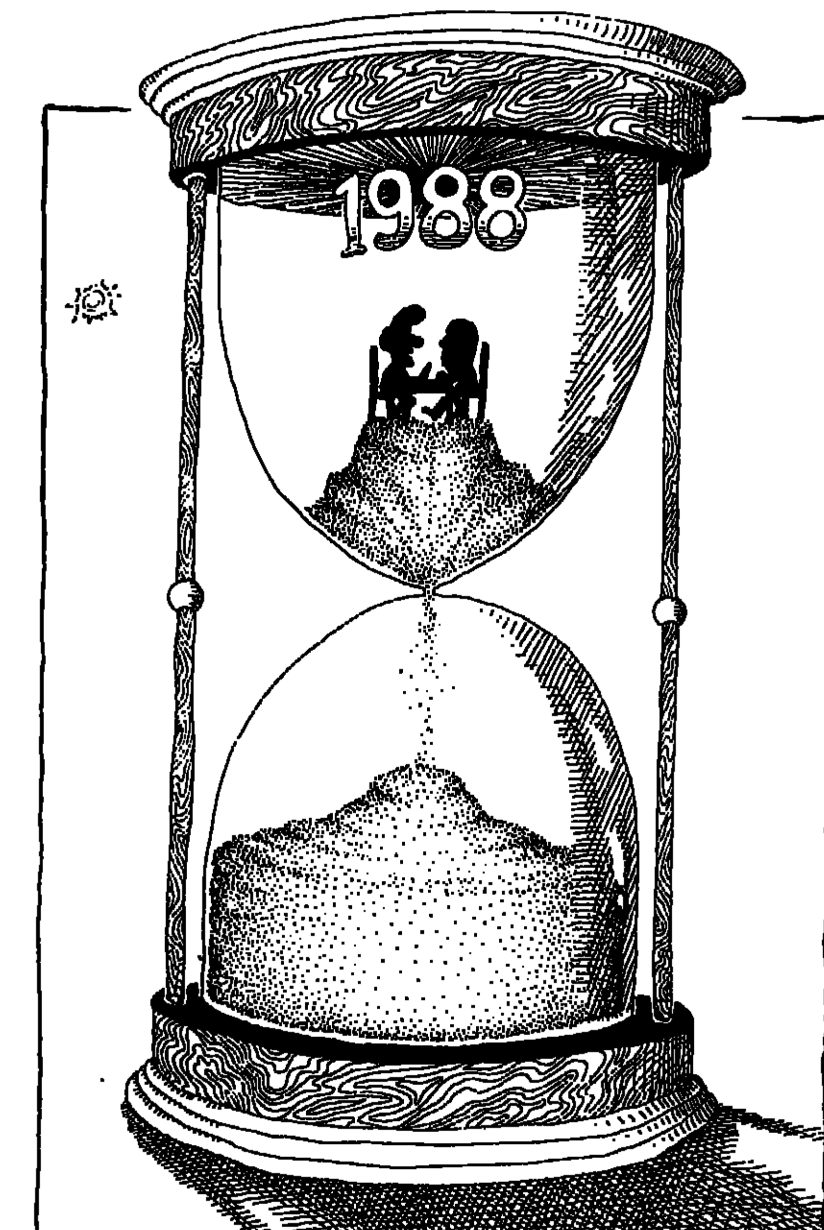
י"ד בניסן, תשמ"ח 1.4.1988

בשער: דף מהגדת פסח, אחד מ־816 עמודים מאויירים בספר "כתב היד של רוטשילד", המתאר את אורח חייהם של יהודי איטליה במאה ה־15. הספר, שהוזמן בידי משה בן יקותיאל הכהן, יהודי איטלקי אמיד, ב־1470, יוצג באגף החדש לאמנות יהודית ע"ש מקס מאיין במוזיאון ישראל.

עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, שרי אנסקי, נטע גרינשפן
מודעות: אורלי דגן

הפיסגה

בבקשה סליחה מפיקאסו

אביב חדש בדלתא

הקדימו בגדים יפים לאביב החדש.
קחו החודש את ההלבשה העליונה והתחתונה של דלתא - בהנחה גדולה!

מחירים של סוף עונה - בתחילת העונה:

20% הנחה

מהרו וחדשו את המשפחה לקראת החג, האביב החדש והמבצע המיוחד.

טבעי שלובשים דלתא.

קשר בראל

קרינה אחת לנו שתהיה לי נקיון

סוויסאיר מציעה לך חופשת בונבון בשוויצריה.

סוויסאיר מגשימה את חופשת חלומותיך! בוא להרגע, לחתפעל, להתרגש ולהתפנק בנופי היונגפראו, על פסגות האלפים, בבתי המלון בציריך, בהמולת הקאזינו ליד ז'נבה. בוא ליהנות ממעינות המרפא וחוות הבריאות, מבתי קיץ בכפר, משייט על אגם לוגאנו ומשפע בתי הכלבו וחנויות היוקרה. התענוג מתחיל ברגע בו תתרווח בכורסה שבמטוס, ומהרגע הזה אתה ממריא לחופשת בונבון. סוויסאיר שמחה להטיס אותך למימוש חלום החופשה שלך. את מבחר חופשות הקיץ בשוויצריה תמצא בחוברת BESTSELLER 1988. בילוי נעים.

swissair

החלום הפלשתיני מתחיל בנקודה בה נמחקת ישראל

ד"ר מירון בנבנישתי צועק – אבל אף אחד לא מקש[illegible] איש שנושם, אוכל ושותה כבר שש שנים את "פרוייקט הגדה והרצועה", יודע שהחלומות הלאומיים של הפלשתינים, ישארו רק חלומות [illegible] מציאות של אבנים ובקבוקי תבערה. "התהליך בשטחים הוא בלתי הפיך ולכן אין מנוס מסיפוח יו"ש ועזה למדינת ישראל והענקת כל הזכויות ומעמ[illegible] לחושבים שם". זו רק שאלה של זמן. ניתוח 'ימני' עם מסקנות שמאלניות.

מאת יעל פז־מלמד

„בקיץ 1977, לאחר נצחון הליכוד בבחירות לכנסת, חשתי, כרבים מחברי, שחרב עלי עולמי. בבת־אחת קרס סדר העולם הישן... ארץ־ישראל היפה, העובדת, החלוצית, עברה מן העולם ונגוזו חלומות הנעורים... לא יכולתי עוד להמשיך בעסקים כרגיל. תפקידי באותה עת – סגן ראש עיריית ירושלים – נראה תפל לפתע... השתעשנו בתוכנית מצרה משלנו. רצינו לעשות את עיריית ירושלים ואת טדי קולק למפלטם של השפויים... הקושי הגדול היה להיווכח שלא התרחש אסון: עולם כמנהגו נהג, והמציאות סרבה להיכנע לתחושת האסון, הניכור והתסכול. המשטר החדש לא היה גרוע מקודמו, ואת זה לא יכולנו לשאת.

"או אז החלה להתקיים בי מה שנתן זך מכנה 'הקללה הרומנטית: לחיות עד תום את עלבונה של המציאות בהשוואה עם דגם־על בלתי־קיים'. השארותי בתוך מערכת השלטון – אם כי במערכת העירונית, שלא חל בה כל שינוי – נראתה לי התפשרות עם הרוע. בלי משים התחלתי לנוע במסלול של התאברות פוליטית, ממש כגיבורי יצירותיהם של סופרים בני דורי וסביבתי הפוליטית. כמותם, נדחפתי אל תהומות היאוש בכוחה של 'תחושת חוסר־האונים והחימה לאנשים החדשים הללו', כדברי יעקב שבתאי... מונע בכוחם של הדחפים הרומנטיים, ביקשתי לתור את מחוזות הניגודים המוחלטים, להתמסר לחקר הסכסוכים הבלתי־פתירים, להבין את הטרגדיה שבמאבקים בין־קהילתיים שאין להם סוף... ביקשתי לשבץ את המקרה הפרטי שלי בתופעה אוניברסלית, לחפש מצבים הדומים למצבה של ירושלים, שכן הצרה שאינך בודד בצרתך יש בה משום הקלה..."

> אצל הפלשתינים אין פשרות בענין החלום. הם הולכים כל הזמן למאבקים אבודים. לכן אין מה לדבר על פשרות, על החזרת שטחים. גם אם יסכימו לכך בתחילה, הם תמיד יתבעו לעצמם את מה שהם מכנים זכות השיבה לכל ארץ־ישראל

כך, בקיצורים מתבקשים, פותח ד"ר מירון בנבנישתי, סגן ראש עיריית ירושלים בעבר, ומזה שש שנים מנהל "פרויקט הגדה והרצועה", את ספרו האחרון – "הקלע והאלה". ספר, שיותר משהוא ניתוח מדעי על הסכסוך בינינו לבין הערבים, יש בו משום מסע מרתק אל נבכי נפשו של המחבר, שארצישלו נלקחה ממנו, כמו מרבים מבני־דורו, בבחירות לכנסת ב־77', עד שהשיב אותה בתום מסע ארוך וכואב, שבסופו הבין שאולי לא היו הדברים מעולם. והכל רק נוסטלגיה וחלומות, ורצון לשוב למחוזות ילדות שכבר אינם קיימים. איש לא גזל מהם את ארץ־ישראל העובדת והיפה. הרבה לפני עלות הליכוד לשלטון היא נעלמה ואיננה, ודור שלם מתקשה לעכל את הענין.

בדירה קטנה, בבית משותף, בליבה של המושבה הגרמנית בירושלים, יושב ד"ר בנבנישתי, ומעלה על מחשב נתונים שונים הקשורים לגדה ולרצועה: ילודה, תמותה, רמת־חיים, כמות אוכלוסיה ועוד. בעזרת צוות של חוקרים ומימון מכספי קרן רוקפלר, הוא מוציא מדי שנה חמישה דוח"ת מפורטים על הנעשה בגדה

(המשך בעמוד הבא)

צילמה: אירית זילברמן

(המשך מהעמוד הקודם)
וברצועה, ואחת לשנה מפרסם דו"ח מקיף יותר, הכולל הרבה מאוד עובדות, מספרים וניתוח שלהם.

תנור "פיירסייד" מחמם את המשרד, מפיץ ריח של שיכון ותיקים בקיבוץ. האדים הבוקעים מן הקומקום העומד על התנור מעלים ניחוח של ימי האוניברסיטה העליזים. קשה להניח שבתל אביב אפשר היה למצוא באותו משרד חמישה מחשבים משוכללים, יחד עם תנור "פיירסייד" וצלחת נחושת גדולה, שכשמעמידים אותה על ארבע רגליים מעץ, היא משמשת כשולחן. ובתוך כל זה, אפוף עשן סיגריות של עצמו, מוקף במחקריו על הגדה המערבית, יושב לו ד"ר מירון בנבנישתי ואומר שהוא יודע שאף אחד לא מוכן לשמוע את מה שבאמת יש לו להגיד על יחסי יהודים ערבים.

הימין צודק בכך שהוא תופש שזה משחק ברוטלי, ואי אפשר לשחק אחרת. השמאל, לעומת זאת, תופש את הדברים בצורה רומנטית, מטאפיזית. הוא היה רוצה שהצד השני יסכים למה שהוא מציע, אבל זה לא עובד

איש גדול, שיער שיבה מתולתל עוטר פנים של ילד, נמרץ מאוד, מדבר בשטף שמקשה את המעקב אחר דבריו. מה גם, שבניגוד למרבית אנשי האקדמיה, הוא אינו מקדש את הסיסטמטיות. לא חשוב לו שדבריו לא יופיעו במשנה סדורה שיש בה הצגת הבעיה, מימצאים ועובדות. יהיו מי שיגידו, שהוא מקל על עצמו את החיים. הוא זורק עובדות, מביא מודלים תיאורטיים לניתוח הסכסוך בינינו לבין הערבים, ובכך תם הענין.

ואולי זו גם הסיבה שפעמים רבות הוא נשאר בלתי מובן. בתוך המערבולת הנוראה והקשה של שטחים, ופלשתינים, וימין ושמאל, ויכן ועירה בינלאומית – לא ועידה בינלאומית, אנחנו מצפים שיאמרו דברים ברורים, חד־משמעיים. תגדיר לנו בדיוק איפה אתה עומד בוויכוח המתיש על עתידנו, ונדע לאן אתה שייך. מירון בנבנישתי אומר שהוא יודע שהוא לא רלוונטי לוויכוח המתנהל עתה בארץ, שעיקרו: שטחים תמורת שלום – כן או לא. אמרת כן – אתה ממוקם בצד שמאל של המפה הפוליטית. אמרת לא – אתה מימין. "אני", אומר בנבנישתי, "חושב שהימין צודק בניתוח שלו את המציאות, אולם טועה במסקנות של הניתוח הזה. אני מנתח את המציאות כמו הימין, אבל המסקנות שלי מרחיקות לכת אפילו הרבה יותר משל השמאל. ומשום כך איש אינו מוכן לשמוע לי. שנים אני כותב ספרים ומאמרים ומחקרים, ואף אחד לא מוכן להקשיב. הוא משוגע, הם אומרים. למה אנחנו צריכים להתעסק אתו. לפני שאתה אומר לנו מה אתה חושב, תגדיר קודם איפה אתה עומד. אתה בימין, או אתה בשמאל. אם אתה שייך לנו, נקשיב לך. אם לא – נתקיף אותך.

"אי־הרלוונטיות שלי היא לא לעובדות. היא לוויכוח. אני טוען שהוויכוח הוא לא אם להחזיר או לא להחזיר. וכל זמן שהוא ייסוב על השאלה הזו, לא נתקדם לשום מקום. כי השאלה היא לא אם אנחנו מוכנים להחזיר. הבעיה היא שהצד השני, הפלשתינים, לא מוכנים לקחת. הם אינם מוכנים היום, ולא יהיו מוכנים גם בעתיד לוותר על החלום הגדול שלהם – לקבל את כל מדינת ישראל. הם לא רוצים את הגדה המערבית. הם רוצים את הכל. ומאחר והם תנועה לא פרגמטיסית, בניגוד לציונות, הם לא מבינים שבכך הם מפסידים גם את מה שיש להם, או מה שיכלו להשיג. אבל מה זה משנה לעצם הענין. הימין צודק בכך שהוא תופש שהמשחק הוא ברוטלי, ואני לא יכול לשחק אותו אחרת. כל צד רוצה בדיוק את מה שהצד השני רוצה – את כל ארץ־ישראל. השמאל, לעומת זה, תופש את הדברים בצורה רומנטית, מטאפיזית, או יותר נכון מטא־פוליטית; הוא היה רוצה שהצד השני יסכים למה שהוא מציע, אבל זה לא עובד".

ואת זה אומר האיש, שהיה מועמד מטעם ר"צ בבחירות לכנסת ב־1981; שגדל והתחנך על ערכי תנועת העבודה, היה בתנועת המאוחדת, התהלך עם חולצה רוסית, ומשמעת־מים במסע מחוף־לחוף, שר כלילות את "הו וניה־תי" וניה" ויצא להגשמה בקיבוץ ראש־הנקרה. הסביבה החברתית שלו תובה בשמאל, הטרמינולוגיה שלו היא של השמאל, והערכים שהתחנך עליהם מאירים עד היום את דרכו של השמאל, כמו את דרכו שלו עצמו: כיבוש הוא דבר רע, משחית, לא צודק. לא ייתכן שעם אחד ישלול מהשני את זכותו לחופש ולהגדרה עצמית. לא ייתכן לשלול בכוח זכויות מבני־אדם. גם הוא טוען ש"קבוצת ההתייחסות הטבעית שלי, עצמי ובשרי – היא מחנה היונים".

וזה עיקרו של המסע האינטלקטואלי שערך מירון בנבנישתי, מתהומות היאוש הוא הבין, שאין שום קשר בין הגישה הרומנטית שלו ושל בני־דורו, לבין המציאות. המעשה הציוני, לגבי־דידו, לא נגמר כשעלה הליכוד לשלטון. נטיעת עץ ובנית בית ביהודה ושומרון, כמוה כהקמת דגניה ונהלל וראש־הנקרה. ולך תסביר למי שלא גדל בדגניה, או נהלל, או ראש־הנקרה, שבא לבכות כששומעים את ההשוואה הזו. מירון בנבנישתי, עבור רבים מחבריו חצה את הקווים. ניתק את עצמו.

ובעקבות אותו מסע הוא גם הפך, פחות או יותר, לאדם שאין לו מחנה, שאינו שייך. ובמציאות הפוליטית הישראלית, אדם שאינו שייך, אל לו לצפות שיקשיבו לו. פרופסור עזרא סרן, שהביוגרפיה שלו וסביבתו החברתית חופפים את אלה של מירון, הגדיר את עצמו במדויק שעה שקם והצטרף ל"תחיה". בנבנישתי אינו יכול להצטרף לשום צד.

בקיץ 1982 הציג ד"ר מירון בנבנישתי בפומבי את תוצאות מחקרו הראשון על השטחים ועל יחסי יהודים־ערבים, או מדוייק יותר: יהודים־פלשתינים. מעטים, אם בכלל, קראו או זוכרים את המחקר בשלמותו. מה שנחקק בתודעה הציבורית, ובעצם הוציא את מירון מחוץ למחנה, היתה השורה התחתונה של אותו מחקר, שגרסה פחות או יותר שהקו הירוק מת, אין יותר טעם לדבר על החזרת השטחים שנכבשו ב־1967, התהליך בשטחים הוא בלתי־הפיך, ומכיוון שכך, אין מנוס אלא לספח את השטחים למדינת־ישראל ולהעניק לתושביהם מעמד שווה לזה של תושבי־ישראל. בנבנישתי טען אז, ובדעתו זו הוא מחזיק גם היום, שאין כל אפשרות לפתרון של קבע בארץ־ישראל. גם אנחנו וגם הפלשתינים טוענים כל אחד: ארץ־ישראל כולה שלי, ואף צד לא יהיה מוכן לוותר על החלום הזה. בטח שלא הפלשתינים. "הם היו תמיד בעלי גישה רומנטית־הרואית. הם אמרו תמיד, וכך הם אומרים גם היום – או הכל, או לא כלום. לא מתפשרים עם עקרונות".

יהושפט הרכבי אומר, בניגוד גמור אליך, שנכון שלפלשתינים יש חלום להשיג את כל ארץ־ישראל, אבל בסופו של דבר הם יבינו שזה בלתי אפשרי, ויקחו את מה שיש, בתחילה כצעד טקטי, כאילו זמני, בסופו של דבר יהפוך הזמני הזה למצב של קבע, כאשר הם יבינו שחייבים התפשר עם החלום.

"בשום אופן לא. אנחנו כל הזמן היינו מוכנים להתפשר, הם מעולם לא. זה נכון שהם חמורים אמיתיים, כי בכך הם הפסידו, או מפסידים, גם את המעט שיכול היה להיות להם. אבל אין אצלם פשרות בענין החלום. בניגוד לציונות, התנועה הפלשתינית אינה תנועה פרגמטית. הם הולכים כל הזמן למאבקים אבודים. בן־גוריון אף־פעם לא הלך לקרבות אבודים, הוא תמיד היה מציאותי, ידע להעריך את התוצאות האובייקטיביות של המלחמות אליהן יצא. הפלשתינים לא. לכן אין מה לדבר על פשרות, על החזרת שטחים, על הקמת מדינה פלשתינית ביהודה, שומרון וחבל עזה. גם אם הם יסכימו לכך בתחילה, הם תמיד יתבעו לעצמם את מה שהם מכנים זכות השיבה לכל ארץ־ישראל, ואז, בעצם, לא פתרנו שום דבר".

שום צד לא מוכן בעצם לוותר על החלום הגדול, למעט קצוות שוליים ולא משמעותיים. אז על מה יש לדבר? חייבים להכיר במציאות הזו, ולדעת שאנחנו הולכים לחיות ככה לאורך זמן. המצב היום בשטחים הוא מצב שיימשך הרבה מאד שנים

משום כל אלה, גרס אז וגורס היום בנבנישתי, שתהליך הסיפוח של השטחים למדינת ישראל הוא בלתי־נמנע. זו רק שאלה של זמן, והזמן הוה הולך ואוזל. רק אם יסופחו השטחים ניתן יהיה להפסיק להתייחס אל הפלשתינים באל עם כבוש נטול־זכויות. ברגע שהם יהפכו לחלק ממדינת־ישראל, שוב אי־שאפשר יהיה להפעיל עליהם את דוקטרינת האדונים, יהיו חייבים להעניק להם שירותים וזכויות כמו לכל אזרח במדינת ישראל.

כולל זכות בחירה לכנסת?

"לאו־דווקא. אפשר יהיה להגיע להסדרים אחרים. זה יהיה תלוי בשני הצדדים. בהחלט אפשרי שכל צד יבחר את השלטון שלו עצמו, לעצמו".

מירון היה בטוח שמסקנותיו והתזה שהעלה כאן יעוררו הדים עצומים בארץ, יהיו תחילתו של ויכוח פוליטי נוקב, יחרדו סוף־סוף את הבעיה עד הסוף. הדים היו, אבל קלושים ביותר. ויכוח בוודאי לא נערך. התוצאה היחידה היתה שהשמאל, חבריו מאתמול, הוקיע אותו, הימין אימץ אותו אל לבו, כשהוא מוציא מכל הדברים שאמר רק את שנוח לו – התזה בדבר אי־הפיכות המצב בשטחים. ויכוח אמיתי על משמעות ה"אי־הפיכות" לא פרץ. מירון טען שמאחר ושליטתינו בשטחים אינה זמנית, אלא היא מציאות קבע, המשמעות היא שאין יותר טעם לוויכוח בין ניצים ויונים על שלמותה או חלוקתה של הארץ. הוויכוח הזה הוא אנאכרוניסטי ולא רלוונטי. יש מצב חדש־ה

(המשך בעמוד הבא)

מירון בנבנישתי: "אני מנתח את המציאות כמו הימין, אבל המסקנות שלי מרחיקות לכת אפילו הרבה יותר משל השמאל. ומשום כך איש אינו מוכן לשמוע לי. הוא משוגע, אומרים עלי"

(המשך מהעמוד הקודם)

שליטה על מיליון וחצי ערבים נטולי זכויות ותרויות דמוקרטיות. השאלה שצריכה להישאל היא איך חיים עם זה.

הרי מעולם לא ניסינו להציע לפלשתינים מדינה משלהם. מעולם עוד לא הכירה ישראל בישות פלשתינית. מה הבטחון הגמור שהם ידחו את ההצעה?

"כפי שהדברים עומדים היום, אין שום סיכוי שנוכל להציע להם דבר כזה. כבר ביום השביעי למלחמת ששת הימים החל אצלנו קידוש השטחים שכבשנו. אנחנו, מעבר לכל הדברים, תופשים את מלחמת ששת הימים כקרב האחרון שעשה צדק עם עם ישראל ותיקן את העוול הנורא של תוכנית החלוקה ומלחמת 48'. גם בשבילנו וגם בשביל הפלשתינים מלחמת 48' השאירה את הדברים בלתי פתורים. הבעיה המרכזית היא שאנחנו פה תופשים את הסכסוך בינינו לבין הערבים כסכסוך בין מדינות: מדינת ישראל מול מדינות ערב. כך העדפנו לחשוב מאז ומעולם. אבל הסכסוך האמיתי הוא לא 'חיצוני', הוא 'פנימי'. זהו סכסוך בין שתי קהילות – היהודית והפלשתינית. זה שורש הענין. גם את מלחמת השחרור העדפנו לראות כסכוך בינינו למדינות ערב, בעוד שבעצם מה שהתרחש היתה מלחמת אזרחים בין יהודים שחיו כאן לערבים שחיו כאן. שתי הקהילות הללו טוענות שהן הקולקטיב הלגיטימי היחידי בארץ־ישראל. אף אחת לא מוכנה להכיר בלגיטימיות של השניה. לכן כל הויכוח, כן מדינה פלשתינית, לא מדינה פלשתינית – אין לו כל משמעות.

"בשבילנו, בעצם, קיים רק מצב אחד – ארץ־ישראל שייכת רק לעם ישראל. בשבילם – אנחנו גזלנו משהו ששייך להם, ועד שלא נשיב את כולו, אין על מה לדבר. שום צד לא מוכן בעצם לוותר. על החלום הגדול, למעט קצוות שוליים ולא משמעותיים. אז על מה יש לדבר? חייבים להכיר במציאות הזו, ולדעת שאנחנו הולכים לחיות ככה לאורך זמן. המצב היום בשטחים הוא מצב שיימשך הרבה מאד שנים. מי שלא מוכן לראות את זה, טומן את ראשו בחול".

ובכל זאת יש שינויים. יש תזוזות. בכל זאת החלה לפני שלושה חודשים התקוממות רצינית של תושבי השטחים. סימן שהמצב אינו סטאטי כמי שאתה מנסה להציג אותו. מדוע שזה לא יביא למהפך במצב?

"אין שום פרוגרמה פוליטית מאחורי ההתקוממות הנוכחית. היא איננה חלק משינוי התפישה שלהם. מה שיש פה זה הלקאה שלהם על חטא, וזה הכל. לכן הקרב הזה מבחינתם הוא קרב אבוד. הם פשוט התעוררו בוקר אחד ואמרו לעצמם: תראו מה עשינו לעצמנו? 21 שנה נתנו לעצמנו להיות עבדים של הציונים, והכל בשביל נוחות ורמת־חיים גבוהה יותר. אכלנו טוב, השתכרנו היטב, בנינו בתים יפים, קנינו טלוויזיות וידאו, השמנו וחיינו בנוחות. המחיר של כל זה היה שעשינו לציונים את החיים מאוד קלים. לא נתנו להם לשלם את מחיר הכיבוש. היום הם מכים על חטא. אבל זה הכל. הם לא אומרים לעצמם: נעשה את ההתקוממות, נמוטט את הקונסנסוס הציוני, נביא את העולם להיות בעדנו, ומזה נתחיל לדבר על מדינה וזכויות משלנו. להתקוממות הזו אין ולא יהיה המשך פוליטי, ולכן כבר אפשר לראות שהיא נכשלה. היא תדעך לאט לאט, מבלי שייצא ממנה דבר. ורק מתחת לפני השטח ימשיכו הגחלים לרחוש, ושקט לא יהיה. בעינינו כל ערבי הוא טרוריסט, ובעיניהם כל יהודי הוא גזען, כי הציונות היא תנועה גזענית, וזו הברוטליות של כל המצב".

"ההתקוממות שאנחנו רואים היום לא היתה יכולה לפרוץ אלמלא חיו הפלשתינים 21 שנים תחת שלטון ישראלי. החשיפה לחברה הישראלית עם כל הפתיחות והליברליות והחופש עשו את שלהם. בכל מדינה ערבית אחרת היו מחסלים התקוממות כזו כאיבה, לא היו נותנים לה שבוע. הפלשתינים יודעים בדיוק עם מי יש להם פה עסק, ואני שמח על זה. אבל אין ספק שאנחנו יותר חזקים, ואנחנו בקרב הזה ניצחנו".

> השאלה איננה אם אנחנו מוכנים להחזיר. הבעיה היא שהצד השני, הפלשתינים, לא מוכנים לקחת

האם זה אכן נצחון? יש מי שטוען שאפשר לדכא את המהומות ולנצח בקרב, אבל להפסיד את המערכה כולה. והמערכה היא על דמותה של מדינת־ישראל.

"זה מה שמרגיז אותי אצל השמאל. מי שמנסה לגזול מן המפעל הציוני את כוחו ועוצמתו, שמדבר על חיסול מדינת־ישראל, לא רק שאינו צודק, הוא גם משחק בדיוק לידיים של חסרי הבטחון. וחסרי־הבטחון הם אנשים כמו אריק שרון. ומתוך אותו חוסר בטחון הם פועלים כפי שהם פועלים. כל זעקות השבר והקריאות כאילו המדינה מתפוררת לנו בין הידיים, רק מחזקות את התמיכה באנשים כמו שרון. מתוך הגישה הילדית שלי, אני קובע במפורש שהסיפור הזה של מדינת ישראל יחזיק מעמד. אין לי שום אפשרות לחזות קטסטרופה".

ובכל זאת, אילו היו מציגים בפניך מצב היפותטי שבו הפלשתינים מוכנים לשלום תמורת שטחים, היית מקבל את הנוסחה הזו, או שאתה מקדש את עצם השטחים?

"אני לא מוכן בכלל להתייחס לשאלה כזו. אין לה שום רלוונטיות. חבל בכלל להתעסק אתה. בשבילי השאלה היחידה היא האם יש לתת לפלשתינים זכות לקבוע בעצמם את עתידם ואת מעמדם. האם אנחנו מוכנים להכיר בלגיטימיות שלהם על ארץ־ישראל, כפי שאנחנו מכירים בלגיטימיות שלנו. לפני שעשינו את זה, מה יש לדבר על החזרת שטחים. שוב, מתוך הגישה הילדית, בשבילי יש לערבי אותה זכות להתגעגע לארץ הזאת כמו שלי. הוא, בדיוק כמוני, קשור אל נופיה ועציה וסלעיה, רוצה לשוב אל המקום שממנו נעקר. את מבינה כבר מדוע אני לא יכול להיות שייך, נחשב למשוגע. בעיני הערבים כקולקטיב כן קיימים, ולגיטימי בעיני שמה שאנחנו חשים כלפי הארץ, יחושו גם הם. גם לגיטימי בעיני שמגיעה להם, כקהילה, זכות פוליטית זהה לשלי. אבל מתוך כך אני גם יודע שכל הדיבורים על פשרה טריטוריאלית הם קשקוש. הערבים לא יקבלו אותם. ולכן הסכסוך, נכון לעכשיו הוא בלתי־פתיר, והמצב הוא בלתי־הפיך".

זאת, אני מניחה, הסיבה שהשמאל זועם עליך, טוען שאתה מפיץ יאוש שלא במקומו, וקורא בעצם לשבת ולא לעשות דבר.

"זה נכון שבגלל זה הם זועמים עלי, אבל הם פשוט לא מבינים מה אני רוצה לומר. הטענה שלי היא הפוכה. מי שאומר שהכיבוש הוא מצב זמני, אומר בעצם שלא צריך לעשות כלום. אני אומר שחייבים לעשות דברים: לספח את השטחים ולתת לתושביהם אותן הזכויות שיש לישראלים. מוכרחים להבין שהיום כבר מאוחר מדי לכל פתרון אחר. אחרנו את הרכבת. הפתרונות של פשרה טריטוריאלית היו טובים ללפני עשרים שנה. היום חייבים להתחיל קודם כל ליצור דיאלוג תרבותי. לעצור את ההידרדרות הנוראה ביחסים שבין יהודים וערבים. רק כשזה ייעצר, אפשר יהיה אולי להתחיל לדבר על פתרונות".

בעוד שנתיים, ב־1990, הוא אומר, הוא מתכנן לפרוש מן העיסוק הנוכחי ולחפש משהו אחר. "מה הטעם", הוא שואל "להמשיך לפרסם ספרים ומאמרים ודוחו"ת וניתוחים, שלאיש אין חפץ בהם". אם אין כל התייחסות למה שיש לו לומר, עדיף שלא יאמר כלל. הנה, רק בשבוע שעבר דיווחו כל העתונים בהרחבה על מימצאיו שכמות האוכלוסיה הערבית בגדה וברצועה גדולה בעשרים אחוזים ממה שנאמר עד עתה. הוא היה בטוח שהטלפון במשרדו לא יפסיק לצלצל. גופים ומוסדות שהנתונים הללו רלוונטיים לעבודתם יבקשו פרטים נוספים, ירצו לדעת על סמך מה הסיק את המסקנות. בפועל – לא קרה דבר. אפילו טלפון אחד לא הגיע. את איש לא עניין שהמאזן הדמוגרפי, שכל־כך הרבה מדברים עליו, הוא עוד הרבה יותר חמור ממה שחשבנו.

ואולי אף אחד מאיתנו, לא בימין ולא בשמאל, אינו מוכן לקבל בפרצוף את העובדות כפי שהן באמת.

יעל פז־מלמד

חיי[illegible]ל עיוור

מאת שרית פוקס

תמונה סוריאליסטית בירושלים: מחנכות יהודיות, מחנכות ערביות, [illegible] נהג ערבי. ובתווך, ילדים חרשים, ילדים עיוורים, ילדים בעייתיים. דו־קיום של עווית וקסם, קו דק שמפריד בין טראג'י לקומי. והאהבה האינסופית לילד הפגוע מקהה את הקונפליקט בין העמים.

את פצפוץ האבנים המתרסקות הם לא שומ־עים, ולגז מרמיע אין קול. לפעמים מבקיע קול יריה את עור התוף שלהם, דרך מכשיר השמיעה. אני מתכוונת ל־45 ילדים ערביים – חלקם מאיזורי המרי, ג'באל מוכאבר, ענתה, עסביה, שועפת, צור באכר – מתוך 110 תלמידיו החרשים של ברוך. אני אומרת ברוך, ולא "בית־הספר לחרשים כי"ח" שבירושלים כי לא פגשתי הורה, מורה או תלמיד בו שלא כינו את בית־הספר בשם: "ברוך". ברוך אברמזון, 28 שנה מנהל את בית־הספר. הוא החזון והוא המעש. והמעש צועד לפני החזון.

"אני לא בונה תיאוריות גדולות", אומר לי ברוך, "קודם אני עושה. אחר־כך אומרים לי זה נקרא פיתוח, טיפוח... יפה מאוד. אני רק יודע שכאשר הייתי צריך לפתוח את מסגרת בית־הספר לילד ערבי, לחצתי על כל העולם. אף פעם לא שאלתי את ההורים מה דעתם. אין פה סימפוזיונים. זו המציאות שלנו וכך אנו חיים". ובזמן נאומו לוכדת עינו, שאינה מרפה מאף שבריר התרחשות בבית־ספרו, את אמירה – ילדה ערביה מאבו־גוש – והוא צועק בהתרגשות: "היא מרגישה לא טוב". ברוך רץ איתה אל הכיור, מכופף את ראשה, ממתין עד שתגמור להקיא ושונה למורה: "ועכשיו תעשי לה כוס תה".

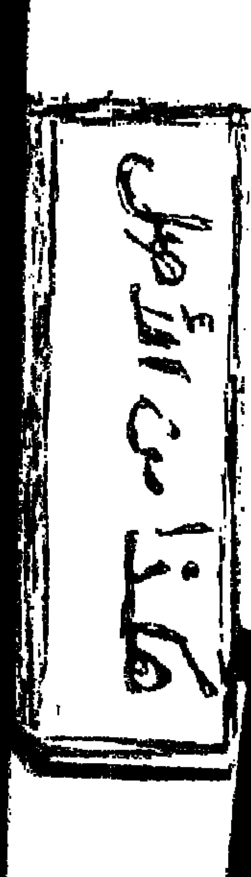
מאז 1980 מנהל ברוך דו־קיום של חרשים יהודים וערבים ממשפחות בעלות רקע חברתי־כלכלי בעייתי, ולהן ילדים עם ליקויי למידה או פיגורים אלה ואחרים. בכל בוקר עומד ברוך תמה: האם יצליחו שוב הנהגים הערביים, המסיעים יהודים וערבים לבית־הספר, לחמוק מאיזורי העוצר בדרכים פתלתלות? האם הבוקר לא יעלו את אחד האוטובוסים באש? ופתאום, בתוך הגשם הסמיך, מבצבץ סב זקן בגלביה צחורה עם נכדו הקטן מכפר סילואן, וברוך שוב מתמלא פליאה: מה מביא את הסב הזה להביא את נכדו לבית־הספר היהודי על אפה ועל חמתה של השקפת עולמו. כי על פי השקפת עולמו אנחנו אפיזודה חולפת עם רוח ההיסטוריה הנעה במורח התיכון. היו צלבנים, היו תורכים, היו אנגלים ויש יהודים.

בשתי רשויות נפרדות מתפקדים ילדים מן ההורים הערביים של ילדי בית־הספר: רשות החיים ורשות הלאומיות. הממשי והערטילאי. במקום אחד קוצר־רוח וטרוניה. במקום אחר, ברכת הלב המטשטשת את הזיכרון ההיסטורי, והכל למען הילד הפגום. בחברה ערבית מסורתית נחשב הילד החרש לנפל'חיים. אללה רצה בפגימותו של הילד, ואל לו למאמין להתערב בהחלטה העליונה. כי מי אנו שנתערב, ככתוב בקוראן: לא נפעל אלא במה שהודיע לנו האלוהים.

בבית־הספר של ברוך, אי של קיום משותף, אין מלכות הפוליטיקה נוגעת במלכות החיים. בית־ספר שהוא קצת לונה־פארק עם משחקי למידה, תוכנות מחשבים משעשעות ומורים המתגלגלים מצחוק בט"ו בשבט סביב אגוז מפוצח שהכל עטים עליו במקום להגות את שמו. היהודי, מצילו של הילד הערבי, הוא גם האוייב. אבל אהבה אינסופית לילד הפגוע מקהה את הקונפליקט.

בין שעשועי אגוזים של ט"ו בשבט לבין הקרנוואל השתוק של של פורים שהיתי בבית־הספר. תנועה בין טרגי לקומי, בין עווית לבין קסם. ציפיתי לפגישה עם הוויה סימלית שבסופה ניתן יהיה להכריז: הביטו וראו, הנה, אפשר גם יחד. אבל

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

הממשות הרחוסה האפילה על הסמל. אינטנסיביות היא אהבה. וכדי למנוע אי הבנות אציג מיד את עמדתי כלפי ברוך. ברוך מעורר בי הערצה. משוגע לדבר עם החן המגוחך הכרוך בכך, נע כל הזמן על הגבול שבין הנשגב לתוהו המוחלט. זוהר, נוהר, קופץ. ופתאום משחיר מול אימת שקיעת מפעל חייו לתהום הנשייה מפני ש"כולם מדברים בלשון הומנית, אך בסתר ליבם שונאים ערבים. זה מיתי, זה מיסטי, זה כולל את השמאל, תראי את 'מיכאל שלי' של עמוס עוז".

ברוך הוא אגנטרליסט מושבע. כל קיום בית החינוך סביבו, והוא מחנך באופן אוטומטי את הכל ואת כולם. למשמע שאלה שברוך ציפה לה אני מיד מקבלת ציון: יפה מאוד! וברוך מאוד אוהב תשובות נכונות, התשובות שלהן קיווה.

הנה למשל הפגישה עם נערי רפול. את חיילי רפול, לוחש לי ברוך, מביאים לכאן כדי שיראו חרשים מתקדמים ולומדים והמוטיבציה שלהם להתקדם בחיים תושפע מכך. אולי אחר־כך, חושב ברוך, הם כבר לא ירביצו סתם כך."

א מו ילד, ברוך. מצפה לשנות את המציאות בהינף אחד של שרביט אמונתו החזקה. הביטו איך הוא מתייצב בפני חיילי רפול אחרי הופעת תלמידי בית־הספר בפניהם במחולות – כולל מחול טרובדור ברקיעות רגליים ללא קול – ומטפס אל שיא חינוכי: מה עשה לכם הביקור, למה אתם חושבים שצה"ל שלח אתכם לכאן? ברוך הנפעם מתרוקן בבת־אחת מאכזבה כי החייל הראשון משיב: "כאנו הנה כי אם אתחתן ויוולד לי ילד חירש, אני אדע איך להתנהג אליו". ברוך זועק: וזה מה שזה עשה לך? נער אחר מנסה את כוחו: "קודם לא ידענו איך הם חיים – עכשיו אנחנו יודעים". ברוך מתחנן על נפשו: אבל מה זה עשה לכם לגבי עתידכם. אתם יוצאים מפה כמו שנכנסתם"?!!

הנה הישועה: "זה קצת מרגש", אומר נער אחר, "אנחנו רואים שלא רק אנחנו יכולים לעשות דברים, גם אנשים אחרים". ברוך נסער: "תגיד עוד פעם את הדברים. אני חושב שזה היה מ־ש־פ־ט ה־מ־פ־ת־ח". מישהו אומר משפט מפתח, ברוך מתפעם. מישהו אומר משפט לא־מפתח, רוחו של ברוך נופלת ואיש עדיין לא יצא בהכרזה: ראינו את עצמנו בראי, גם אנחנו מפגרים אחרי החברה הרגילה, גם אנחנו יכולים להתגבר כמותם.

ועכשיו שולף ברוך קסם: איך תסבירו שאחיהם של הילדים הערבים הלומדים כאן לא הולכים לבית־ספר, בימי שישי הם הולכים להפגנות, והחרשים – בכל זאת באים? תשובה בקולו: "כי אולי התלמידים מבקשים את זה, לא איכפת להם מה קורה בחוץ, איכפת להם מה קורה איתם". ברוך מתמוגג: יפה מאוד. וזה לא שהם לא רואים. הנה, עלי הקטן, למשל, עושה לי: טש...טש...טש... ויורה: אבל הוא מתייחס לתילים כמו לסוג כזה של רמבו."

וקולו עולה לאוקטבה דרמטית במיוחד: אל תחשבו שלהורים היהודים היה כל־כך קל, שהם פתאום ראו את ילדיהם נוסעים עם ילדים ערביים. אבל הם התרגלו. פעם היו כולם חוגגים את החגים במשותף. אחר־כך החלטתי שאסור לי לדרוש מילדים ערביים להתחפש בחג שלנו. או היום אנחנו חוגגים יחד את ט"ו בשבט, כי חג האילנות הוא לא חג לאומי. נזמין אותם לראות סדר פסח, ובחג הקורבן הם יעשו לנו הצגה על תורות הנביא מוחמד ויביאו עוגות.

לפני הפיזור אני מחליפה מלים עם ששון ממושב עלמה שבגליל. הפרזוכיות מדבקת ועד מהרה גם אני תובעת ממנו איזה משפט מפתח. ששון מתאמץ לקלוע: "הם נתנו לי באמת תחושה שהם רוצים ללמוד, שהם מגיעים לדברים מקסימליים כאלה, שהם יכולים לעשות הכל". אבל אני דוחקת: כלומר, שהם ממצים את כל כוחם? ואתה? גבותי מתרוממות באיום קל. ששון מבין את הרמז: "אני? לא. אני למדתי כי ההורים שלי אמרו לי ללמוד, והם באים מרצונם. הם נותנים את כל הכוח שלהם בשביל להגיע לאן שהם רוצים". או מי יותר בעייתי, אתה או הם? ששון משפיל עיניו: "אני. כי אני אוהב להתפרק, לעשות שטויות". אתה מקנא בהם? "כן. שהם נותנים את המעט שלהם כדי להשיג הרבה יותר". "יפה מאוד", אני חולקת שבח לששון.

על גרם המדרגות עומדת המנקה פאטמה מתברון ונאנחת מרה. מישהו ממשפחתה הלך לעולמו. הכל נשאר בתוך הלב, היא אומרת לברוך, טופחת טפיחה אחת על ליבה, וטפיחה אחת בסמרטוטה על הרצפה. עכשיו ט"ו בשבט ובכיתות מדביקים חלקי עץ ועלים על נייר, על הלוח רשום: סו־רה – עץ, ורקה – עלה, סכו – אורן. מלים פצועות עפות בחדר. מאמצים איד־סופיים, והניגון לא כמו אצלנו, השומעים. מילים שאנו יורקים לא נולדות מאליהן. ליד המחשב אפשר לתרגל שליטה בקול: אינטונאציה, צליל. יש משחק בקרה על הקול: גמל נוסע בדרך וזורעת מכשולים. הילד משמיע את קולו למיקרופון, ואם הוא שולט בגובה הצליל – הגמל לא יתנגש. זמר קיברנטי של "יונתן הקטן" בוקע ממחשב אחר. בכיתות שקט. רק המחשב מדבר.

ואת התוכנות מי יזם או יצר? ברוך. יפה מאוד. הנה מתנדבים מבתי־ספר תיכוניים: זיו, בואייר, התיכון שליד האוניברסיטה בירושלים, תיכון הימלפרב ועוד מלווים את הילדים. המתנדבת המשחקת עם עבד מא־טור אומרת לי: "פחדתי, ממש פחדתי, אף פעם לא דיברתי עם ערבים, ועוד חירשים." עבד, ילד נמוך קומה, ראש גדול, הבעת פנים עצובה, לבוש וסדר מרושלים – כך כתוב בתיקו האישי – מחייך לעצמו בשעה שהוא לומר לכתוב: מוז – בננה. חובז – לחם. וכאשר ללחם, פעם דרש ברוך מאמו לשלם 20 ש"ח לקייטנה לבן. "עשרים שקל?", קראה האם. "הרי זה שק קמח. אז מה אתה רוצה שאקנה, שק קמח או קייטנה?". בית־הספר כיסה את התשלום. עבד, שאמו בעלת פיגור קל ואביו משותק, טורח לפעמים להרים במקום להגיע לבית־הספר.

הנה סיהאם משער שכם. עלי, המורה הברווי, מתווך בין שתינו: מה את רואה ביום שישי? גז מדמיע, עונה סיהאם, כלומר: שני סיבובי בפתורים דמיוניים ושני נטיפים דמיוניים מן העיניים. ילדים זורקים אבנים, כלומר: היא זורקת משהו באוויר. אסור, היא אומרת בשפת ידיים, אבא מרביץ. אבא? אצבע על המצח ואצבע על הסנטר. החיילים נחמרים? שואל עלי. לא, מסמנת סיהאם בראשה. למה? כי יורים. וסיהאם יורה טאח, טאח, בלי קול. וגם משוגעים: סיהאם מסובבת אצבע בצד הראש. אני פוחדת (יד על הלב).

בלילה של אבנים, מכות, יריות וגז מדמיע, זו התמונה קטועת האינפורמציה של רבים מן הילדים. תוהו של תוצאות ללא סיבות. מי יורה במי ומי מרביץ במי ולמה? כולם בכולם. אולי זו התמונה הנכונה. אדם גולמי, רמבו, בום בום, טאח טאח. אלימות נקיה מצידוקים אידאולוגים ומרציונאליזציות מוסריות. כוח עמום מפעיל כוח עמום.

ברוך, עם אחד התלמידים (בתמונה הקטנה), והמחשבים שמלמדים שליטה בקול. את התוכנות חיבר ברוך.

לעלי הבדווי בן השבט אל־נברון יש חיוך עמום ובקצהו גיחוך. איש אינו יודע על עלי כלום, חוץ מהעובדה שהוא תלמיד שנה רביעית בסמינר בית־הכרם. "אני תמיד אופטימי", אומר לי עלי, "אני אדם כזה. הנה למשל, לפני שבוע חזרתי מתל־ערד שם חיים הורי לדירתי בכפר ענתה. היה עוצר על מחנה ענתה והכביש לכפרי נחסם. אז פנה אלי השוטר ואמר לי: 'עלי, תקח את העצמות שלך ותסתלק מפה'. אמרתי לו: אני רק בא לקחת את הספרים שלי מהבית, תן לי רק עשר דקות. 'לא, עוצר, סגור'. באתי לברוך, לא היה לי לאן ללכת. ברוך נתן לי מכתב: שאני מורה וחינוכי לבית־הספר, שאני ממוצא בדווי ויש לי תעודת זהות ישראלית. הלכתי ללון אצל בן־דודי הגר באיזור. עכשיו מצאתי דירה רק בתל־חנינה. כמעט שעה מכאן. הברחתי את החפצים שלי בדרך צדדית. אז אני תמיד אופטימי, חה, חה, חה. עדיף שהדברים ישמרו בלב. אין מי שישמע, ומי שישמע – לא איכפת לו."

עלי מועד לאבנים כי הוא משתף פעולה עם יהודים. לומד אצלם ומלמד אותם. "אני מבסוט", אומר עלי באופטימיות אלימה. "כל עוד אינני מקבל אבן בראש, אני ממש מבסוט. תראי, יהיה טוב. אני אופטימי". האופטימיסט מחייך בלהט והולך למרכזו.

ברוך מתרה בי אגב קיפוץ על המדרגות: "חסר לך שתכתבי שאני חובש כיפה, ואז יצא כי הכל בגלל הכיפה. ואין שום קשר: מה שלאלוהים – לאלוהים, מה שלעבודה – לעבודה. תיכף יחשבו שאני מן השמאל. כאילו שחובשי כיפה הם או שמאלנים או גוש אמונים. מה זה, אין אחד נורמלי, אהז מה זה נורמלי? אני".

מישהו נוגע בי ביד רכה. זהו אבי. רק שנתיים ימים הוא משותת עם העולם והוא כבר בן 11. חרש וגם עיוור. הוא הלן קלר של בית־הספר. עד לפני שנתיים היה פרא דל־בשר, מתנודד והורס את כל הנקלע בדרכו וצורח מיאוש. היו שחשבו אותו למפגר, אך לא הוריו. וכך, מאז שנתיים, מכותר על־ידי צוות מיוחד לו בבית־הספר, לומד אבי לכתוב בכתב ברייל, לדבר בשפת סימנים. כיוון שאיננו רואה הוא ממשש את האותיות ואחר כך משיב במישוש. מי זאת, ממשש אבי את יד מורתו. אומרים לו מי אני, אבי מרגיש עכשיו את שמי. "יש פה איש, הוא צלם. והאשה כותבת" – מעבירה לו המורה את המידע אגב מישוש.

"השוטר אמר לי: 'עלי, תקח את העצמות שלך ותסתלק מפה'. אמרתי לו: אני רק בא לקחת את הספרים שלי מהבית, תן לי רק עשר דקות. 'לא, עוצר, סגור'"

בבת־אחת התעוררה אינטליגנציה רדומה. מיום שנפתח לו ערוץ לתקשורת אבי קולט בכפייתיות. יש לו על הקיר לוח בכתב ברייל ושם בכל יום מנסחים לו זכרונות. למשל יום חמישי: היום יש רוח בחוץ. קר. הכיפה שלי עפה ברוח. וכל הזמן הוא ממשש. הולך רכיל על העולם בליטופי אצבעות. ופליאה היא כיצד אינו מופתע לגלות מהי מצלמה ומהו טלפון, ומהו שעון.

זו אולי לא פליאה גמורה, שכן אבי לא נולד חרש ועיוור. מחלה תקפה אותו, אולי נאמר תסמונת, הקשורה במה שהיא קשורה ונבצר ממני לדווח עליה מחמת סוביודיצה. וכך, ילד עירני ופיקח, בעל אינטליגנציה גבוהה במיוחד, כפי שקבעו מיבדקים של טרם האסון, התעוור והתחרש בגיל שנה וקצת. תבניות מוחו נותרו פתוחות לקבל את העולם כמות שהוא.

ה וריו של אבי הם יראי שמיים. אהבת בורא בשמחה, הנאה ופתיחות. לא ביסורים והתמכרות. פתוחים לעולמות ההומור והאירוניה. בפני הם חושפים את שמחת העמידה בנסיון, ובוראם יודע כנראה יותר ממני על יגונם.

"יום־יום מלחמה, יום־יום מלחמה", קורא האב ומלטף את זקנו, "להאיר פנים לכל אחד, להיות באמת שמח. למצוא במה להיות שמח". היה מוסמך לרבנות ונעשה איש מחשבים כדי לאפשר את הניידות בעולם שהתבקשה לו מהנסיונות להציל את בנו. בין לילה התעוור אבי, אך התחרש בהדרגה. בן שנה וקצת התנתק מהעולם ולא חזר לשוחח עימו עד שמורה חרשת, ידידת המשפחה, החליטה לקרוא תיגר על פיגורו־כאילו, והוא בן תשע. אז התברר שאבי אגר רשמים ואינפורמציה מדהימים על העולם, תודעתו ניגרת בהתלהבות. עכשיו לומד אבי מהו מוות. ידידו הטוב מבית־חינוך לעיוורים נפטר. אמרו לו שיש קבר, הוא יכול למשש. אך המוות עצמו אינו בר־מישוש.

הוריו וארבעת אחיו קשורים אליו בעבותות תובענותו ואהבתם 24 שעות ביממה. אני מקשיבה להוריו. אנשים מופלאים, אני חושבת. עד שאנו מגיעים לשיחה על הבעייה הערבית. לא על הערבים, שכן את הנהגים הערבים המסיעים את אבי הם מהללים בכל פה. ההורים, שהיו מסוגלים לעילוי עצמם על התנאים שהוכתבו להם, מצטמצמים בבת־אחת למימרי הפתר מהערבים בארץ ישראל.

"בלילה בו אירע האסון החלו עיניו של אבי מרצדות וגופו התפרכס", פותח האב את סיפורם. "נדדנו בין רופאים שסתמו ולא פירשו, עד שקמנו כלב כבד ונסענו לניו־יורק. כל־כך רצינו להיות בארץ ישראל, הרי נולדנו שם, בגולה".

"לפעמים", מתפרצת אמו של אבי בקול רך לסיפור, "אני אומרת לבעלי: כל יום אני מתאהבת באבי מחדש, הוא משגע אותי, מפליא אותי, מפתיע אותי. זו בריאה נפלאה". והאב: "בלייט האוס' (בית האור), המוסד המעולה ביותר בעולם לילדים עיוורים, התקנן אבי עם פורטוריקנים, עם שחורים. שם מלמדים אותם לתקשר כבר מהעריסה. באותה תקופה התחלנו לגלות ששמיעתו דועכת. דיבורו התעוות. כל לילה נהגתי לומר איתו 'שמע ישראל'. לילה אחד שמעתי שהוא אומר את המלים באופן משונה. כבר לא שמע ישראל. כך ידעתי שבני מתחרש".

אומרת האם: "ואז ניתק אבי מעולמו החיצון. את כל ימיו מבלה על ברכי, מפרק את הבית: את שואב־האבק, את המזגן". האב: "אני זוכר שפעם נכנסתי לבית ידידים ועיני קלטה צנצנת עם פרחים. עמדתי נדהם. מה זה? אנשים חיים בלי רסיסים, עם חפצים שלמים". האם: "נתנו לו לפרק. הבנו שזה הכוח המוביל אותו בחיים. זה מה שנותר לו. ואם אקח ממנו את כוח ההרס אסתום עליו את הגולל. לא כעסנו, את מבינה, משהו מת לך בפנים. את מכוונת רק אליו. הוא מקור חייך. ארבעת ילדינו גדלו עם ילד ממשש, שידיו תקועות כל הזמן בעסקיהם. יום אחד בשעת הערב נעלמו כל הארבעה. חיפשנו אותם בבהלה, במיטה, בשירותים, בכל פינה. אין. פחד מוות. ואז מצאנו אותם במטבח, מתחת לשולחן. 'ש...ש...ש...', הם התחננו. אל תגלי אותנו לאבי. אנחנו רוצים לשחק קצת".

אמו של אבי ממששת את עצמה פתאום: "אני חשה אותו על גופי. גם כשהוא איננו איתי הוא ממשש אותי". האב: "תמיד היה מי שהציע לנו לאשפז אותו במוסד. הוא לא צעד עשרה מטרים בלי ליפול. ובין הרגליים כאילו תקועה לו אשכולית גדולה. המחלה תקפה את עצביו בכל מקום. הוא נראה – לא עלינו – כמו ביאפרה. כמה שהאכלנו אותו לא הוסיף במשקל. היה לו מראה קורע־לב".

האם: "אבל רגשותיו, אוהו, הוא הרגיש. זה מה שכאב. היו לו רגשות עמוקים תמיד, היה רועד מבכי כשאחרים הלכו לשחק והוא נשאר איתי בבית. יש רגש שנובע משכל, וזה השכל שהיה לו. הוא הבין שיש חיים אחרים מעבר לו, אך לא היתה לו דרך אליהם". האב: "אבל הם חשבו אותו למפגר".

"ארבעת ילדינו גדלו עם ילד ממשש, שידיו תקועות כל הזמן בעסקיהם. יום אחד הם נעלמו. מצאנו אותם במטבח, מתחת לשולחן. אל תגלי אותנו לאבי, הם התחננו, אנו רוצים לשחק קצת".

האם: "ואני ידעתי תמיד כי כל מה שהיה מצוי בו לפני האסון – הקסם, האינטליגנציה – זה רק נמצא במעצר. הוא היה נושך מרוב תסכול ואני בוכה עימו ומתבוננת באחיו המשחקים מעבר לחלון. נלחמנו בכל החזיתות, ולבסוף הצלחנו לשפר את עקמומיותו בעזרת רופא מופלא, מרפא בנגיעות. נדדנו מרופא עיניים לאוזניים, בניו־יורק ומחוצה לה, בכל מקום שהיה בו שביב של תקווה. רופא אחד אמר לי: 'אולי זה לא יניח את דעתך, אבל הילד הזה הוא מעולם אחר. הוא מנחש מה אני עומד לבקש ממנו. עוד לא הספקתי להגיד לו להסתובב ימינה והוא כבר בימין'. יש לו חוש מיוחד לזמן. שעון מתקתק בתוכו. בגיל שלוש למד לשחות. פעם בשבוע, ב־9.30 בדיוק, היה קם בבית־ספרו ואוסף את בגדי הים של הילדים".

אבי העיוור מרכיב משקפיים כבר שנים אחדות. משקפי ראייה, לא משקפיים כהים. מדוע? מפני שאמו החליטה שהוא זקוק למשקפיים. אם ילד מגיב לאור ולחושך כפי שהבחינה, משקפיים יעניקו לו תחושת מציאות. הרופאים צחקו בקול גדול לטירוף האם. משקפיים לעיוור?

א ביו של אבי נוהר מאהבה באומרו: "על חלבה ודמת הוא גדל. כל מה שיש בו זה ממנה. מה את חושבת, היא לא ניראתה כך לפני עשר שנים. היא היתה רזה ו...". ואשתו מצחקקת: "מה חסר לך, ארוניו?". אומר האב: "היא התחננה בפני הרופאים – תעשו משהו עם עיניו. הלא הוא חש באור. היה אחד, אכזר במיוחד, שביחכה בגרונו כנתנק ואמר: 'גברת, אני מצטער. אל תפריעי. חבל על הזמן'".

עד שיום אחד בניו־יורק קראה האם בעיתון על רופא מהולל אחר, ונמצא שותף לטירופה. הוא נתן לאבי משקפיים חזקים, לא כדי לראות אלא כדי לחוש. האב: "הילד לא היה בנמצא. הוא היה בעולם אחר שבין אור לחושך. עכשיו הוא רואה יותר מלא כלום. בתחילה החליפה לו אמו משקפיים כמעט כל חודשיים. אבי ורק

(המשך בעמוד 23)

האיש שהחזיק כוכבים בכיס

מאת יעל פז־מלמד

בהוליווד קראו לו "הקיסר". סם וייסבורד, יהודי, מולטי־מליונר, עמד בראש "וויליאם מוריס", אחת הסוכנויות הגדולות בעולם לייצוג שחקנים וזמרים. בין השאר טיפח אישית את פרנק סינטרה, מרילין מונרו, אלוויס פרסלי, קלינט איסטווד. לילה אחד לפני כעשר שנים, בין פגישה עם השאה של איראן לפגישה עם נשיא ארה"ב לשעבר ניכסון, הודיע על כוונתו לתרום את אוסף האמנות שלו למוזיאון ישראל. וייסבורד נפטר לפני כשנה. את האוסף, ובו מיצירות רובנס ורמברנדט, רנואר ורודן, אפשר יהיה לראות בירושלים מיום שלישי הקרוב.

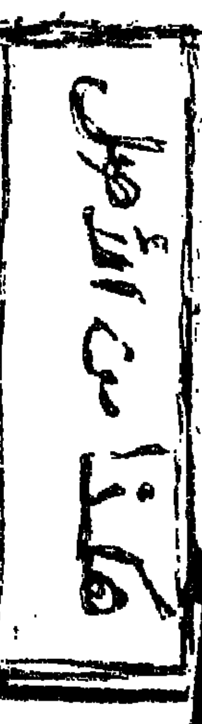
ד"ר מרטין וייל, מנהל מוזיאון ישראל בירושלים, פגש את סם וייסבורד לראשונה לפני עשר שנים. טרי קלק צילצל אל וייל כבהילות לניו־יורק, מסר לו את מספר הטלפון של סם וביקש שיקבע איתו פגישה דחופה. ד"ר וייל לא ידע דבר וחצי דבר על האיש. גם את שמו לא שמע מעולם.

הפגישה נקבעה לערב חג המולד, כחצות, במלון פלאזה המפואר שבעיר. למרטין נאמר שזו השעה בה מסיים מר וייסבורד את עבודתו. שלג כבד ירד באותו לילה. בלובי של המלון לא נראתה נפש חיה לבד מקבוצת כנרים שעמדה שם וניגנה מנגינות צועניות לכבוד האורח הבודד. עצי התמר בחצר המלון חיפשו להשבר ברוח העזה שנשבה בחוץ.

כמה דקות אחרי חצות נכנס ללובי הענק איש קטן וצנום, כבן 65. שום דבר לכתוב עליו הביתה. איפה הוא ואיפה התמונות הגרנדיוזיות שחלפו במוחו של וייל על רקע התפאורה המפוארת ומוסיקת הכינורות הנשפכת ברקע. "סליחה על השעה המאוחרת שנקבעה לפגישה", התנצל האיש הצנום. "הייתי חייב להיפגש היום גם עם השאה של איראן וגם עם הנשיא לשעבר, ריצ'ארד ניקסון. הסוכנות שלנו עומדת להוציא לאור את ספרי הזכרונות של השניים, ואולי גם להפיק מהם סרטים וסדרות לטלוויזיה".

(המשך בעמוד 21)

ד"ר מרטין וייל, מנהל מוזיאון ישראל בירושלים, ותריקים מאוסף סם וייסבורד (מצולם משמאל). "נערה מחזיקה לימונים" של ויליאם אדולף בוגרו). הכל התחיל בפגישה דרמטית בליל חג המולד, במלון פלאזה המפואר בניו־יורק (צילום: איריס זילברמן).

האיש שהחזיק כוכבים בכיס

(המשך מעמוד 19)

"במה עוסקת הסוכנות שלך?" שאל מרטין.

"בייצוג כוכבים", ענה סם לאקונית, ובכך הסתיים פחות או יותר הדיון על עבודתו.

למחרת, כאשר החל מרטין לברר פרטים על בן־שיחו מאמש, התחוור לו שהאיש עומד בראש אחת הסוכנויות ההוליוודיות הגדולות בעולם לייצוג שחקנים וזמרים – "וויליאם מוריס". עוד התברר לו שסם וייסבורד אישית אחראי לקריירה המפוארת של כוכבים כמו פרנק סינטרה, מרילין מונרו, אלוויס פרסלי, קלינט איסטווד ועוד רבים אחרים. סוכנות וויליאם מוריס, בראשותו של סם וייסבורד, עסקה גם בהוצאה לאור של זכרונות מנהיגים חשובים בעולם, כשתמיד מצורף לחוזה הוצאת הספר גם חוזה להסרטת הזכרונות כסרט וכסידרת טלוויזיה. סם וייסבורד החל לעבוד בסוכנות בגיל 16 כנער שליח, וכמו בכל חלום אמריקני שמתנהל לפי הכללים התקדם בחברה עד שנהפך למנהלה, וכמובן – כמוצר־לוואי – למולטי־מיליונר.

אכל באותו לילה מושלג דיברו מרטין וסם בעיקר על אמנות. סם סיפר שבביתו שבלוס־אנג'לס ישנו אוסף גדול של תמונות ופסלים, שהוא רוכש בקביעות כבר 15 שנה מגלריה מסויימת בניו־יורק. לאחר שפרט בפני וייל מה כלול באוסף שלו, אמר שיום אחד היה רוצה לתרום את כולו למוזיאון ישראל כמחווה של אהבה וזכרון לאמו המנוחה, גולדי. וכאשר החל לדבר על אמו, פרץ לפתע האיש שכל הוליווד רעדה מפניו בשל קשיחותו, בבכי. הכנורות ניגנו, השלג נערם ליד החלון הענק, והילד בן ה־65 שגילגל מאות מיליוני דולרים הוציא ממחטה מכיסו, כיסה בה את עיניו ומרר בבכי על גולדי, אמו המנוחה. ככה זה כשנולדים בברוקלין לאמא יהודיה.

סם וייסבורד נפטר לפני כשנה בגיל 75. האיש שהיה פריק אמיתי בכל מה שנוגע לבריאותו, טבעוני מושבע שבמשך שנים לא נגע בבשר או בדברי מתיקה, שהיה הולך כל יום עשרה קילומטרים ברגל ושאחת לחודש התחבר לאלקטרודות למשך יממה, כדי לבדוק את תקינות לבו, הוכרע בסופו של דבר על־ידי מחלת סרטן.

לפני מותו תרם, כפי שהבטיח, את כל אוסף התמונות והפסלים שלו למוזיאון ישראל. בנוסף לכך תרם למוזיאון גם סכום כסף רציני לצורך הקמת ביתן – רחב־ידיים ושטוף אור – הנושא את שמו ומשמש כביתן לתערוכות מתחלפות, למעט חדר אחד, לא גדול, מיד בכניסה, בו יוצג דרך קבע אוסף וייסבורד. ביום שני הקרוב ייפתח הביתן לבני משפחתו של וייסבורד – אחיו, אחותו, ילדיהם ונכדיהם – שיגיעו במיוחד ארצה לצורך האירוע. למחרת יחגגו ברוב פאר את פתיחת הביתן לציבור הרחב. לא מאורע קל־ערך גם במוזיאון הגדול והחשוב ביותר בישראל, ששמו הולך לפניו בעולם כולו.

סופי קאן, אשה חייכנית ונעימה, שבשנה האחרונה אחראית על קשרי־החוץ של מוזיאון ישראל וקודם לכן עבדה עם מנחם גולן בחברת "קנון", פגשה את סם וייסבורד לפני כתשע שנים, כאשר בא לביקור הראשון בחייו בישראל. גם אז, כצפוי אצל האיש האנרגטי והעסוק הזה, לא היה זה רק ביקור תענוגות. סם הגיע ארצה לפגוש את ראש־הממשלה דאז מנחם בגין. באותו ביקור רכש סם, בשם הסוכנות שלו, את הזכויות להפצת ספרו האוטוביוגרפי של בגין – "המרד" – וכמובן שמיד נחתמו גם ההסכמים הנחוצים להסרטת הסיפור. יום אחד, אומרת סופי, עוד ייצא מזה משהו. איכשהו הפקת הסרט נתקלה בבעיות, הופסקה ואז נפטר סם וכל העסק נעצר.

באותו ביקור שלו בארץ נפגש סם עם בגין מספר פעמים. באחת הפגישות שלף פנקס המחאות, רשם על אחת מהן סכום עגול של תשעים אלף דולר והגיש את ההמחאה לבגין כמפרעה על חשבון העתיד. עליזה בגין כמעט התעלפה. "בחיים עוד לא ראינו סכום כסף כזה", אמרה לסם בקולה העמוק, צרוב־הסיגריות. מי שהרוויחה מכל העסק היתה תנועת החרות שבגין תרם מיד לקופתה את כל הסכום.

סם וייסבורד מעולם לא נשא אשה ולא הקים משפחה. תמיד היה מוקף נשים, הירבה לבלות עד השעות המאוחרות של הלילה, וסופי מספרת שאשה יפה היתה ממיסה את לבו בחמש דקות. כאשר הגיע לביקור בארץ הצמידו אליו כבת־לוויה את רינה מור, שאז עוד חשבה על קריירה בינלאומית כשחקנית. לא רק היא חשבה להגיע, דרך קשר זה עם הסוכן החשוב ביותר בהוליווד, לקריירה בינלאומית. גם שחקנית ישראלית מפורסמת חשבה כך. איכשהו נודע לה מועד הנחיתה של מר וייסבורד בארץ, היא ארבה לו בשדה־התעופה, ומאז, ולמשך כל השבוע של שהייתו בארץ, רדפה אותו ואחריו בלי רחמים.

סם היה רגיל ליחס הזה. למרות שהיה אדם צנוע ונתבא אל הכלים שמעולם לא התראיין והשתדל, יחד עם שותפו לניהול "וויליאם־מוריס", להישאר עד כמה שניתן מאחורי הקלעים, הרי עוצמת הכוח הרב שהיתה גלומה בתפקידו והאגדות שהתהלכו על כישוריו המופלאים כסוכן לשחקנים וזמרים מפורסמים, עשו את שלהם. בהוליווד קראו לו "הקיסר". כאשר היה מגיע למסיבה – והוא היה מגיע להרבה מסיבות, תמיד בחברת כמה יפהפיות – היה מתקבל בכבוד מלכים. כולם ריקדו סביבו, ניסו להניח את דעתו, למצוא־חן. סם וייסבורד בהחלט נהנה מן הכבוד שרוחשו לו אלה שכל מלה היוצאת מפיהם בכל פעם שהם מחליפים

"ההתבוננות באוסף הזה משולה למסע בתולדות האמנות שראשיתו בשלהי הרנסאנס האיטלקי, המשכו בהולנד של שלהי המאה ה־17 וסופו בתחילת המאה ה־20".

"הצל" של אוגוסט רודן (ימין) ו"דיוקן קטן של אשה" של פאבלו פיקאסו.

בעל, ארמון, שמלה או אשה מצוטטת בהרחבה במאות עתונים בעולם.

והיה גם הפן השני של חייו – אהבת האמנות. בדירתו הצנועה־יחסית בלוס־אנג'לס הוא הקיף את עצמו בשכיות־חמדה של גדולי הציירים והפסלים. כל סנטימטר בקירות נוצל לתליית תמונה. עשרות פסלי־ברונזה של רודן, בורדל, דומייה ואחרים מילאו את הבית. כשבעל הגלריה מניו־יורק היה מצלצל ואומר שיש לו תמונה שהוא ממליץ לו לרוכשה, היה סם מתפנה מכל עיסוקיו ומתייצב בניו־יורק. בדרך־כלל גם היה רוכש. מרטין וייל אומר שהעיסוק באמנות היה דרך־הבריחה של סם מהעולם הקשוח של השואו־ביזנס. הוא השקיע בכך גם זמן רב וגם הרבה כסף.

האוסף, אומרת עמליה זיפקין, אוצרת לאמנות אירופית במוזיאון ישראל והאחראית על התערוכה הקבועה של אוסף וייסבורד, משול לאוסף של מוסיקה קאמרית. הוא כולל עבודות קטנות שנרכשו לא כדי לעורר רושם ואפילו לא מנימוקים של השקעה נכונה. זהו אוסף של דברים נעימים, מרגיעים, שקל לחיות איתם במסגרת ביתית ונעים לחזור אליהם לאחר יום עבודה ארוך וקשה.

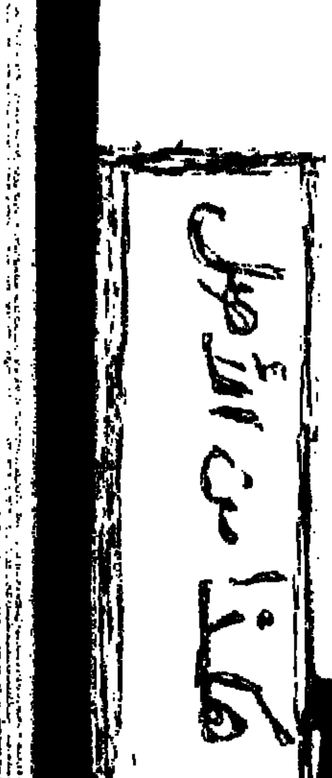
"ההתבוננות באוסף של סם", אומרת עמליה, "משולה למסע בתולדות האמנות. ראשיתו של המסע בשלהי הרנסאנס האיטלקי ובהמשכו מגיעים אל הולנד של שלהי המאה ה־17 – תור הזהב של הציור ההולנדי, ואל אנגליה של המאה ה־18. בדרך מתעכבים בצרפת של המאה ה־19 ותחילת המאה העשרים, ויש גם כמה ניצנים של הציור המודרני. כך יש באוסף דיוקן קטן של אשה של פאבלו פיקאסו".

ביום שלישי שעבר עדיין נראה החדר במוזיאון בו יוצג אוסף וייסבורד כמחסן חסר־חן בבית מִשׁוּתָף. על הרצפה נערמו זה בצד זה ציורים של רובנס, רמברנדט, פיטר ברויגל, קרו וואן חוין. באולם הסמוך שהו זה במחיצת זה יציקות הברונזה "הנשיקה" של רודן, "האתלט", "יד" וכן מספר יציקות של רנואר, בורדל ודומייה. בסך־הכל – 27 תמונות ו־27 פסלים. ערכה של כל יצירה כזו היה עוזר לרבים מאיתנו להסתדר בחיים. עמליה נעה כאחוזת תזזית בין משיפי רצפת השיש לחשמלאים, מנסה לקשור קצוות אחרונים. כמעט שנתיים היא עובדת על התערוכה, וכמו תמיד דווקא ברגע האחרון מתעוררות בעיות שלא חשבו עליהן לפני־כן. וצריך עוד לתלות את התמונות ולהניח את הפסלים ולבדוק בפעם האלף שהכל מוכן לפתיחה החגיגית.

גם באולמות אחרים של הביתן יש המולה ותכונה לא פחות רצינית. יחד עם פתיחת התערוכה המתמדת של אוסף וייסבורד, נפתחת בביתן החדש גם תערוכה מתחלפת של אמנות עכשווית מאוסף מוזיאון ואן־אבנה בלונדון; יוצגו בה למעלה מחמישים יצירות של ארבעים אמנים, מהחשובים והבולטים ביותר בשני העשורים האחרונים. בין האמנים – טוני קראג, המייצג השנה את אנגליה בביאנלה, קיפר, שנליס, סול לוויט, פרנק סטלה ואחרים.

יעל פז־מלמד

חייל חרש, חייל עיוור

(המשך מעמוד 17)

אותם, הוא לא רצה אותם. מה הוא רואה? חה, חה, חה. פעם צילצלה אל אשתי מנהלת בית־הספר לחרשים בניו־יורק נזעם: 'איפה המשקפיים של הילד, כבר שמעיים הם שבורים. הילד לא יכול לראות דבר'. איך שאנחנו פרצנו בצחוק". והשניים שוב צוחקים.

אני רואה קטעי מציאות, על פי בְּרֵירָה אינטימית שבינו לבינו. הוא מתאים בקלות את זמנו הפנימי לזמן החיצוני, החברתי. הוא אוהב ששואלים אותו מה השעה, ואז נועץ מבט שאינו רואה במקום בו עונדים שעון ומשיב משהו. עכשיו יש לו שעון ברייל. יש לו ספר טלפונים קטן ובו קישקושים במקום מספרים. הוא ניגש לטלפון ומחייג. מהו טלפון בעיניו? ולמה הוא אוהב לשחק בצלם: מחזיק מצלמה ומתכופף כמחפש זווית־צילום נכונה. באופן מרהים הוא תופס אמות מידה, היֵרארכיה למשל. מאוד רצה ללמוד נגרות. אמרו שאי־אפשר. הוא התעקש וביקש לדבר עם המורה האחראית אסתר, כי אמרו לו שהיא קובעת. אסתר לא היתה. "אז נלך למנהל הגדול", דרש אבי בשפת סימנים. אומרת האם: "השתגענו, זה למעלה מטעם ודעת. להוציא מזה משמעות? אינני יכולה."

אומר האב: "שנים התפללתי בבית כי בכל פעם שניסיתי ללכת עם יתר ילדי לבית־כנסת, היה אבי צועק מרה. זה היה רצח ברם קר להשאיר אותו. עד שיום אחד החלטתי – אני לוקח אותו ויהי מה. ילדי האחרים אינם חייבים לסבול. ואפילו אם יצעק שם, יהיה אשר יהיה. את חושבת שלא למד מהר מאוד לשתוק? הוא ניגש לבמה ונישק את הפרוכת. מי לימד אותו? לא אני. אני עצמי איני עושה זאת".

אומרת האם: "נשמה קדושה". לפעמים נטפל ילד זה או אחר לאבי בהסעה הביתה, משליך מטרייתו, משקפיו. הוריו מחליטים לא להתלונן בפני הורי הילד. "לכי תמצצי דם של הורים העוברים גיהנום כשלנו. ומה אם יכו אותו, חלילה?"

שבעה אנשים בשניים וחצי חדרים, אבי ילד מעשיר ומרושש. פעם אחת בלבד מילטו את ילדיהם מן הבית ליממת נופש בטבריה. הילדים ישנו בבגדיהם, וכשאבי יצא מן הבית וינקר בצהלה למכונית ומחו את עקבות פשעם, עד שאבי לא הרגיש. "מי לא אוהב סופשבוע? אנחנו", אומרת האם בחיוך. "איזה סיוט. ואיזה אושר. הכל מן השמים, אני חושבת לעצמי. לא שנענשתי. להפך. השם נתן לי ילד כזה מיוחד כי ידע שאני יכולה להתמודד עם זה, ונשים אחרות אולי לא. את מבינה, חמישה דורות של משפחת אמי הושמדו באושוויץ. אותנו גידלו לכן כאילו היינו קדושים. וכך אני מגדלת את אבי". וכאילו אמרה – אבי, ניצול אושוויץ שלי.

לא בטבעיות גמורה, אומרים הורי אבי הכנים, הם הסתגלו לרעיון שבנם יסע בבוקר לבית־הספר עם נהג ערבי וילדים ערבים. ילדם חסר־האונים שאינו שומע ואינו רואה. הגבר בכפייה, האשה בשמלה ארוכה שהתלוותה אליו פעם. ממש ערב סעורית, אומר האב. אבל ימים שחלפו הוכיחו מה נפלאים הם הנהגים הערבים המסיעים את ילדם. אומרת האם: "אגיד לך גילוי לב, יש לי הערכה עמוקה אליהם. איך שהם ממתינים בסבלנות לאבי שיגמור את שגיונותיו, חמש פעמים הוא חוזר לנשק אותי והם מחייכים בסבלנות. יש לי אפילו קרבת לב, אני תמיד נותנת להם סיגריות... איכשהו אני לא מאמינה שעלי הנפלא הזה יתקע לי סכין בגב. לא, לא ייתכן".

אומר האב: "השכנים שלי מזועזעים, איך אני שולח עכשיו את ילדי עם ערבי, אך אני אומר לו אל תדאג. לא הייתי שולח את היקר לי מכל עם מישהו שאיני סומך עליו. אבל האמת שהיה לנו משבר גדול בתחילה. בשביל זה באתי לארץ, כדי לשלוח את הילד שלי לבד עם ערבי? נלחמנו, רצינו הסעה יהודית".

"אם כך", אני שואלת, "ייתכן שהמציאות מולידה בך אמון בדו־קיום, מקהה את החשד". אביו של אבי נאנח. "מה אגיד לך, המציאות היא שכל הזמן יש הסתות במדינה. זה לא כמו השחורים בארצות־הברית. להם יש שאיפות, את יודעת. עבד אצלי נגר ערבי. שילמתי לו טוב, והוא אמר לי: מה אתה חושב, שזה כבוד בשבילי לעבוד בשביל יהודי? לו יכולתי היית"

הופך את המצב'. כל חיי גרלתי בקנרה עם לא יהודים. הערבים אינם מפריעים לי. אך עמוק־עמוק יש לי חשד שביום מהימים מישהו ישפיע עליהם."

האב דוחק עצמו לפינת יגונו הפרטי כדי לא להתחייב: "אין זמן וכוח לחשוב באופן גדול על פוליטיקה. יש לי בעיות מעל ומעבר לטפל בהן בעולם הקטן שלי". אשתו מנסה לחלצו: "אעזור לך, האם אינך מכבד את החשמלאי הערבי שלנו? הוא ישר מאוד. יש יהודים פחות ישרים". בעלה מתעשת: "נכון, והחשמלאי אמר לי בפירוש שהוא כלל לא רוצה לחיות בשלטון ערבי. טוב לו בשלטון יהודי. זאת האמת. הוא עושה הכנסה כבירה מאיתנו."

"ולא מפריע לך שאין לו רגש לאומי", אני שואלת, "כמוך, למשל?"

"לא, לא לכל אדם יש. הוא רוצה לחיות, לגדל את ילדיו. הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. אני לא מעז להיכנס לשכונה ערבית, והוא – חופשי, חופשי. אני פתוח לכל אחד, מנסה להיות טוב לכל אחד. מי שרוצה לחיות איתי – שיהיה כמוני."

מעבר לשער הצהוב של בית־הספר אביו של אבי אינו בטוח. "יש לי אמון ביחידים, אבל ברגע שהם לא מסיעים את ילדי – מה אני יודע. ישנם אנשים טובים במשך היום. את יודעת, תפסו עכשיו את רוצח 45 הנשים בסיאטל. איזה איש נחמד הוא במשך היום, אמרה מישהי שעבדה איתו. יש סיפורים מחרידים. למשל ד"ר מנגלה. אמא של אשתי ראתה אותו כל יום באושוויץ. כל־כך יפה. כל־כך נחמד. איך תדע? ואם ישפיעו עליהם?". הוריו של אבי חופשיים לפתוח את חייהם למשמעות עמוקה בזכות בנם, אסירים של פחדים דמוניים. ופחדיו של אבו־מחמוד, אביו של מחמוד מכפר סילואן, הרסניים פחות? לא.

> ***"יש לי אפילו קרבת לב לנהגים הערבים. אני תמיד נותנת להם סיגריות... איכשהו אני לא מאמינה שעלי הנפלא הזה יתקע לי סכין בגב. לא, לא ייתכן"***

הנה אבו־מחמוד, יושב בכפייה בחצר בית־הספר. בנו, משוש חייו, ניצל על ידי יהודים. אבו־מחמוד, איש נאור, לא הסכין עם היחס המסורתי לבנו הפגום, כלומר – עמידת דום מול רצון הבורא. לבית־הספר לחרשים בבית־לחם לא קיבלו את בנו. לשם מתקבלים בני אפנדים, בעלי אינטליגנציה גבוהה. אבו־מחמוד בעל תעודת הזהות הישראלית עקר לכפר סילואן, קרוב יותר לבית־הספר. כמו הוריו של אבי גם הוא אופף את מום בנו בסוד של גורליות קדושה: "הוא היחיד מבין ילדי שלא ינק מאמו. כשסרב לינוק – ידעתי. הוא שונה, הוא אחר. כסביבה כה גרתי התייחסו אליו כאל נתות, לא בן־אדם. מקולל. אני החלטתי להקדיש את כל חיי כדי שלא יהיה נטל בזוי. עברתי לסילואן. ליד הכותל. את יודעת איפה הכותל? חה...חה...חה...".

אני שואלת אותו מהי ההרגשה להציל את בנו בטוב־לב יהודי. אבו־מחמוד משכח אותי על שאלתי המצויינת ומכריז שהוא נכוך. לא נבוך, אלא מהסס להשיב, הוא מתקן ביושר. "תראי, כשבוע הראשון באתי עם הילד בכל יום, פחדתי מגילויי שנאה כלפיו. ואז הבחנתי שהם רואגים לו יותר טוב מאיתנו. החשיבה שלו מוגבלת, הוא אינו מבין את המתרחש. אני משתדל למנוע אותו מלהיחשף לשנאה. הרי הוא חייב לבוא הנה. ואני רוצה לומר לך. הם לימדו אותו דברים שלא ציפיתי שיגיע אליהם."

מחמוד בן ה־16 יושב איתנו שקוע בשרעפיו, מחייך כמו ילד נאהב. אביו מחבק אותו בעיניו ללא הרף. פתאום אומר האב: "חשבוע הלכה בתי הגדולה לעשות בחינות בגרות, זה היה ב'טרה סנטה'. נכנסו חיילים, דרכו על הבחינות ופיזרו גז מדמיע. היא חזרה כועסת, ואני אמרתי לה: 'אל תכעסי, בתי, אם מחר יקרה כך שוב – אז לא צריך בחינה".

מרכך את כעסו בתוך כדי לאפשר לבנו אהובו לקבל מן היהודים את טובם. לא סיפרתי למחמוד מה קרה לאחותו הגדולה. בשבוע פורים רצה מחמוד לבקר בקרנבואל התחפושות של בית־הספר. בתחילה אסר עליו אביו, פחד שילדים יהודים מוסתים יתנכלו לו. לבסוף נעתר. הסתה, היה אומר ברוך, מלת מפתח. אביו של אבי היהודי ואבו־מחמוד הערבי רואים אלה באלה בובות נחום־תקום. יוסתו – יפגעו. לא יוסתו – ינמנמו בחוסר הכרה לאומית.

"כתבי בעיתון", אומר אבו־מחמוד, "שצריך לדאוג עוד לחרשים הערבים. מחמוד עוד לא שוקם מקצועית. האחראים הם היהודים, לא? זה גורלנו, להיות תלוי ביהודים. איך אני מרגיש ? טוב ורע. טוב שילדי בידיים טובות. רע כי העם הפלשתיני עוד לא הוכיח את הקשר שלו לאדמה זו, כמוכם היהודים. העמים כבר היו מסתדרים. הממשלות מכשילות. הממשלה שלכם צריכה להפסיק עם השוויץ. אני רוצה מדינה פלשתינית בנפרד. איך היית מרגישה לו לקחו את ביתך והיו אומרים: 'זה לא שלך'."

יש לו, כמובן, חבר יהודי וותיק. כשהם נפגשים הם נופלים זה בזרועות זה. "ואותו יהודי הוא יותר טוב ממני", אומר אבו־מחמוד. והבוס שלו הפקיד בידיו את הבניין ופועליו כשהלך למילואים. לא כל אצבעות כף היד הן אותו דבר, כמאמר אבו־מחמוד. בילבול גמור בין כללי ופרטי, בין עוולה וחסד. "אל תערבבי בין אנושי ופוליטי", הוא מבקש. "ואתה אל תפריד ביניהם, בבקשה", אני משיבה, ואנחנו צוחקים.

ברוך נכנס בסערה: "אנחנו על הירח, אנחנו בגן־עדן! נו, מה את אומרת? עכשיו אני רוצה גם אתיופים".

האוטופיסט המעשי הזה קיבל לידיו בית־ספר שנוסד לפני 52 שנים על־ידי קבוצת מורים שעלתה מגרמניה. חברת "אליאנס" קיימה אז את בית־הספר והיום עדיין משתתפת בהפעלתו. את תורמי הבניין החדש (משפחת פרידלנדר) הביא טדי קולק, ממנו מצפה עוד ברוך לגדולות ונצורות.

שר חינוך עוד לא ביקר כאן. אולי מחמת המבוכה. ברוך לא בדיוק נועץ עם משרד החינוך כשהחליט לקבל לבית־ספרו, ב־1980, את הילד הערבי הראשון מכפר שילוח. "לא היססתי לרגע, לחצתי על כל העולם. יום אחד מצלצל אלי אב יהודי המום: 'מחבל חטף־לי את הילד'. הסתבר שזה היה נהג ערבי בכפייה. הורעתי למי שרצה הסעה נפרדת שאני לא כתובת. בנושא הזה – אני לא מקשיב להם בכלל. יש לי תשע מחנכות יהודיות וחמש מחנכות ערביות. ועוד אין לצערי פסיכולוגית ועובדת סוציאלית ערבייה. אפליה אחת היתה. החלטתי לעשות כיף לאמהות הערביות, עשיתי להם טיול, כיף־כיף, עין־גדי, עין־פשחה, הכנרת. כי מי יקח אותן לטיול, ההסתדרות? זהו. קודם אני עושה ואחר־כך אני רואה אם זה טוב. רק למה בזבזנו 20 שנה, רבין עוד מצפה לטלפון או מה? ".

המסע לאהבה דו־לאומית התלויה כילד פגוע ואיננה מרחיבה תמיד את ההכרה, מסתיים בקרנבואל פורים. ישבו ילדים מחופשים בצהלה שתוקה. נינג'ה ומלכת לילה, פיראט וקוסם. גם המורות התחפשו: זו לטבחית, זו לחייל עם כומתה אדומה. יהודים התחפשו לערבים. ערבים התחפשו לעצמם. ישבו עם אימהות במטפחות לבנות וצפו כיהודים עושים מהומה בלי בת־קול. לברוך ציירו שפמפם וזקנקן של אָרֶס. הוא מאושר.

אשתו היא המורה המחופשת לחייל. היא מצדיעה לילדון המחופש גם הוא לחייל. הוא חרש. אביו החרש עיוור לידו. אמו החרשת ואחיו החרש. הם אינם יודעים כי בהמשך חייהם, גם הם צפויים, כנראה, לעיוורון, מכוח ירושת "תסמונת אשר". המציאות הכי נחלמת של חיי, כומתה אדומה מצדיעה לכומתה שחורה שהיום היא חרשת ומחר אולי תיתעוור. כשאני מנסה לדובב אם של ילד מאבו־טור, צורחת לעברה אם אחרת שתשתוק כי אלי־יהוד יבואו לביתה ויקחו את בנה. עלי הנדוני מחייך במסתורין, נדמה לי שהוא אומר שיהיה טוב. אברכים קטנים משוחחים ביידיש ליד אחד מחדרי המשחקים שברוך, שנוּרו מידידיו, אבי החרש העיוור מחופש לחייל. למה, אבי, אני שואלת באמצעות אביו. כי אני רוצה להיות חייל. אבי ילד נורמלי. האדם נברא בצלם אלוהים, וילד בצלם חייל.

שרית פוקס

יהונתן גפן

רק חול וחול

("לפי סקר של הגב' מינה צמח, המצב הפוליטי בארץ נשאר כשהיה, רק שהימין נהיה ימני יותר, והשמאל שמאלני יותר." – מהעיתונות).

קַמְתִּי לִי בַּבֹּקֶר,
חִפַּשְׂתִּי אֶת עַמִּי,
רָצִיתִי לְדַבֵּר עִם מִישֶׁהוּ
אֲבָל לֹא הָיָה לִי עִם מִי.

הַשְּׂמֹאל הָלַךְ שְׂמֹאלָה,
וְהַיָּמִין יָמִינָה,
וְהָעָם נִשְׁאַר בָּאֶמְצַע,
בֵּין יִשְׂרָאֵל לְפָלַשְׂתִּינָה.

הַיָּמִין כְּמוֹ תָּמִיד
הָלַךְ רָחוֹק רָחוֹק,
וְהַשְּׂמֹאל כְּדַרְכּוֹ,
הִמְשִׁיךְ בְּ"שְׂמֹאל־טוּק".

הַשְּׂמֹאל דִּבֵּר בְּלִילוֹת
עַל שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם,
וְהַיָּמִין הִמְשִׁיךְ
עִם דָּם וָאֵשׁ וָדָם.

אֲבָל הֵם כְּבָר הָלְכוּ
כָּל כָּךְ רָחוֹק מֵהָעָם,
יָמִינָה וּשְׂמֹאלָה,
וְאִישׁ לֹא שָׁמַע אוֹתָם.

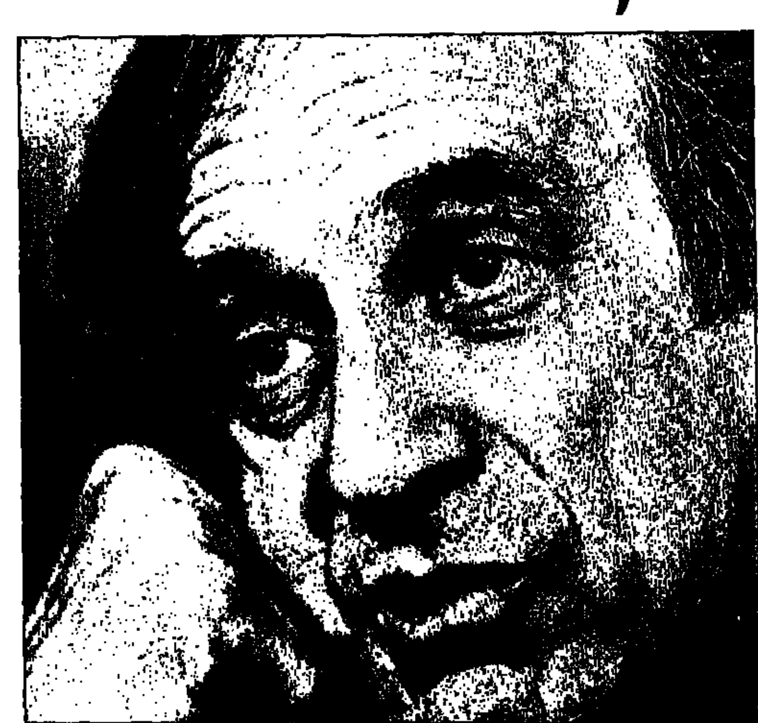
הַיָּמִין עֲדַיִן מִתְפַּלֵּל לַאֲבָנִים מִתְגַּלְגְּלוֹת,
הַשְּׂמֹאל עֲדַיִן מִתְפַּעֵל וּמִתְלַבֵּט,
הַיָּמִין מְדַבֵּר בִּמְלִיצוֹת נְבוּבוֹת,
וְהַשְּׂמֹאל בִּשְׂפַת הַבַּיִת.

הַיָּמִין צוֹעֵק עַל הָהָר
אֶת חֲזוֹן אַחֲרִית הַיָּמִין,
הַשְּׂמֹאל מִתְכַּנֵּס בַּכִּכָּר:
הַצִּבּוּר מִתְבַּקֵּשׁ לְהַאֲמִין.

וּבֵינְתַיִם הַצָּפוֹן נִשְׁכַּח,
הַדָּרוֹם מַדְרִים וְנִרְדָּם,
בַּמִּזְרָח שׁוּם דָּבָר לֹא יִזְרַח,
בַּמַּעֲרָב – הַגַּב אֶל הַיָּם.

יָמִין וּשְׂמֹאל רַק חוֹל וְחוֹל,
וּבָאֶמְצַע – הָעָם מִתְבּוֹנֵן
לַבְּחִירוֹת מֻקְדָּמוֹת וְחַגִּים.

יָמִין וּשְׂמֹאל, חִזְרוּ הַבַּיְתָה,
הַהוֹרִים מְדָאֲגִים!

אלי ויזל: "כל מה שעושה ישראל – היא עושה גם בשמי".

קט־יוסוף, לך הביתה!

אם החלומות אינם מתים, הם חוזרים בתור מציאות פנאטית שכל קשר בינה לבין החלו־מות מיקרי בהחלט. קט סטיבנס, למשל, זמר גדול שנהפך בן־לילה לחומיניסט קטן. לפני זמן־מה הוא הגיע לארצנו השנויה במחלוקת, לירושלים המזרחית, כמובן, כדי להקים מדינה פלשתינית־איסלמית על כל שטחי מדינת ישראל ולגרש את היהודים שהגיעו לכאן אחרי 48'. ככה זה כשחלומות נישברים.

אללה יוסטור, קט סטיבנס, איך ליכלכת אותה! איזה כדור לקחת שנהפכת מזמר שלום לחומיניסט פנאטי? איך נהפכת מקט סטיבנס – זמר ששיריו נותנים רצון לחיות, ליוסוף איסלם – מתרחר מלחמות שנאומיו הפאשיסטיים עושים לך חשק למות. לאן נעלמה "רכבת השלום" שלך? ואיך החשיך "הבוקר שהפציע", שהוא בעיני השיר הכי יפה שלך? ולא רק "ליזה העצובה" שלך עצובה עכשיו. כולנו עצובים בגללך, קט־יוסוף, כיצד הפכת עורך ומחקת את כל השירים הנפלאים שלך בפטאליות חומיניסטית שחורה. ואיך נפלת כל כך רחוק מאחיך, ידידי רייוויר גורדון, שקם כל בוקר וחושב כיצד להחזיר את רכבת השלום הישנה שלך אל מסילות הסכלנות של העולם, ואתה ירדת מהפסים ובאת לכאן לחרחר שינאה, ולהפריע לו!

אהבנו אותך כשהיית קט, בסוף שנות השישים, עד שהפסקת להקליט והתחלת להחליט. ובמקום להגיע לפארק הירקון, הגעת לזרות מלח על פצעי המזרח התיכון, לא רחוק מהבית הנפלא של לילי שרון, שם אתה מתגלה כפנאטי יותר מחומיני. ואם יש משהו שלא חסר לנו פה, זה פנאטיים.

אז לך הביתה, יא יוסוף,
תישן על זה לילה, ואולי תתחרט.
ואל תעז לשוב אלינו
עד ששוב תהיה קט.

חיילים למען אלי

לא מזמן שוב פצה את פיו אלי ויזל שלנו, חתן פרס נובל לשלום, שיכול היה להגיד ככר מזמן דברים שיביאו את השלום, ובמקום זה – אולי בגלל רגשי אשמה שהוא לא פה בעצם – הוא נותן לנו כל זמן גיבוי תרבותי של חתני־שלום ואומר דברים שבגללם יקבל אולי פעם את גם את פרס נובל למלחמה, ואז יהיו לו שני פרסים בביתו המפוטפט שבארצות־הברית.

הסופר אלי ויזל אמר: "זה פופולארי לתקוף את ישראל. ברור לי שישאו אותי על הכתפיים אם אעשה זאת, אבל אני אומר לכם: לעולם לא! כל מה שעושה ישראל – היא עושה גם בשמי".

עכשיו לפחות ברור לכם, חיילים נבוכים, למען מי אתם הורגים ונהרגים, למען מי אתם משפילים ומושפלים, מכוים ומתבזים. למען אלי. ובכל פעם שאתם מרימים אלה על נער ערבי, והוא שואל:

"רק רגע, מי שלח אתכם?"
תגידו לו: "אלי שלח אותנו".
"מי זה אלי?"
"חתן נובל לשלום", תגידו לו.
וטרוראת!

למרות שזה לא פופולארי, אלי בערכם. ואתם יודעים שהוא מוותר על כך שישאו אותו על הכתפיים רק כדי להיות אתכם, ואתם יודעים כמה קשה לו להיות אתכם כשאתם בעזה והוא בשיקאגו או בניו־יורק, אז תנו לו כבוד, אחים לנשק, כבוד שפרס הנובל יכול לידו: חיילים למען אלי. סוף כל סוף יש כתובת ברורה: מכות רצח בשם חתן השלום!

טרגדיה אתיופית בארץ המובטחת

הם הלכו חודשים במדבר ברגליים צרובות. הם מכרו את כל מה שהיה להם, וקצת יותר, רעבו ללחם, נאבקו במחלות. הם באו מעולם אחר, במסע מפרך שהתיקשורת הציתה בו את הדימיון בשתי מילים: מבצע משה. אבל את הכבוד העצמי הם איבדו כאן, במפגש עם המציאות הישראלית, עם העולם המודרני שמדבר עברית, עם צברים חסרי סבלנות וסובלנות שערערו את כל המסגרות המוכרות. אחרי שתם מאבק הקיום, מתחיל המאבק על החיים. אתיופים מתאבדים, סיפור אישי אחד.

מאת אביבה מץ
צילם: בני גלזר

האם אלפו (מימין), עם בתה. רצתה שיראו לה את חבל התליה, אמרה שזה האויב שלה, שהיא רוצה לגעת בו ואז תירגע

בבית מספר אחת־עשרה, ברחוב שמורק בנתניה יש שלוש כניסות. בכניסה הראשונה אומר אחד מדיירי הבית: "כאן לא גרים האתיופים. האתיופים כולם גרים בכניסה השניה והשלישית. כאן זה בית מסודר, יש דלת כניסה עם אינטרקום, שם אין. האתיופים שברו אותה". בכניסה השלישית של בית מספר אחת־עשרה גרה אלפו סלומון. אמא של מסגנו טרלה, אתיופי צעיר שהתאבד לפני שנה וחצי.

בכניסה לבניין הביוב פתוח, נוזל מאיישם לרחוב. חדר המדרגות מוזנח. הקירות מתקלפים, הריחות קשים, לא נעימים. במסדרון הצר, לפני הכניסה לדירה תלויים שני קרשים לרוחב, נשענים במעבר, בין שני חלונות. עליהם תלויה כביסה. אלפו מקדמת את פני כחיוך מנומס, מזמינה להיכנס. אשה קטנה בעלת תווי פנים אצילים, לבושה בגלימה לבנה. את הגלימה לובשות הנשים האתיופיות כסמל לצניעות.

את הדירה של אלפו ממלאת ריקנות. על קיר אחד תלוי גובלן קטן ותמונה משפחתית מאתיופיה. זה הכל. בפינת הסלון שני סמלי קידמה: טלוויזיה וטלפון. מרד הקליטה המהירה. במרכז – שתי מיטות מכוסות, שולחן וכיסאות. קשה להאמין שכל זה נמצא במרכזה של נתניה.

אחותו של מסגנו, טרנגו, מתגוררת עם משפחתה בדירה למעלה. נמצאת עכשיו אצל אמה. שתי הנשים בכסוי ראש. אלפו לא מבינה מילה עברית, גם האחות לא הצליחה להשתלט על השפה, למרות שלמדה באולפן. השיחה מתנהלת באמצעות מתורגמן. אדיסו מסלה, חבר המשפחה ומנהיגם הרוחני של האתיופים בארץ.

בשבעה ביולי 1986 הקים משרד הבריאות ועדת חקירה וסיכם בלשון יבשה: "דו"ח צוות הבדיקה לגבי

האם, אלפו: "אני לא מאשימה איש. אלוהים ישפוט אם מישהו הזיק לו. חיפשו ובסוף מצאו אותו תלוי. איך זה יכול להיות ששם החזיק מעמד ופה התאבד. איזה סיבה"?

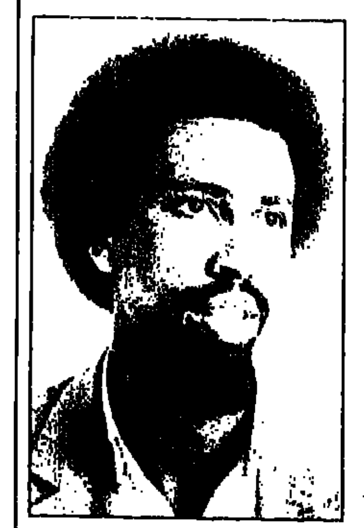
מותו הטרגי של מסגנו טרלה (הוא מאיר ואללי ז"ל): מסגנו טרלה, יליד 1964, התייתם מאביו כשהיה בן שלוש. אמו נישאה שנית ועברה לגור בכפר אחר. מנישואים אלה נולדו שתי בנות", כתוב בדו"ח. "מסגנו גדל בבית סבו וסבתו ועבד אצל דודיו כרועה צאן ובחקלאות. זמן קצר לפני עליתם, אירעה שריפה בכפר בו גרו ושמונה מבני משפחתם נשרפו. זאת היתה הסיבה העיקרית לכך. שב־'84, ימי 'מבצע משה', החליטה אלפו לעלות לישראל עם בנה מסגנו ושתי בנותיה, ללא שאר בני המשפחה שנשארו באתיופיה. שנה לפני עליתו, שודך מסגנו לילדה צעירה ונשא אותה לאשה. ברגע שהחליטו לעלות, החזירה אותה משפחתה לבית הוריה. לא הסכימו לעלייתה לארץ.

"ברוך היה מסגנו הגבר של המשפחה. שמר עליהם, עבד, עשה כל מה שהיה צריך. ב־12.1.84 הגיעו לארץ ונשלחו למרכז קליטה של הסוכנות היהודית במלון 'הנסיכה' בנתניה. מסגנו נרשם כרווק וקיבל את השם מאיר.

"במלון 'הנסיכה' כמעט ולא למד עברית, רצה לתקן את גילו ליותר צעיר כדי ללכת לפנימיה של עלית הנוער. אמו לא הסכימה לעזור לו בשנוי הגיל

(המשך בעמוד הבא)

אדיסו מסלה: "לא יכולים להתמודד"

אדיסו מסלה

אדיסו מסלה, בן 27, "ותיק בארץ", עלה ב־1980. יו"ר ארגון "בית ישראל", שלדבריו כולל כ־95 אחוזים מבני העדה בארץ. על אדיסו אפשר בקלות לומר שהוא כבר אחד משלנו. לבוש בקפידה, מדבר עברית כהלכה, משכיל. עובד במחלקת הקליטה של ההסתדרות. מעורה במה שנעשה, עוזר למי שרק אפשר.

האם שמעת באתיופיה על מקרי התאבדויות?

"אני גדלתי בכפר יהודי גדול עם 1,500 משפחות יהודיות. מאז שנולדתי, לא שמעתי על אף מקרה התאבדות. זה אסור מבחינה דתית, ולנו הדת זה הדבר הכי יקר. אני יודע למה מתאבדים, אני עברתי את המצוקה. האנשים לא יכולים להתמודד. כאן הדת לא מגינה עלינו.

"חשבנו שנגיע לירושלים אז שבת זה שבת, שמקפידים עוד יותר. פתאום המציאות כאן אחרת. הדת אכזבה. נוסעים בשבת, אנשים מבלים. המשמעות שהיתה לזה באתיופיה זה כבר לא זה. אז אולי ההתאבדות זה גם לא נורא כמו שחשבנו באתיופיה. איך את מסבירה שמי שהלך במדבר, ברגל, חודשים, מרחק כל־כך גדול, בלי נעליים, רגלים שורפות, חיות טרף ולא התאבד, למה כאן מתאבד?

"במבצע משה, יצאו לדרך כ־11 אלף נפשות. הגיעו רק כ־7,000. בדרך נפלו 4,000. אין משפחה שמישהו לא נפטר להם בדרך. כל הקורבנות היו שווים כדי להגיע לירושלים. המוות היה משותף לכולם, לא היתה בעיה. רק אחרי שהגיעו היה להם זמן לשחזר מה עבר עליהם. אז הדברים נקלטים ומתעוררות כל הבעיות. אני אף פעם לא שמעתי שיהודים באתיופיה הלכו לטיפול פסיכיאטרי.

"צריך להבין, אנחנו מהעולם השלישי, מפגרים. כדי להשלים את הפער אני נלחץ, המציאות לוחצת אותי. זה קשה בזמן כזה קצר. יש לי רגשי אשמה למה עזבתי את המשפחה. אצלנו משפחה זה קדוש. כל מכתב מזעזע. האנשים נכנסים ללחץ".

אדיסו מסלה מפוכח מאוד. מבין את המציאות. הוא מאושר בארץ, אבל יש לו ביקורת נגד המוסדות. גם הפעם, הוא אומר עשו טעויות בדרך הקליטה: "אנחנו מאד שמחנו שדימיץ נבחר לסוכנות. אני לא התרשמתי מדולצ'ין. הוא בכלל לא רצה להתייחס לשום דבר. כתבנו לו מכתבים, הקיסים (רבנים) שלנו כתבו, רצינו להיפגש, הוא אפילו לא ענה על המכתבים".

(המשך מהעמוד הקודם)

ומסגנו נשלח דרך מינהל הסטודנטים של משרד הקליטה למוסד דתי – רמות שפירא על יד ירושלים".

הדו"ח של משרד הבריאות מסכם את המקרה בשלושה וחצי עמודים מודפסים. מביע מסקנות על המרכיב התרבותי, מסגרת הלימודים, ומבנה האישיות של מסגנו טרלה: "מסגנו־מאיר ז"ל, בן 22, אנאלפבית, סבל מפזילה, בעיות שיניים ושמיעה. מסוגר בעצמו, מדבר מעט, ביישן. בעל תחושת אחריות חזקה לגבי משפחתו, אמו ושתי אחיותיו. הוא הגיע לרמות שפירא אף על פי שפיגר בידיעת השפה העברית. כדי להשיג את רמת הכתה, היה צריך להתאמץ. הוא למד נגרות, מקצוע שנחשב נחות בעיני התלמידים, לעומת מכונאות רכב למשל. יחסית לנקודת ההתחלה שלו", מדגיש הדו"ח, "התקדם בלימודים והיה 'בסדר'. כמעט מדי שבוע נסע בימי שישי למשפחתו בנתניה".

הרב מרדכי שינדלר, המנהל החינוכי ברמות שפירא, לא הכיר אישית את מסגנו. למרות שהגיע למוסד חודשיים לאחר המקרה, בקי הרב שינדלר בכל הפרטים: "הקבוצה שלו היתה כאן שנתיים. זאת היתה הכשרה מקצועית בתנאי פנימיה עם לימודי יהדות מתוגברים. פרט לעברית ותנ"ך הם למדו כאן אנגלית, השתתפו בשיעורי ספורט ופעילויות חברתיות שונות. בדצמבר '87 עזבו כולם את המוסד והתפזרו ברחבי הארץ.

„ב תחילת יולי '86, יצאה הקבוצה של מסגנו למשך שבוע ימים, למחנה גדנ"ע באחד הבסיסים בדרום הארץ. הנושא הצבאי והכושר הגופני נמצאים בראש סולם החשיבויות בקרב הקבוצות האתיופיות. הם מאד שאפתנים. רוצים להוכיח יכולת טובה. באחד משיעורי הנשק, מסגנו ניסה לירות ולא פגע. הוא היה פוול. המדריכה בשיעור קליעה למטרה אמרה לו: 'בצורה כזאת אתה לא תהיה חייל בצה"ל', זה פגע בו עמוקות. ביום שישי, 4.7.86, הם חזרו למוסד. כל סוף השבוע הוא התהלך ממורמר, דיבר על כך שלא יהיה חייל בצה"ל. ביום ראשון בבוקר מצאו אותו תלוי על חישוק במגרש הכדורסל".

מוסד רמות שפירא הוא כנראה מוסד טוב. ממוקם על גבעה יפהפיה, קצת אחרי שורש, בתוך מושב בית מאיר. ביום טוב רואים משם את השפלה. יצחק עצמון, מנהל המוסד, נשמע בטלפון נלהב לשתף איתנו פעולה בשיחזור המקרה. הזמין אותי לבקר, הבטיח לעזור. אמר שהרב שינדלר יתן לי את כל הסיוע הדרוש. ביום שביקרתי במוסד עצמון לא היה במקום. איש לא טרח להתנצל בשמו. הרב מרדכי שינדלר, למרות שהתבקש והבטיח, היה מאד עסוק, בקושי התפנה לשיחה קצרה. מאוד שמח כשיכול היה להגיד שלום. לא לפני שאמר: "המקרה הזה לא כל־כך מעניין אותי. הסכמתי שתבואי לכאן כדי לעשות פרופגנדה למקום. לצלם? בשום אופן לא".

היחיד שלא היה לו מה להסתיר היה יאיר כהן, מדריך אתיופים צעיר עם כיפה סרוגה, שלא הכיר את מסגנו טרלה. הוא הגיע למוסד לא מוזמן. מוזר, הוא אפילו לא שמע על המקרה, איש לא טרח לספר לו. על האתיופים, חניכיו, אמר יאיר כהן שהם מופנמים, מנומסים, נעימים ולא אלימים: "נותנים כבוד לזולת, יחס למבוגר ואינם עומדים על זכויותיהם בתוקף. אבל לאט לאט הם מתקלקלים בארץ. לומדים נימוסים מהישראלים". את מה שלומדים האתיופים ברמות שפירא, הגדיר יאיר כהן כ"חיזוקים ביהדות".

ברמות שפירא פגשתי את אהוד סנבטו, בן 24, חבר וקרוב משפחה של מסגנו. היחיד מאותה קבוצה שעוד לא נמצא לו סידור קבע. בינתיים הוא מחכה במוסד. אהוד התגורר בחדר הסמוך. השיחה איתו מלווה בשתיקות. הרבה שתיקות. בחור צנום, עם רעמת שיער ענקית וכיפה סרוגה קטנה במרכזה: "מסגנו היה מהמשפחה שלי, אבל לא ידעתי. הכרתי אותו במרכז הקליטה, במלון 'הנסיכה' בנתניה. רק פה, ברמות שפירא נודע לי שאנחנו מאותה משפחה. בזמן ההפסקה היינו עולים למגרש כדורסל, משחקים. היה לו קשה בלימודים, לא כל־כך הכין בעברית ובחשבון.

"לא היו סימנים... לא ראו שהוא עצוב. הוא היה שמח מאד, התנהג כרגיל. אני הייתי בתל־אביב. חזרתי ביום ראשון, אחרי שמצאו אותו. אני לא האמנתי להם... לא הייתי מאמין. הוא אף פעם לא סיפר שהוא כועס, שרע לו, לא היה אף פעם עצוב. אפילו היה מצחיק את החברים, כמה סיפורים מצחיקים היו לו. לא הייתי מאמין שהוא יתאבד. אני לא הייתי בגדנ"ע, לא רציתי ללכת, כל הטיולים האלה לא מעניינים אותי. החברים אמרו שהוא התרגז מאד שם בגדנ"ע. הוא היה כל־כך מצחיק. בערבים היינו הולכים לחדר שלו, לשמוע סיפורים מצחיקים".

היית חבר קרוב שלו?

"כן, אבל הוא לא סיפר מה הוא מרגיש. לא סיפר כלום, לא סיפר לאף אחד איך הוא מרגיש. השאיר מכתב על המיטה שלו, כתב שם להחזיר לאמיר כסף, גם לי, ארבעה שקלים. כל מי שהיה חייב כסף. אף פעם לא סיפר למישהו שום דבר".

הרב שינדלר סיפר שאהוד קיבל את מותו של מסגנו קשה. קשה מאד. שימים שלמים התהלך בפנימיה כמו סהרורי, והם פחדו שינסה לפגוע בעצמו. כחלק הכרחי מתהליך הפקת לקחים ברמות שפירא, הצמידו אחרי המקרה, פסיכולוג לקבוצה. גם צוות המדריכים תוגבר. עברו לשיטת השמירה האישית. אומר שינדלר: "מכתב מאתיופיה הוא מדד למצב רוח. פיתחנו טכניקות של ערנות יתר לבעיות. מי שמקבל מכתב מהבית, נמצא אצלנו על הכוונת כי הבשורות, בדרך כלל, אינן טובות. תיגברנו את לימודי הגדנ"ע, כדי להכין אותם יותר טוב למסגרות צבאיות".

כשסיפרו לאלפו סלומון על מותו של בנה, היא ביקשה שיקחו אותה לרמות שפירא, לראות מקרוב כל פרט. אדיסו מסלה לקח אותה לשם: "היא ביקשה לראות את המקום המדויק במגרש הכדורסל. אחר־כך רצתה שיראו לה את החבל, אמרה שזה האויב שלה, שהיא רוצה לגעת בו ואז תירגע".

אלפו נרגעה רק למראית עין. השבוע הגיעה בשורת איוב נוספת. אחת מבנותיה, שנשארה באתיופיה, נפטרה. לא ברור ממה. קשה לראות על פניה התתומים את הכאב. על מסגנו בנה היא מספרת: "היה המפרנס היחידי שלי. חודש ימים הלכנו בדרך לסודן. יומם ולילה, דרכים לא דרכים, בלי תנאים, בלי מים, חיות טרף. אין מלים לספר את מה שעברנו. מתו אנשים. אלפים, אלפים מתו. זאת הסיבה שחלק נשארו באתיופיה. פחדו לבוא. גם כשיצאנו מהבית זה היה מאלוהים. אף אחד לא בא ושיכנע אותנו לעלות למדינה, לא יודעת מאיפה זה התחיל. זה התחיל פשוט, יצאנו לירושלים. החזקתי את עצמי. לא הרגשתי עייפות. אלוהים נתן כוח. לא רק אני, היו זקנים יותר, והחזיקו. זה קורבן לאלוהים בשביל להגיע לירושלים.

"ודווקא בדרך קרה אסון. אלפים מתו במחלות טרופיות. בדרך לא הרגשתי עייפה. באחד המקומות הייתי חולה. הכל היה מזוהם שם. זה מאוד עצוב.

חיכינו שמונה חדשים. כשיצאנו מאתיופיה היה לנו קצת כסף ובדרך היו שודדים, שדדו את כולם ובאנו בידיים ריקות. דרשו כסף. לא היה לי גרוש, הבן הלך לעבוד בחקלאות, בכפר. חודש עבר, לא ראיתי אותו חודש וחזר עם הכסף. לקח לנו שנה, עד שהגענו, לא רוצה לדבר על זה... קיבלו אותנו באשקלון ואחר־כך פיזרו אותנו למלון 'הנסיכה' בנתניה. אחת השגיאות שעשו. זה עלה המון כסף ורק אמרו כל הזמן: 'אל תירקו, אל תדרכו, אל תעשו רעש'. האוכל לא התאים בכלל. הם בכלל לא יודעים לבשל. עשו אוכל לא נכון, אכלנו רק כדי לא למות. בבית מלון נמאס, בחדרים, רק מיטות...

"הבן שלי לא השתנה כאן. ידע לתת כבוד, היה פתוח, אוהב לצחוק, לדבר מנומס. כולם אהבו אותו. תמיד הרגיש טוב, לא ראיתי סימנים שהשתנה. הייתי מאוד קשורה אליו, בן יחיד. הוא היה הגבר שלי, אין לי בעל. עד היום הזה אני לא מבינה איזה סיבה היתה לו להתאבד. אני מחפשת כל הזמן את הסיבה. זה ממש שבר אותי. הוא ידע לקרוא ולכתוב. אף פעם לא סיפר לי אם קשה לו. לא ראיתי פרצוף עצוב. אשה אחרת התאבדה בלוד והוא התפלא ממש, איך אנשים עושים את זה? בסוף גם הוא עשה את זה. אם היה מחליט מראש, הייתי מגלה סימנים...

"הוא אהב אותי. כנראה משהו קרה לו, 'טרי', של הרגע האחרון. שנה למד ברמות שפירא, לא היה לי קשה להיפרד ממנו כי תמיד רצינו חינוך, ולא היה לנו באתיופיה. לא רציתי שישאר בבית בלי לימודים. הסיבה יכולה להיות של כלום. קשיי קליטה, געגועים הביתה, הבעיה הדתית. אולי היו גם בעיות שאני לא יודעת. הוא כבר התאבד, את מי אאשים? אין לי טענות, לא יודעת מה היה במוסד. לקחו אותו לגדנ"ע

(המשך בעמוד 83)

מוסד רמות שפירא. אחרי ההתאבדות הצמידו פסיכולוג לקבוצה.

ד"ר חיים רוזן: "לדרוס את הצל"

ד"ר חיים רוזן הוא אנתרופולוג. חי ארבע שנים באתיופיה לצורך השלמת עבודת דוקטורט. עובד היום באגף מחקר ופיתוח של משרד הקליטה. לאתיופים בארץ, לפי דעתו, יש די סיבות להתאבד: "בחברות מסורתיות, אין תופעה מקרי התאבדויות. זה חלק מקוד תרבותי מסורתי. באתיופיה לא היה לחץ חברתי להשגיות, ללימודים, גבית ספר, רצון להתקדם. פלא בעיני, שאין יותר מקרי התאבדויות.

"אחרי מה שקרה ברמות שפירא, היה חשש למקרים נוספים. האתיופים למשל, רואים בצורה מוחשית את הרוח רעה; זה הצל. כדי להימלט מן הצרות, הם היו עומדים בצידי הכביש (איפה שהיו כבישים), כדי שמכוניות או עגלות, ידרסו את הצל ויוציאו מהם את הרוח הרעה. אולי זה גם סוג של התאבדות".

מה התכניות שלך?... בחסכון

בנק הפועלים מציע לך עכשיו חידושים והטבות ייחודיים בתכניות החסכון:

צא מתי שתרצה* במטמון תשואה

במטמון תשואה לשנתיים, אתה יכול ליהנות מהצמדה מלאה למדד וריבית צמודה של 4.2% לשנה.

*עכשיו באפשרותך למשוך את כספך - כולו או חלקו - כבר בתום 6 חודשים ולאחר מכן מדי כל 3 חודשים, ולקבל ריבית גבוהה יותר ככל שתקופת החסכון ארוכה יותר.

משך תקופת החסכון	משיכה עד מחצית הסכום	משיכה של כל הסכום
בתום 12,9,6 חודש	"פריים" + 1%	"פריים"
בתום 21,18,15 חודש	"פריים" + 2%	"פריים"
בתום שנתיים		4.2% צמוד למדד

ריבית "הפריים" כיום - 15% לשנה.

קח שער עדיף בתכניות החסכון הצמודות למט"ח

בתכניות החסכון מטמון צמוד דולר, מטמון דולר מדד ומטמון צמוד סל, תוכל להבטיח לעצמך עכשיו שער דולר או שער סל נמוך יותר ולקבל תמורה גבוהה יותר עבור כספך. זאת, בנוסף להצמדה מלאה לדולר או לסל המטבעות ולריבית צמודה.

התנאים המיוחדים מוצעים לתקופה מוגבלת בלבד. פרטים מלאים בסניפי בנק הפועלים.

חסכון כספי כולל של בנק הפועלים מאפשר לך לבחור בתכנית המתאימה לך ולהרוויח עוד יותר.

בוא ותראה איך פועלים טוב יותר **בנק הפועלים**

תן במתנה ספר בהנחה!

מבצע

אמנות

25% הנחה על כל ספרי האמנות המרהיבים של סטימצקי בעברית, אנגלית ובשפות אחרות

ציור, פיסול, גרפיקה ותולדות האמנות

אמא אדמה
עודד פיינגרש
מדריך צבעוני למטיילים בישראל.
שפע רב של מסלולי טיולים חדשים לאתרים ומקומות מעניינים ברחבי הארץ.
סדרת צבע בטבע מאת עודד פיינגרש.
~~30.00~~ ש"ח 22.50 ש"ח.

קורות עם ישראל לקורא הצעיר
עורך ד"ר שלמה שביט.
אלבום מהודר המתאר אירועים, תופעות ותהליכים בתולדות עמנו ומספר על פועלם של אישים, אירגונים ותנועות מראשית היותנו לעם ועד היום.
~~30.00~~ ש"ח 22.50 ש"ח.

מקס
הווארד פאסט
סיפורו של מקס מראשי תעשיית הסרטים הגדולה הוא סיפור החלום האמריקאי והתגשמותו. בן למשפחה עניה ששרד וכבש את העולם בסערה.
רב מכר מעולה של הסופר הווארד פאסט.
~~29.00~~ ש"ח 21.50 ש"ח.

קסם חלענה
דורית לנדס
יורם, טייס חיל האוויר נהרג באימונים. נוית, עיתונאית, מתבקשת לערוך ולהוציא לאור ספר עליו ולזכרו. הנפשות העוזרות לה בעיצוב דמותו של יורם; אימו, חברתו, חברו – מפקדו ואהובתו – רעיית המפקד.
~~18.00~~ ש"ח 13.50 ש"ח.

התשמע קולי
כל שירי רחל
אוסף מיוחד של כל שירית של המשוררת רחל מעוטרים בציוריה הנפלאים של עירית פאוק.
~~18.00~~ ש"ח 9.90 ש"ח.

זעקה לחופש
ג'ון בריילי
סיפורם של שני גברים הבאים מעולמות שונים. סיפור אמיתי ודרמטי על רקע המאבק לחופש ולשיוויון זכויות המתנהל בדרום אפריקה. עפ"י הספר הופק והוקרן בימים אלו סרטו המהדר של דויד אטינבורו.
~~25.00~~ ש"ח 18.50 ש"ח.

איתמר מכתב
דויד גרוסמן
סיפורו של הילד איתמר תרוגז על כך שכל בני משפחתו מקבלים יום יום מכתבים מלבדו.
סיפור נוסף מסידרת סיפורי איתמר מאויר ע"י אית איל.
~~13.40~~ ש"ח 9.90 ש"ח.

רצח בשבת בבוקר
בתיה גור
נובלה בלשית המפגישה שני עולמות את המשטרה הירושלמית הישראלית, על תספוסת היומיומי ואת עולמה של החברה הפסיכואנליטית.
עלילת מתח מרתקת.
~~17.90~~ ש"ח 13.50 ש"ח.

25% הנחה על מבחר ספרי משה שמיר ולובה אליאב
חתני פרס ישראל.

ממיטב ספריו של משה שמיר:
- לא רחוקים מן העץ
- הוא הלך בשדות
- ילדי השעשועים
- תינומת כלה
- חוט שני – הציונות הסוציאליסטית מראשיתה ועד עתה.

ממיטב ספריו של לובה אליאב:
- לב חדש ורוח חדשה.
- שלם מלא
- בין הפטיש והמגל
- טבעת עדות
- הספינה אלואה
- סיפורו של ארטור
- קפיצת הדרך

ועוד רבים אחרים.

ספרים באנגלית בהנחה מיוחדת

THE ISRAELIS – PHOTOGRAPHS OF A DAY IN MAY
אלבום מהודר של צילומים צבעוניים המתארים יום מקרי בחיים של קבוצת אנשים שונים בישראל. החל בחרישת האדמה בקיבוץ ועד המועדונים של תל אביב.
~~60.00~~ ש"ח 44.50 ש"ח.

SAMSON
ZEEV JABOTINSKY
ספרו רב התהילה של זאב ז'בוטינסקי, תיאור שמשון, הדמות התנכית הגרואית מובאת ע"י המחבר באופן מיוחד ורב פעלים. ספר מרתק באנגלית.
~~17.10~~ ש"ח 15.00 ש"ח.

ARCHAEOLOGY IN THE HOLYLAND
KATHLEEN M. KENYEN
ספר מעולה המתאר את הממצאים הארכיאולוגיים שהתגלו בארץ בעשרים השנים האחרונות. כולל צילומים ותרשימים מיוחדים של האתרים הארכיאולוגיים והמוצגים.
מחיר מבצע 14.50 ש"ח

סטימצקי תן במתנה

המבצע בתוקף עד גמר המלאי או עד 30.4.88

ספרים זה סטימצקי

מבחר הספרים הגדול בישראל

איכות בכל גיל

יש חדש ב"כל גיל". קו עיצובי חדש לחדרי ילדים ונוער: "הקו הלבן" - חדרי ילדים בסגנון חלומי. ריהוט בעיצוב מרהיב וכצבע לבן מיוחד המבליט את מרקם העץ באיכות הידועה של "כל גיל".

רהיטי כל גיל בעיצובים חדשניים ובאיכות קפדנית לילדים שאינם מתפשרים על יופי ולהורים שאינם מתפשרים על איכות.
בכל גיל אתה מקבל יעוץ צמוד, שרות אדיב ואספקה מהירה.

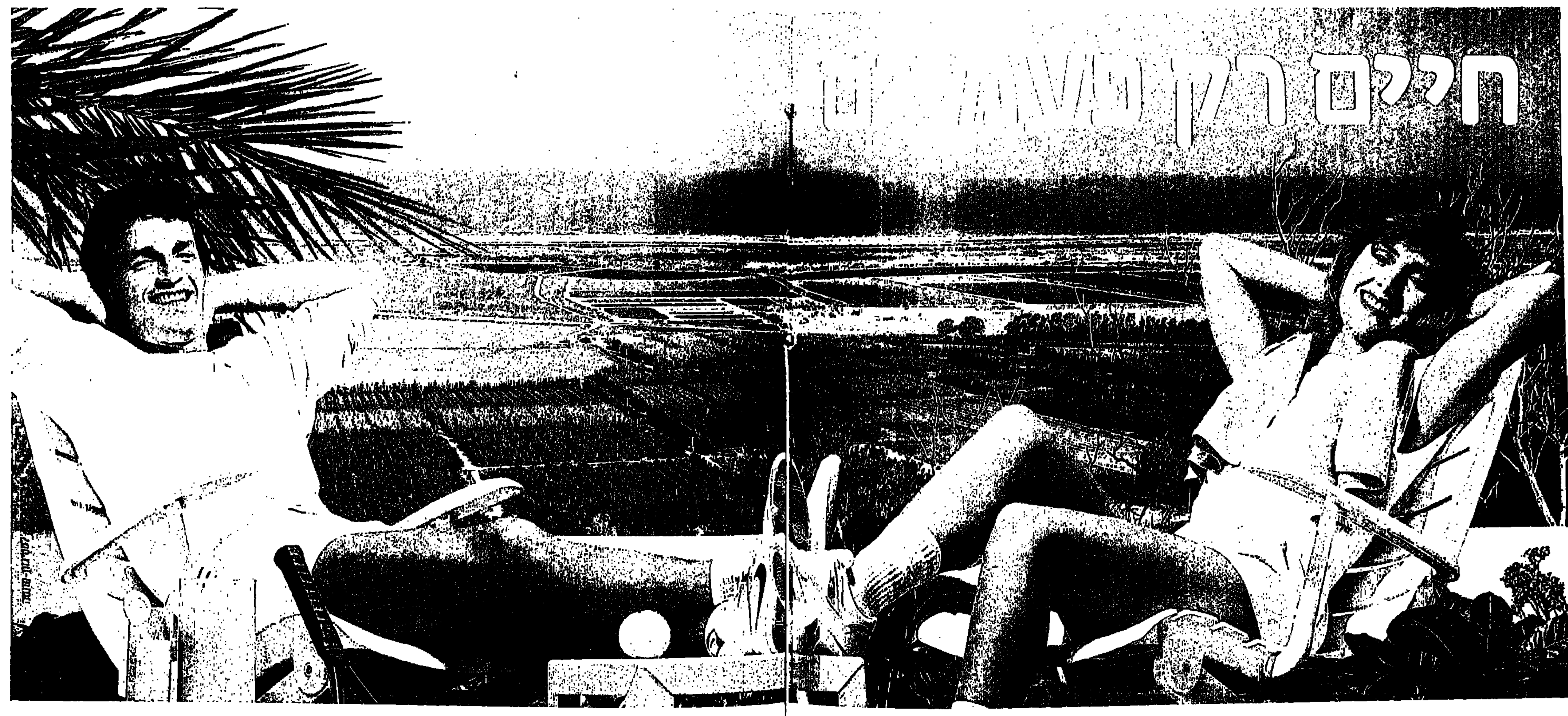

רהיטי "כל גיל" מתמחים ברהיטי ילדים ונוער כ־50 שנה ומיוצרים בקיבוץ גבעת ברנר. לכן כשאתה קונה ב"כל גיל" אתה שקט ובטוח.

רהיטי כל גיל

קבוץ גבעת ברנר
חנות המפעל: קיבוץ גבעת ברנר טל' 08-443920
מכבדים כרטיסי אשראי "ויזה".

סוכנויות: ■ תל־אביב: כל גיל רח' פלורנטין 50, טל' 03-839083, דיזנגוף 201 רח' דיזנגוף 201, טל. 03-227817. ■ נתניה: כל גיל רח' שמואל הנציב 22, טל' 053-331639. ■ ירושלים: רהיטי ויסמן דרך בית לחם 118, טל' 02-719069, טיבי רח' אבן ישראל 5, טל' 02-224950. ■ אילת: תינוקיו שד' התמרים 463/5, טל' 059-71816. ■ חיפה: רהיטי הזורע שמורת, רח' אלנבי 117, טל' 04-611269, רהיטי הצפון רח' ההסתדרות 1 (צ'ק פוסט), טל' 04-740727. ■ באר־שבע: רהיטי אידיס רח' החלוץ 63, טל' 057-78369. ■ רמת השרון: החדר של צפי רח' סוקולוב 30, טל' 03-490178. ■ הרצליה: כל גיל השרון (סיטי סנטר) רח' סוקולוב 25 טל. 052-81471 ובחנויות המשביר ברחבי הארץ.

בית קיט קרוב לבית - בחורף וגם בקיץ

לא פעם ודאי, חלמת על בית קיט משלך, בליבו של נוף הררי-כפרי, משקיף לים והרחק מהמולת העיר ומשיגרת היומיום. בית קיט אקסקלוסיבי, בסגנון בתי הקיט שראית באירופה ובארה"ב. לאנשים כמון, המחפשים השקעה טובה שהנאות רבות בצידה, אנו מקימים בזכרון יעקב את "חוות הברון".

בנסיעה קצרה תוכל להגיע בסופי שבוע או בחופשות, אל בית הקיט שלך. כאן תוכל לנפוש, לבלות וליהנות בחברת בני משפחה מפעילות ספורטיבית ומטיולים בחיק־הטבע

מיקומה המרכזי וסגנונה המיוחד של "חוות הברון" מאפשרים לך ניצול מלא של בית הקיט, בכל עונות השנה. בחורף תוכל ליהנות משפע של פעילויות המאפיינות את "חוות הברון".
בחודשי הקיץ ובחופשות החגים תוכל להפכו לביתך הראשון.

ב"חוות הברון" יעמדו לרשותך:
- בריכת שחיה לכל גיל וכל עונה בשנה - בריכה פתוחה וקרירה בקיץ, מקורה ומחוממת בחורף ■ ג'קוזי ■ חדרי סאונה רטובה ויבשה
- חדרי מסג' ■ מגרשי טניס ■ אולם כושר ומכשירים לפיתוח הגוף
- מתקני משחקים לילדים ■ אולמות לטיפוח יופי וטיפולי הרזיה
- אולמות משחקים ■ מועדון בילוי לילי ■ מסעדה ■ גריל-בר

האנשים שמאחורי הפרוייקט

למלאכת התכנון וההקמה נבחר צוות של מתכננים מהטובים בארץ.
- אדריכל: יהודה פייגין ■ אדריכלות פנים: בלומנפלד-פינצ'וק
- ניהול ביצוע ופיקוח: ניצן ענבר. גורמים אלה היו מעורבים בהקמת "פלז'ה" טבריה, "הייאט" ירושלים, "המלך שלמה" אילת ועוד.

יזמים: "אנבז" - מלונאות ובנין בע"מ, חברה ליישום השקעות ופרוייקטים של הון זר בישראל.

נתשקעת בבית הקיט שלך, כמו בכל השקעה, חשוב מאוד שתהיה בטוח ושתישן "בראש שקט". האנשים שמאחורי פרוייקט "חוות הברון" נותנים לך את כל הסיבות לתרגיש כך.

- **קרקע פרטית רשומה בטאבו ובבעלות מלאה על שמך.**
- **משכנתא - 55,000 ש"ח ב-7% ריבית בלבד ל־12 שנה**
- **ערבות בנקאית צמודה עם כל תשלום ותשלום.**
- **היום בהישג ידך:**

מחיר יחידה טיפוסית כ־70,000 $ (כולל מע"מ).
עד כ־35,000 $ משכנתא, היתרה ב־30 תשלומים חודשיים.

ספק אם תוכל למצוא בארץ מקום מתאים יותר לבית הקיט שלך.

בואו לבקר באתר הבניה בזכרון יעקב.

חוות הברון בית קיט · זכרון יעקב

משרד מכירות: תל אביב - רח' בן יהודה 100 טל: 03-221214-6

לאכול בחוץ

רומנית עד הסוף

"מאמאיה". תל־אביב, רחוב בן־יהודה 192. מסעדה רומנית פלוס רגים וחסילונים. פעם היתה באותו מקום מסעדה אחרת. קראו לה "אנקרה". אחר־כך שינתה פרצוף וקראה לעצמה "שיחת־העיר". עכשיו שוב שינתה פנים, התקשטה בעיצוב חדש, בכורסאות ישיבה שהחליפו כסאות קונוונציונלים, בתיקרה עם ויטראז'ים וגרילים, בכתלים מקושטים ובמראות־קריסטל. נכון לשעה זו היא מסעדה מגונדרת ויפה שקוראים לה "מאמאיה".

העיצוב השתנה, אבל המטבח נשאר כמו שהיה. גם בקרב קהל הסועדים הרבה פנים של "קבועים". והמקום הקבוע של יהורם גאון עדיין נשמר. כמו תמיד, יש מוסיקת־רקע רומנית. ולמי שרוצה ארוחה רומנית עד הסוף יש אפילו מבחר של יינות מיובאים מרומניה.

לטבח – מי שמתמצא במסעדות רומניות – קוראים סנדו הטוב. וחוץ מזה יש איקרה שלידה מערימים ערימת בצל טרי קצוץ; סלט ארום מחצילים וגמבה; סלט מחצילים צרובים ומעוכים; מטיאס כבוש בצלפים ובצל; דג ספניול, שהוא קרפיון עשוי על הגריל וטובל בתחמיץ; כבד קצוץ מכוסה בזרי בצל מטוגן וכמובן צלחת עם "חמוצים" – כרוב כבוש עם מעט גזר מגורר בתוכו, מלפפונים כבושים במלח וגמבה כבושה.

◆

ויש צ'ורבה חמצמצה עם כדורי בשר או נתחי בשר. ויש מיני אומצות על האש וטבעות של פילה. ואיך אפשר במסעדה רומנית ללא "מיקס־גריל". כאן הוא מכיל שבעה פריטים: כליות עגל, כבד בקר, מוח, חוט־שדרה, מומיצה (שקדי גרון), פיסת אומצה וקבב – רומני כמובן.

מחוץ לתחום הרומני יש היצע נכבד של דגים, החל מלוקוס וכרבוניות עבור בפורלים וכלה במליטות ובורים. את הפורל – כמו את הבורי העשוי על הגריל – מגישים לשולחן כשהוא חצוי ופרוס ונטול עצמות. מי שרוצה יכול לקבל עם הדג הזה צלוחית רוטב עשוי על בסיס חמאה, יין, לימון ושום.

מכל מה שהגיע לשולחננו – סלטים, גמבה קלויה וכבושה בתחמיץ, אומצת אנטרקוט וקבב – נהנינו. הטבח מיומן, האוכל עשוי היטב, אין פערים ונפילות ברמה בין המנות השונות. אך יותר מכל נהנינו מהקבב – הוא היה עשוי כהלכה, מבשר טוב, עסיסי מאוד, צלייתו אחידה והצולה הורידו מהאש בדיוק בזמן. גם העובדה שלא היה טובל יותר־על־המידה הוסיפה לאיכותו.

תאוות בשרים נוסח רומניה – גם ב"מאמאיה" התל־אבינית. (צילום: שמואל רחמני)

למנות העיקריות נילוו טוגני־תפוד וסלט ירקות טרי. הצ'יפסים חתוכים כאן במעוגל ואינם ספוגי שמן. סלט הירקות עשוי מירקות טובים, טריים, הוא חתוך דקדק וניחוחו רענן. סיימנו בליפתן של פירות יבשים.

המסעדה, כאמור, מהודרת. אך המחירים בהחלט סבירים: מנות ראשונות – בין 3 ל־5 שקלים. אומצת אנטרקוט – 22 שקלים. מנת קבב (3 גלילים) – 12 שקלים. מנה אחרונה – 4 שקלים. המסעדה פתוחה צהריים וערב, שבעה ימים בשבוע.

גבינות וזיתים, פעיית טלאים וקרקור אווזים

להתיישב אל שולחן עץ כבד וגס בשבת אביבית לפני הצהריים, לראות את השמים מבעד לענפי האקליפטוסים, לבצוע את הפיתה ולהחדיר לתוכה חריץ גבינת צאן, לפרוש זיתים על הנייר, לפתוח את סגר בקבוק היין ולסעוד פת־שחרית מאוחרת לקול קירקור אווזים ופעיית טלאים – מה יכול להיות יותר נחמד מזה.

איפה עושים את זה? בצר הכביש בית־נבאללה – מגדל־צדק – ראש־העין, לא רחוק מקיבוץ נחשונים, בחוות כריי־צאן. במשך ימות השבוע ניתן לעצור ולקנות שם זיתים ושמן זית ישר מן המקור. בשבתות וחגים מוכרים שם גם ממבחר גבינות הצאן של החווה, פיתות חמות ויין, ומאפשרים לקונים לערוך סעודת־פיקניק במיתחם החווה. השולחנות הכפריים, צל העצים, הקולות, הריחות והמראות הפסטורליים – חינם אין כסף.

◆

חוות כריי־צאן מתמחית בגידול עזים וכבשים ובעשיית גבינת צאן מיוחדת, במתכונת חוות צרפתיות. אתה יכול להשיג אצלם גבינות צאן צרפתית עם כיסוי־תיבול של פחם צמחים; עם עשבי תיבול צרפתיים; עם כורכום או עם זעתר ועוד כהנה וכהנה. מאותו חלב צאן הם מכינים גם לבנה, אותה הם משווקים בכמה צורות: "טבעית" עם עלי דפנה; ככדורים בתוך שמן־זית. אתה יכול לקבל שם את השמן־זית שלהשבחת טעמו הוסיפו לו עלי רוזמרין וזעתר. הזיתים הסוריים ה"דפוקים" נכבשים בחווה יחד עם עם עלי גפן ופלפלונים.

בשבתות, כשהחווה פתוחה גם לאלה המבקשים לערוך פיקניק, נמכרות במקום פיתות טאבון גדולות וחמות, פיתות רגילות עם שמן וזעתר ופיתות רגילות "טבעיות". בקבוקי היין הקטנים הניצבים שם מיועדים אף הם לסועדים במקום.

תרנגולות ערביות מגומרות, ברווזים בשלל צבעים, כלבים, גדיים – משק חי צוהל מסתובב שם בין רגלי הפוקדים את חוות כריי־צאן. אפשר לבקר עם הילדים בדיר (עונת ההמלטה), לחזות בחליבה ולעתים גם בתהליך הכנת הגבינות. אפשר גם לבקר במאוזוליאום הרומי הניצב בתחום החווה – אחד המיבנים היחידים בארץ מהתקופה הרומית ששרד בשלמותו עד לקומה השנייה. יש להניח כי הוא נשמר משום שתקופה ארוכה שימש כמקום תפילה מוסלמי.

לפני הסיור בחווה או אחריו, לפני הטיולים בחיק הטבע שסביב ואחריהם, כדאי להסב שם אל שולחנות העץ הבלתי־מעובד, לקנות פיתות טריות, חריצי גבינה, זיתים ולבנה, ללעוס וללגום ולהנות מזיו היקום בשבת אביבית מפויסת. תמורת פיתה גדולה מהטאבון, חריץ גבינה ובקבוק יין קטן – ארוחת בוקר נחמדה לזוג – יגבו ממך שם כ־12 שקלים.

יש לי צורך במרובעות, ולפעמים צורך להיזרק מזה

שלומית אהרון: "יש לי צורך להפנות את הראש שלי לכיוונים אחרים, להסתכל על דברים בפרופורציות שונות".

הבּרוֹש הגדול בחלון הוא אחת הסיבות לכך שקנינו את הדירה הזו. הוא נותן לנו הרגשה מאוד נעימה, כפרית. המיקום שקט, קרוב למרכז ועדיין יש פרטיות. וזה חשוב לי. אני סרטן סרטנית מאוד. אוהבת את חום הבית, נהנית לקשט, לעצב, לסדר. זקוקה לדברים יציבים סביבי. אוהבת שיהיה מסודר, אבל לא פרנטית, לא תמיד הכל טיפ־טופ.

אני לא כפאניקה מקצת בלגן. זה בית שחיים בו. הדירה נעימה, לא מפוארת. לא מוכנה להקדיש את כל חיי וכספי לשכלול ועיצוב הבית, אבל חשוב לי שהדברים הבסיסיים יהיו בטעם שלי. הרבה רעיונות לעיצוב לקחתי מציורי ילדים בספרים של בתי, טליה. יש בזה פשטות נאיבית עם הרגשה של פרקטיות. אני אוהבת קווים פשוטים, נקיים, אבל שתהיה בתוכם איזו שמחה, כמו ארום או פרח, עוגה טובה על השולחן. מדי פעם יש לי צורך לשנות ואני נהנית לסדר את הבית מחדש. מצד שני, אני מאוד נקשרת לזווית של ספה או לאהיל מסויים, וקשה לי להיפרד. אבל הטעם משתנה. דירתנו הקודמת היתה שונה לגמרי. עכשיו אנחנו זקוקים לקירות לבנים והרבה אוויר סביבנו, ולמלא את זה בדברים שאנחנו אוהבים. ציורים עם נאיביות וקצת פיגורטיביות, אבל זרוקה.

אני לא עושה סוויצ'ים. עבודה, חיים, ילדים, יובל ואני, הכל קורה לנו יחד. אין גם צורך לנתק כי תחום אחד משפיע על השני. החיים האישיים תורמים לעבודה ולהפך. עבדתי על עצמי הרבה כדי להשיג את היכולת להיות לגמרי עם הילדים כשאני איתם, ותוך זמן קצר להיות לגמרי בהופעה. אני גאה בכך שאני

שטח פרטי

(חתימה)

שלומית אהרון

זמרת

נולדה וגדלה בתל־אביב. למדה ב"דנוים", "תלמה ילין" ו"בית צבי". בצבא היתה בלהקת פיקוד מרכז. זמרת להקת "הכל עובר חביבי", ייצגה עם הלהקה את ישראל בתחרות האירוויזיון; משתתפת ב"עלובי החיים". בת 37, נשואה לזמר יובל דור, אם לבת ובן, גרה בת"א.

מסוגלת לנהל חיי משפחה יפים ובית בריא יחד עם עבודה וקריירה, ושום דבר לא נפגע.

זו התמודדות מתמדת. לא תמיד קלה, אבל אינני מתלוננת. זה לא משהו שנכפה עלי. העבודה חשובה לי מאוד. יש בי ביישנות וחוסר בטחון ומצד שני – כוח שיוצא מתוכי ומאפשר לי לעשות דברים. עם השנים למדתי איך להתמודד עם הביישנות, להפריד בין מה שאני מרגישה לבין מה שאני חושבת שעלי

לעשות. אני ממשיכה להתבייש ולפחד, אבל למדתי לנתק את זה מהעשייה. מאז שאני זוכרת את עצמי קיבלתי כל־כך הרבה חיזוקים חיוביים בעניין השירה, שאף פעם לא לא ויתרתי על התמודדות בגלל הביישנות והפחד. ברגע שאני עולה על הבמה, נפתח משהו אחר וקורה. אני מאוד אוהבת לשיר, זה נעים לי פיזית, אני מבטאת את עצמי בשירה.

מהרגע שאני קמה עד שאני חוזרת מההופעה כמעט אינני נחה. יש כל הזמן פעילויות, במיוחד עכשיו, כשהמון דברים הצטברו יחד. לפעמים זה מלחיץ ואז אני זקוקה להסתכלות סביב, לראות איפה אני חיה, לשים פרחים בכד, לחשוב על איזה ספר אקרא אחר־כך, לחפש את האיזונים. טליה גדלה לתוך זה, נסעה איתנו הרבה, ישבה בחזרות ובהופעות. היא שותפה מלאה בחיים שלנו. מאז שהילד נולד הוספנו עוזרה בבית ואנחנו נוסעים פחות. הכי חשוב לי זה הבריאות הנפשית והגופנית של הילדים והיחסים

"אני סרטן סרטנית מאוד; אוהבת את חום הבית, נהנית לקשט, לעצב, לסדר, זקוקה לדברים יציבים. אוהבת שיהיה מסודר, אבל לא פרנטית, לא בפאניקה מקצת בלגן. זה בית שחיים בו"

איתם. כשאני מרגישה שזה על חשבון הילדים, אני נלחמת. פה אין ויתורים.

הוויתורים הם על בילויים ודברים כאלה, כמעט שאין זמן לצאת. אני מופיעה כל ערב, לפעמים גם בשישי, ובימי רביעי יש שתי הצגות. למרות שאני מרגישה מאוד תל־אביבית, אינני מעורה בחיי החברה כאן, לא הולכת לפאבים, פתיחות, סגירות, מעדיפה לחזור הביתה בכל זמן פנוי, להיות עם הילדים או להיפגש עם החברים הטובים, זוג חברים, לא שהבראנז'ה, חברי נפש, בטוב וברע. הלהקה – כל אחד עם עולמו השונה. היחסים כמו בתוך משפחה; קשורים מאוד באהבה־שנאה, ריבים, התרגשויות, חום, חוגגים יחד אירועים משפחתיים, נפגשים פעם בחודש לארוחת ערב משותפת.

הבילויים שלנו בארץ זה להיות עם הילדים, לשבת עם החברים הקרובים ביותר, להיות יחד בבית, לשוחח, לקרוא, לשתות קפה עם עוגה. לא היו לנו הרבה ערבים חופשיים בשנים האחרונות, אנחנו לא מתלוננים כי זה בא עם ההצלחה.

בשונה משהו לעבודה, אני מדברת תמיד מרכים. רק עכשיו אני מתחילה להסתכל על עצמי מקצועית

"אני לא עושה סוויצ'ים. עבודה, חיים, ילדים, יובל ואני, הכל קורה לנו יחד. אין גם צורך לנתק כי תחום אחד משפיע על השני. החיים האישיים תורמים לעבודה ולהפך".

כישות אחת ולומדת לדבר סולו גם כמה שקשור לעבודה. כשהבנתי שבנוסף ללהקה אני חייבת לחפש גם דרכים אחרות, היה בהתחלה משבר, כמו בחיי נישואין, עם הרבה כאבים ופחד בבדידה. רק עם יובל היה לי קל. הוא הבין ופירגן ועבר איתי את כל ההתלבטויות. אנחנו מאוד מעודדים אחד את השני לעשות דברים, למרות שכל הזמן גם קשובים לראות לאן זה מוביל. יש בינינו אהבה ושותפות אמיתית בחיים ובעבודה.

לחופשות ממשית לא יצאנו שנים, אבל כשאנחנו בחו"ל, למרות שנוסעים כדי להופיע, יש בראש הרגשה של חופשה. זה שינוי, ניתוק מהבעיות הקטנות של חיי היומיום, ויש זמן גם לטייל, להיכנס לגלריות,

לאיזה טלפון את מצפה? *קיבלתי אותו לפני שנים, מיובל (בעלי).*

מה גורם לך נדודי שינה? *ראיון עיתונאי. לא ישנה טוב יומיים לפני ויומיים אחרי. בדרך כלל אני נבוכה לקרוא דברים שאמרתי או לא אמרתי כתובים בעיתון.*

מתי את צוחקת הרבה? *כשאני קוראת ב"דבר אחר".*

בפני מה קשה לך לעמוד? *שוקולדים. עוגות קרם.*

מה משעמם אותך? *לשבת על שפת הים ולהשתזף.*

מה ישראלי בעינייך? *ששא ארגוב, נעמי שמר.*

במה את אוהבת לגעת? *בלחיים של הילדים שלי.*

על מי צר לך? *על אנשים שהחיים הופכים אותם לציניים, מרירים, קרים. על מי שלא אוהב ולא נאהב.*

במי את מקנאה? *במי שלא פוחד.*

מה מביך אותך? *לתפוס מישהו בקלקלתו.*

מה לא מוסרי בעינייך? *הפרת הסכמים. בגידה באמון.*

מה מקומם אותך? *חוסר כבוד לזולת, חוסר יושר, ערמומיות שיש בה שקר.*

מה נותן לך הרגשת בטחון? *בית. הבעל. חברים טובים.*

באיזה מצב את שונאת להימצא? *שיכרות. בלבול.*

באיזה מצב את אוהבת להימצא? *צלילות דעת. לחוות הרבה בהכרה מלאה.*

היית רוצה לקום בבוקר ו... *לפתוח חלון, לראות את האגם שבסנט־מוריץ, להתמתח, לעשות אמבטיה חמה, לרדת במדרגות לחדר האוכל המחומם... וכ"ו וכ"ו.*

מה מניע אותך? *הרצון להשתפר, לעשות דברים טוב יותר, העניין והאהבה.*

במה את גאה? *בילדים שלי.*

מה ההצלחה הגדולה שלך? *העובדה שהצלחתי לשלב חיי משפחה יציבים ויפים עם קריירה מספקת.*

מה עקב אכילס שלך? *רגישות יתר.*

איזו החלטה נועזת קיבלת בחייך? *להצטרף ל"עלובי החיים". זה היה נועז, כיוון שזה איים לערער הרבה דברים בטוחים בחיי.*

מה היתה נקודת המיפנה בחייך? *כשאבי נפטר, לפני שנים. ובימים אלה, כשהתחלתי לפעול במקצועי באופן עצמאי.*

אילו תכונות את מעריכה? *יושר, כבוד הדדי, רגישות, איכפתיות, חום. בתחום האמנות, אנשים שהולכים עד הסוף עם מה שהם מאמינים בו.*

בחברת אילו אנשים את מרגישה נוח? *אנשים חמים.*

איזה דברים הוריך עשו ואת שמחה שאינך עושה? *אמי ויתרה על קריירה כזמרת למען הבית והילדים.*

איזה סופר השפיע עליך בנעוריך? *הרמן הסה.*

את מי היית רוצה לפגוש? *את אבי, לחבק אותו עוד פעם חזק, וזהו.*

לצאת לתיאטרון, מסעדה, לפגוש חברים, להסתובב בחנויות נחמדות. בארץ, כשאני בחנות, אני קצת נלחצת מזה שאין לי פרטיות ומרגישה שאני נסגרת כי יש לי תחושה של התקפה. למרות שזה בא עם הרבה אהדה, לא תמיד נעים לי להסתובב בחנות. אני מעדיפה לקנות בחו"ל. לא כל אחד מזהה אותך ואפשר להרגיש פתיחות.

יש משהו מאוד אינטימי בלבחור שפתון, להסתכל על עצמך בראי, למדוד בגד. אני אוהבת בגדים פשוטים, קלאסיים, אבל עם איזשהו שגעון, משהו שיזרוק את המרובעות. אולי זה באופיי, שיש לי צורך במסגרת, במרובעות, וצורך לפעמים להיזרק מזה.

בטלוויזיה אני צופה מעט מאוד. יש לפעמים סדרות אנגליות שאני אוהבת ומקליטים לי. רדיו אני שומעת רק בנסיעות. כשיובל שם תקליט, אני נהנית, אבל ביוזמתי – אני לא טורחת לבחור תקליט ולשים על הפטיפון. אני לא שומעת הרבה מוסיקה, וזה דבר שאני תמיד מרגישה צורך להתנצל עליו. אולי יש לי יותר צורך בשקט. מיוזמתי – תמיד אקח ספר. אני קוראת בהנאה. זה הבילוי האמיתי שלי. כשאני יוצאת להופעה, תמיד יש לי ספר בתיק ואני קוראת בין לבין, כשמחכים. יש לי צורך להפנות את הראש שלי לכיוונים אחרים, להסתכל על דברים גם בפרופורציות שונות.

"יובל ואני מאוד מעודדים אחד את השני לעשות דברים, למרות שכל הזמן גם קשובים לראות לאן זה מוביל. יש בינינו אהבה ושותפות אמיתית בחיים ובעבודה".

לאחרונה קראתי את "עיין ערך אהבה" של גרוסמן ואת "גיא אוני" של שולמית לפיד. אני לא מעורה כמה ש'צריך' לקרוא עכשיו. אין לי זמן לרוץ אחרי כל מה שאקטואלי. למרות שבארון מחכה כרגע ספר מאמרים של שולמית הר־אבן שאני רוצה להגיע אליו כמה שיותר מהר. אני קוראת את מאמריה בעתון והיא מנקה, מנפה, מאירה, ממקדת דברים. לא אגיד שספרים כאלה מרגיעים אותי. הם מעוררים ליותר איכפתיות. אני לא רואה את עצמי משתתפת אקטיבית בפעילות פוליטית. זה לא חלק מכישורי לצאת ולהילחם. אין לי צורך במחאה מהסוג הזה. אבל אם כל אחד, עם עצמו, יהיה יותר שפוי ויראה את הדברים יותר נכון – האווירה הכללית תשתנה.

מאוד מרתקים אותי ספרים כמו "זן ואומנות אחזקת האופנוע", "מר אל כאן אנה", "חניכה לאכת" (של אליזבת הייך) וספרים אחרים שעוסקים בתחומי המיפגש בין פסיכולוגיה, פילוסופיה ומיסטיקה. ספרים שמנחה אותם הכוונה לשנות את זווית ההסתכלות שלך על מה שקורה, בעיקר בתוכך, שיש בהם אופטימיות לגבי הסיכוי לשנות את רמת ההכרה, את המצב הרגשי. אלה הם גם נושאים שאילו היתה לי שנת חופש, הייתי מקדישה זמן ללימוד והכרה יותר מעמיקה שלהם.

אני מסוגלת להתרכז בספר אפילו ברעש גדול. זה מרגיע אותי, מייצב אותי, עוזר לי להסתכל על דברים מזווית אחרת, לשנות דעות שלא מתאימות לסיטואציות חדשות. כשאתה בלחץ של הופעה חשובה, של איך תיראה ומה יגידו, זה מחזיר אותך לפרופורציות נכונות. וזה חשוב במקצוע שלנו כי הוא לא יציב, דברים משתנים מהר, אתה צריך להוכיח את עצמך כל הזמן. מצד שני, אתה חייב להתנתק מלאיך רואים אותך ומה יכתבו עליך מחר, להתנער ממה שלא שייך לעצם העניין ולהתרכז רק במה שאתה עושה.

ראיונה: נורית ברצקי

צילום: שמואל רחמני

דיוויד האח של יוסוף

כשאחיו היה קאט סטיבנס הוא היה מנהל העסקים שלו, ג'ורג' ג'ורג'יו. פעם הם רבו על כסף וסגנון חיים, התרחקו ביחד מההודים והתקרבו ביחד אל הכות וההילה. היום סטיבנס הוא יוסף איסלאם, מוסלמי אדוק, וג'ורג' הוא דייוויד גורדון, קרוב מאוד ליהדות. קרובים ורחוקים אחד מהשני, כשבאמצע מדינת ישראל, שהראשון רוצה להשמיד את יושביה והשני – אוהב אותה. משפחה שכזאת.

מאת אבי מורגנשטרן

יש בו משהו חסר מנוחה, בדייוויד גורדון. גם כשהוא יושב לכאורה רגוע, יש איזה מתח, תחושה של עצבנות. חייב לזוז. חייב לנוע. בדיוק ההיפך הגמור מהשקט והשלווה שכה מצוי אחיו, יוסף איסלאם שבעבר היה ידוע יותר כקאט סטיבנס, מהגדולים שבזמרי הפופ־רוק. סטיבנס יושב היום בלונדון. סגפן עירוני. מוסלמי ארוק, שמוצא עצמו בקריאה בקוראן. גורדון לעומתו מתגורר בדירה ברמת השרון יחד עם אשתו הישראלית יעל ובתו היפהפיה נעמי, בת שמונה. מעיין הרבה מאוד בכתבי היהדות.

אחים בשני הקצוות. ואולי לא. שניהם רוצים להביא את הגאולה לעולם. מאמינים באפשרות לשנות. רוצים להיות הקטר של רכבת השלום.

לפני שבועיים הגיע יוסף איסלאם לישראל, בראש משלחת של קנאים מוסלמים כדי לבדוק את המצב בשטחים. משקפיים, זקן גדול ופנים שמקרינות שלווה ורוגע. דייוויד נסע אליו למזרח ירושלים. הפגישה הראשונה היתה מעודדת, דייוויד היה בטוח שאחיו מגיע כדי לשלוח יד קטנה לעבר השלום. לעבר הרושיח. "חשבתי שהוא יהיה הגשר בין העמים, שהרי הוא פופולארי ויקשיבו לו. הוא דיבר איתי על זה והייתי מאוד אופטימי. אפילו חשבנו להופיע יחד בזה הזמן. אבל פתאום הכל השתנה", אומר דייוויד.

יש משהו בו מיוסר, בדייוויד גורדון. אגרסיביות לצד רוך ואופטימיות. איש של ניגודים. מדבר בהמון רגש. העיניים שקועות עמוק. לפעמים הוא קצת בוהה, אבל מרבית הזמן הוא מרוכז מאד בעצמו. בעיקר יש בו משהו כואב.

"פתאום באה מסיבת העיתונאים הזו בסוף השבוע שעבר" הוא אומר. "אני לא יודע איך להתקיף אותו בצורה קונסטרוקטיבית, אבל זה פשוט זורם בי ומרתית אותי. הוא (אחיו) אמר שישראל שייכת רק למוסלמים ושאין ליהודים זכות למדינה. אני בפירוש לא מסכים עם ההצהרה שלו, למרות שאני מאמין במוקמר כמו שאני מאמין בכל דת ובזכות שלהן להתקיים. אני מאמין באלוהים באופן אישי וישיר. חשבתי שהוא ידבר על שלום ופתאום ענן שחור עובר לי מול העיניים. הוא הוציא הצהרה כתובה וקרא אותה. פשוט נהרסתי מזה. אני ראיתי בו שליח שיביא

(המשך בעמוד הבא)

דייוויד גורדון, בשם ג'ורג' ג'ורג'יו, ברמת השרון: "תמיד הייתי פלייבוי. זו היתה החולשה שלי"

צילום: שמואל רחמני

(המשך מהעמוד הקודם)

את האור. כשהפך למוסלמי ראיתי בכך דבר טוב כי קוויתי שהוא יהיה מורה דרך לכולנו, אבל הוא הרס הכל", אומר דייוויד.

לפני ההכרזה של אחיו, דייוויד מזכיר שהם דיברו על הקבלה בין התורה לקוראן. חשבו לשבת ולמצוא קווים משותפים בין המשיח למוחמד. עכשיו הכל התפורר. "הייתי בהלם. אחרי שהכל הסתיים, רבתי איתו והיו צעקות נוראיות. הבעיה היא שהוא מצטט הכל מהקוראן. אין לו כוונה רעה. בפנים הוא רך וטהור".

במשך כל השיחה דייוויד קורא ליוסוף איסלאם, אחיו, מדבר בגוף שלישי. אסור להזכיר את המילה קאט סטיבנס. "קאט סטיבנס מת", הוא צועק. אבל הרווחים עדיין חיים. למעשה, דייוויד, שהיה מנהל העסקים שלו, ויוסוף, יכולים להרשות לעצמם להתבטל עד יומם האחרון. התמלוגים ממשיכים להציף את חשבונות הבנקים. בתקופה הנפלאה של סטיבנס כשהיה אחד מגדולי זמרי הפופ ומילא כל אצטדיון בעולם הם מכרו מיליוני עותקים. עכשיו מדובר במאות אלפים בשנה. לא צריך לדאוג.

במבט לאחור נדמה שלא היתה דרך אחרת לשני האחים. היה ברור שהם יגיעו לדת בצורה זו או אחרת. דייוויד, היום בן 47, נולד כג'ורג' ג'ורג'יו. אחיו נולד כסטיבן. בנים לאב יווני מקפריסין ואם שוודית. מגיל צעיר הם נשלחו לעולם הדת. תחושה של בלבול. האם הטבילה את ג'ורג' בכנסיה בפטיסטית. "כנראה בגלל שזה היה המקום הכי קרוב לבית", הוא אומר. האב החזיר אותו לאורתודוקסיות בגיל שבע, ושלח את האחים לבית ספר דתי.

הם גדלו בלונדון של אחרי מלחמת העולם השניה. תקופה אלימה בחיי לונדון. התעוררות הרוקנ'רול. האלילים של אז היו ג'יימס דין ואלביס פרסלי. "הסרט ששינה את החיים של כולם היה 'לוח ג'ונגל' עם גלן פורד. מאותו יום העולם השתנה. זו היתה תקופה מטורפת. קמו הרבה כנופיות. היית מסתכל על מישהו וישר מכניס לו אגרוף בפרצוף. סתם, בלי סיבה. לונדון היתה מאד עצבנית".

סטיבן הקטן משך תשומת לב כבר מילדות. היה ברור שהוא נולד עם כשרון רב. בהתחלה בציור. דייוויד אומר שהציורים שלו היו אלוהיים, מגע של קסם, אוסף של צבעים. הוא היה מומחה לקומיקס. אפילו הציעו לו לעבוד ב"דיילי מירור". מאוחר יותר הוא יזכיר שגם התמלילים הרגישים והאוניברסלים של אחיו היו למעשה כמו ציור צבעוני אחד גדול. "רק לו ולפול סיימון יש את הכשרון הזה".

"בבית הספר אחי היה די אלים. פעם זרק ספר על ראש של מורה ואיים עליו. הוא לא היה תלמיד טוב. אף אחד מאיתנו לא היה"

סטיבן הנער היה ילד די אלים. הוא הקים יחד עם בחור יווני מאפיה בבית הספר. הילדים היו עומדים בתור כדי לשלם להם פרוטקשן. "אני יודע שזה לא יפה לספר את זה", אומר דייוויד, "אבל אני חושב שהגיע הזמן לספר את הכל. הוא היה די אלים. פעם הוא זרק ספר על ראש של מורה ואיים עליו. הוא לא היה תלמיד טוב. אף אחד מאיתנו לא היה. ההורים לא רחפו אותנו לזה".

אביהם עזב את הבית כשדייוויד היה בן 14 וסטיבן בן שבע. מאז הסף האת חבוגר לאפוטרופוס ולשומר האישי של האח. האב ממשיך להתגורר לירם. גם לו יש סיפור עמוס הרפתקאות. הוא הצטרף לצבא הבריטי בגיל 16, כדי להלחם בתורכים. אחר כך היה במצרים תקופה ארוכה ולמד ערבית על בוריה. תמיד הלך עם תרבוש. "גם לו יש חלק בארץ ישראל", אומר דייוויד "הוא היה מאלה ששיחררו אותה מהשלטון העותמני". מסתבר שכל המשפחה הגיעה בדרך זו או אחרת לישראל, כל אחד מהכיוון שלו. אחד שיחרר, אחד אוהב ואחד רוצה להשמיד את מי שגר בה. מורכב.

דייוויד נזכר שלצד האלימות היתה גם הרבה אמנות ויצירה. הם היו מתפלחים לבתי קולנוע. ראו כל סרט, לא משנה טוב או רע. העיקר לשבת בקולנוע.

אחיו אף פעם לא היה איש פתוח, הוא אומר. תמיד סגור, מופנם, אחד שחי עם עצמו. מרוכז. דייוויד לעומתו, היה הילד שהתחבר עם כולם. הרבה אנרגיה ושמחת חיים. עד היום זה נשאר כך. כל אחד מצא את הפינה שלו.

אל המוסיקה הגיע סטיבן באופן די מקרי. בבית היה אמנם פסנתר שהאב קנה, אבל סטיבן לא ניגן בו. דייוויד היה פורט עליו מדי פעם. האלבום שפתח לסטיבן את העיניים היה אלבומם הראשון של החיפושיות. גם באדי הולי הטביע עליו חותם של רוקנ'רול. דייוויד חי אז עם בחורה משוודיה. הוא כבר הספיק להתחתן בגיל 17 עם בחורה יהודיה ולהתגרש. ההורים שלה איימו שאם היא תינשא לו היא חשובה כמתה. אחרי שנה וחצי של נישואין שכללו מריבות וצעקות, הכל התפרק.

סטיבן הגיע אליו עם האלבום לשוודיה, ואמר לו שמצא את היעוד בחיים. הוא רוצה להיות כוכב פופ. דייוויד האמין בו. תמיד ידעו שסטיבן יוביל יום אחד את העולם. הוא לא הופתע. "בהתחלה", נזכר דייוויד "הוא היה נשמע כמו צפרדע, אבל אחרי שנה כבר היה לו קול של זמיר. המילים שלו היו ממש מצויירות. הוא קנה גיטרה, ניסה להקים להקה אבל זה לא הלך, והוא החליט ללכת לבד. אחרי חצי שנה שכנעתי את אבא שלי שיקנה לו גיטרה טובה יותר. חיפשתי איך להשיג לו פריצת דרך לשואו־ביזנס. יום אחד פשוט עמדתי באמצע מסעדה וצעקתי 'מישהו מכיר כאן קליבר בחברות תקליטים?' מישהו קם ואמר לי 'תלך לחברת איי.אי.אס. ותגיד להם שאני שלחתי אותך'. הלכנו והחתימו אותו. הוא היה אז בן 16. הוא נזקק לחתימה של אבי על החוזה כי היה קטין. אחרי תקופה מסויימת הוא לא היה מאושר שם, לא כתב את החומר שרצה. הם לא רצו לשחרר אותו. בא אבא שלי והתחיל לצעוק. אמר שהבן שלו חייב לבוא לעבור איתו במסעדה ושאלו החיים שמחכים לו ולא שטויות בעולם הפופ. הם שחררו אותו", מחייך גורדון. אחת הפעמים הבודדות בשיחה.

במקביל לקריירה המתפתחת של האח, עבד דייוויד בחנות של שמאטעס בלונדון. תמיד היתה לו משיכה ליהדות וליהודים. הוא גם סבל מאנטישמיות. "לא יודע למה, אבל כל החיים חשבו שאני יהודי. תמיד קראו לי 'ג'ורג' היהודי', ו'יהודון' וכל מיני דברים כאלו. אולי בגלל שהיה לי אף ארוך. תמיד נמשכתי לצד הזה. קראתי על הרדיפות שהיהודים סבלו כל החיים והזדהיתי איתם. אני זוכר שיום אחד אמרתי לחברים קרובים שלי שאלחם למען אנגליה אם תפרוץ מלחמה ואז הם שאלו אותי 'מה, אתה אנגלי ג'ורג'?', זה שבר אותי".

הקירבה ליהודים עזרה מסתבר לקריירה של סטיבן. הרבה יהודים באו לחנות השמאטעס, ודייוויד שאל כל הזמן אנשים אם יש להם קשר לחברות תקליטים. עד שהגיע מישהו מחברת "דקה". באותו יום החליט דייוויד לעזוב את הכל ולהיות מנהל העסקים של אחיו. הוא היה בטוח שהם הולכים לגעת בתהילה. אז כבר היו לו שני ילדים, דניאל וכובי, מאשתו השוודית, שגם ממנה הספיק להתגרש.

ב־1967 הם חתמו ב"דקה". גם שם לא היו מרוצים. דייוויד הרגיש שהמפיק מנסה לזרוק אותו ורוצה להשתלט על הרווחים של אחיו. אחרי מאבק משפטי שכלל כמובן סוללת עורכי דין יהודים מצוינים, זכה במשפט.

שלב הזה כבר שונה שמו של סטיבן לקאט סטיבנס. הוא אושפז במשך שנה בבית חולים, בגלל בעיות בנשימה. היה חשש לחייו. כשיצא, כבר היה מישהו אחר לגמרי. פתאום הבין את משמעות החיים. השתחרר שמכל האנשים שהקיפו אותו ויעצו לו. דייוויד החליט שזה הרגע לסגור את כנפי החסות ולהוציא את הזמיר לחופש. הוא מצא לו אמרגן אחר ועזב.

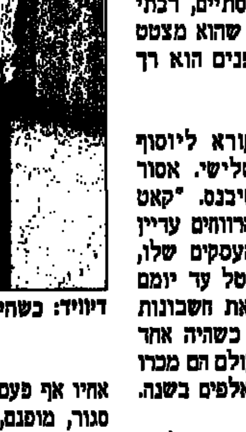
הסיבה לא היתה פרוזאית נטו. היו ביניהם ויכוחים מרים על הדרך, על הרווחים. דייוויד הרגיש שאחיו סבור שהוא מרוויח כספים על חשבונו, על חשבון כשרונו. "ראיתי שהוא לא מעריך את כל הוויכוחים והמיקוח שעשיתי למענו בחברות תקליטים וזה לעזאזל היה כל כך קשה. אמרתי לעצמי: זהו, אני עוזב את זה. היו לנו מריבות איומות". דייוויד חזר לשוודיה. בינתיים התחיל האח להצליח בגדול. אחרי שלוש שנים הגיע קאט סטיבנס לשוודיה, וביקש סליחה. רצה שיחזרו לשתף פעולה, לגעת יחד באבק בכוכבים. דייוויד הסכים. הגיע ללונדון וברגע האחרון החליט לחזור בו. "רציתי להיות ארון לעצמי. ידעתי ששוב אכנס לכל המריבות והמיקוחים". והיו הרבה כאלה בתחילת הדרך. הוא זוכר שיום אחד הגיע לידי מכות עם האמרגן של ג'ימי הנדריקס. מי יעלה קודם לבמה, קאט סטיבנס או הנדריקס. היו שם חילופי מהלומות קשים. הנדריקס היה רחוק מהמהומה. הוא התבודד עם המזרק וההרואין.

דייוויד, מלחין בזכות עצמו, החל לשתף פעולה עם להקת "ההוליס", דבר שגרם לדבריו לקנאה גדולה אצל אחיו. "הוא מאוד אהב אותי. אני זוכר שיום אחד הוא בא אלי, כשכבר היה מאוד מפורסם, ואמר לי, 'דייוויד אתה יכול לוותר על תפקיד השומר שלי, כי אלוהים דואג לי עכשיו'".

קאט סטיבנס הגיע למעשה לפיסגה. להיטים כמו "ליידי ראבאנוויל", "רכבת השלום", "אבא ובן", "עולם פראי", "הו צעיר מאוד", "לא יכול להשאיר את זה בפנים", "צל ירח", "בוקר הפציע" ועוד. בכל מקום שהופיע האצטדיון היה מלא. הוא שימש סמל לדור, סמל לכיוון חדש של יצירה. זמר שיוצר את שיריו, ילד פרחים שחיפש את המשמעות של החיים. דיבר על אהבה, שלום, אחווה. עולם אחר. כמו כולם, גם קאט סטיבנס נסע למהרישי, עשה הרבה יוגה והתעמק בתורות מהמזרח הרחוק. הודו שימשה מקום עליה לרגל.

דייוויד הכיר את יעל ב־1973. ישראלית שהצליחה להביא אותו לביקור בישראל, לפני מלחמת

(המשך בעמוד 42)

דייוויד: "כשהיה כבר מפורסם, אמר לי, 'דייוויד, אתה יכול לוותר על תפקיד השומר שלי, אלוהים דואג לי עכשיו'"

דיוויד, האח של יוסוף

(המשך מעמוד 40)
יום כיפור. הוא ביקר במקומות הקדושים, נסע גם למצרים. מהביקור בירושלים, הביא לאחיו ספר קוראן. וכאן למעשה ההיסטוריה מתחילה לתקתק מחדש. מאותו יום שקאט סטיבנס החל להתעמק בקוראן הכל השתנה.

הוא עזב את הבודהיזם, את המהרישי, את המוסיקה. לאט לאט הכיוון היה ברור. מוסלמי אדוק. מהרישי התחלף במוחמד. מי שמצפה למצוא את שבור ודואג לגורל אחיו, יכול להירגע. דייוויד מאושר מצעדו של אחיו, טוען שהאיסלאם והקוראן הצילו את חייו, הביאו אותו אל הנחלה. אל החופש והשקט שתמיד חיפש. הצילו אותו מתעשיית הרוקנ'רול ששותקת ורומסת את כוכביה. והנדריקס, עם המזרק, תמיד שימש כתמרור "עצור".

אני שמח שהוא הפך למוסלמי כי זה הוציא אותו מהכלא של המוסיקה. הוא היה אליל נוער. אליל המונים, וזה נותן המון כוח. יש בזה המון אשליה. זה דבר מחריד לעמוד על במה, מול 30 אלף איש, ולשלוט בהם, יש בזה כוח מפחיד. אני אף פעם לא הייתי בתוך זה. שנאתי את כל דרך החיים של הרוק. למעשה, הם לא חיים כל כוכבי הרוק. תראה איך שהם מדברים בטלוויזיה, ממלמלים שטויות בקושי יודעים מי הם בכלל. הם מבולבלים ובגאלים להחריד.

"אני יווני והצער הזה לא הפתיע אותי. חשוב לי יותר שנשמות לא יהרסו מהמכונה הזו שנקראת מוסיקה. תראה את מייקל ג'קסון, איזה מסכן. זה הדבר הכי חולני שיש ואין לו טיפה של חיים אמיתיים. אני לא מאמין בסיסמה של סמים, סקס ורוקנ'רול. אולי רק בנשים. תמיד הייתי פלייבוי. זו היתה החולשה שלי, אח שלי כן לקח סמים, אבל אף פעם לא היה מכור. אני יודע שהוא ניסה אל.אס.די. ועוד דברים קשים. פעם תפסתי אותו עם כדורים ונתתי לו בפרצוף. הוא השתמש בקוקאין, אבל ברגע שהגיע לאיסלאם, הוא חתך את הכל בשניה. לא נגע בזה לעולם יותר. אני זוכר שכתבתי את המחזמר 'אלפא אומגה' הוא שאל אותי, 'למה דייוויד? האם לא הגשמתי אני את כל החלומות שלך בעולם ברוק? זה הרס אותי. הבנתי שאני זה שיצרתי את המפלצת הזו".

דייוויד, למעשה, פועל כל חייו למען שלום אוניברסלי. פחות מהצד האמנותי ויותר במעשי. הוא מארגן אירועי שלום, פסטיבאלים, נפגש עם מנהיגים. הוא אירגן למשל בסוף שנות ה־70 מופע צדקה שנקרא "שנת הילד". הופיעו שם בוב גלדוף, שמאוחר יותר הרים את פרוייקט ה"לייב איד", דייויד אסקס, כריס דה ברג וגם אחיו, ששר שם בפעם האחרונה בפומבי. זה היה בשיר "ילד למען שלום" שכתב דייוויד. קאט סטיבנס עצמו תרם כל חייו לצדקה כשהיה כוכב פופ. הוא אחד מהראשונים שהבין את הכוח שניתן לתרגם אותו להומניות עולמית, גם ב"לייב־אייד" שנערך לפני כמה שנים רצה להופיע, למרות שהיה מוסלמי אדוק. דייוויד ויוסוף הגיעו לוומבלי, פיטפטו עם אלטון ג'ון ודייויד בואי אבל לא מצאו ליוסוף איסלאם זמן מסך. הוא עזב את המקום מאוכזב.

יוסוף איסלאם מתגורר בלונדון, עם אשתו פאוזיה וחמשת ילדיהם. דייוויד אומר שמרבית השכנים בשכונה הם יהודים ויוסוף חבר שלהם. לכן כל כל הופתע מההצהרה הבוטה שלו. "עכשיו בטח השכנים יסתכלו ויראו מה אמר וזה חבל". הוא עצמו שינה את שמו לגורדון, כיוון שזה דומה לג'ורג'יו. דייוויד בא מהמקורות. הערצה לדוד המלך. "האמת היא שהאיש שהכי הערצתי כל חיי היה שלמה מלך. עוד כשהייתי בגיל עשר פניתי לאלוהים וביקשתי ממנו שיתן לי את החכמה שהיתה לשלמה. לא רוצה כסף, רק חכמה". ומה עם נשים, אני שואל. "גם נשים. אני אוהב נשים", הוא מחייך עוד חיוך נדיר.

הם כל השנים בקשר. קשר טלפוני או שדייוויד קופץ לבקר. גם הבת נעמי היתה שם ושיחקה עם הילדים. "תגידי מה את חושבת על דוד יוסוף, על מה שהוא אמר", מפציר בה דייוויד אבל היא מחייכת ומסמיקה. רצה לשחק עם חברה. בשיחות ביניהם מנסה יוסוף לשכנע את דייוויד להצטרף אליו, לעולם המוסלמי שכולו טוב. דייוויד לא מאמין בקיצוניות. הוא מעדיף למשוך למרכז. בזמנו כתב מחזה מוסיקלי בשם "אלפא אומגה" שזכה להצלחה גדולה. שילוב של כל הדתות.

דייוויד עצמו מאמין שיש בו את הכוח לשנות. "יש לי את הקונספט שלי. אני מסיים עכשיו ספר פילוסופיה שמדבר על העולם. אני מאמין שצריך לבוא משהו חדש. לא בטוח שיש לי את זה, אבל אני מנסה. אני רוצה למצוא הבנה בין כולם. אני מעין דייוויד חדש. לדעתי, הכל כתוב בספרים של הדת. הבעיה שהספרים הנכונים מגיעים למנהיגים הלא נכונים. שהרי כל מה שקורה בעולם מונע בידי כוח של הדת. אפילו המאבקים בבריה"מ או הנאומים של ריגן. אני זוכר שהיה לי ויכוח עם אחי והוא אמר לי, 'אתה חושב שאתה נביא שכולם מחכים לו'? ואני צעקתי עליו, 'אתה חושב שאתה נביא שכולם מחכים לו'?"

דייוויד עצמו קרוב מאוד לתנ"ך. לפעמים עוברים בו הזיקים של חזרה בתשובה. כשחברים נוצרים שלו מגיעים לישראל, הוא לוקח אותם לכותל ואומר להם שכאן מצויה האמת. שישו הוא יהודי ואם יום אחד הוא יחזור לעולם הוא יעמוד לצד רבנים. רק איתם ימצא שפה משותפת. "החלום שלי", הוא אומר, "שהיהדות תיקח את הנביא שלה ותתן אותו לעולם, זה ישנה את הכל. בסך הכל, כולם אומרים שיש להם נביא. המוסלמים מדברים מוחמד, הנוצרים על ישו, והיהודים על המשיח. כולם מחכים לצעדי לקטסטרופה. אני לא מאמין שהגענו עד ליום הזה כדי להרוס את העולם".

כבר שלוש שנים שהוא מתגורר בישראל ומנסה להרים גם כאן פרוייקט שנקרא "ילד שלום". מופע של ילדים שכמהים לשלום. הוא מדבר על הצלחה עצומה ברחבי ארה"ב ובאירופה. הופעות ב"אלברט הול" וב"קנדי־סנטר". אפילו הופעה בניקורגואה. כשריגן וג'ורבצ'וב עמדו לחתום על הסכם משותף, שידרו בארה"ב את המופע, שעה לפני החתימה. אולי הם יתרככו ויבינו שרמנו של דור העתיד תלוי בדיו שלהם. המופע הועלה בכל העולם, למעט ישראל. דייוויד נשמע מאוד מריר. "כולם מדברים רק על כסף. דבר ראשון שאלו אותי כמה ירוויחו מזה. לעזאזל, אני מדבר פה על שלום. זה עלה וירד כמה פעמים. לפני שנה כבר הייתי בטוח שזה יועלה בבנייני האומה. אביטל מוסינזון פנה יחד איתי לגורמים שונים, לציין עשר שנים לשלום עם מצרים. שמיר הביע הסכמה, ויצמן, טדי קולק, בן אלישר, כולם היו בעד. רק שמעון פרס לא רצה ליטול בזה חלק, כנראה בגלל שבגין הביא את השלום. זו קטנוניות. אחרי זה כולם פחדו לומר כן, פחדו לומר מילה נגד פרס. זה מעצבן אותי". אגב, סיסמת הפרוייקט היא "אני נאיבי, אני רוצה שלום".

קשה לך לחיות כאן עם כל המהומות?

"כמו לכולם. ברור שיש כאן דברים לא מוסריים. דברים שהם אנטי יהודים. זו לא הדמות של היהודי האמיתי מה שעושים בשטחים. אני אומר שאי אפשר לבנות שמחה על צער של אחרים. ויש צער. בעיש בעזה. חייבים שיהיה שלום וצדק עם הפלשתינים".

והבת שלך היה כיהודיה?

"כן ואני מאוד מרוצה. יש לה בת־מצווה השנה ונחגוג את זה. יוסוף לא יבוא. אפילו כשהיה כאן עכשיו סרב לבקר בבית שלי. אני לא יכול לשבת ליד מישהו שאמר שהוא רוצה לפגוע במישהו וטוען שישראל לא צריכה להתקיים".

שנאת אותו על המשפט הזה?

"כעסתי מאוד. לא שנאתי, כי הוא קרא מהקוראן. בפנים הוא איש נהדר. אני לא שונא אותו, הוא אח שלי ואני מאוד־מאוד אוהב אותו".

דייוויד לוקח את התיק ונוסע מרמת השרון לתל־אביב. בדרך הוא אומר לי, "אני עדיין מאמין שיש ביוסוף משהו מן ההארה, משהו מן הנבואה. יכול להיות שהוא יביא את הבשורה לעולם, הוא ואני. האחים ג'ורג'יו".

אבי מורגנשטרן

דיוויד: "אחי לקח סמים, אבל אף פעם לא היה מכור. אני יודע שניסה אל.אס.די. ועוד סמים קשים. פעם תפסתי אותו עם כדורים ונתתי לו בפרצוף"

"כשכתבתי את המחזמר 'אלפא אומגה' הוא שאל אותי, 'למה דייוויד? האם לא הגשמתי אני את כל החלומות שלך בעולם ברוק'? זה הרס אותי. הבנתי שאני זה שיצרתי את המפלצת הזו".

ההצלחות הכלכליות של העשור האחרון

(קיבוץ אחר, ששבר את הראש בחקלאות כמו כולם, התעשר ממכירת מיתקן לתלישת שערות מן הרגליים. לא סתם הצטלמו החלוצות במכנסיים קצרים. החזון, אחרי כמה נסיונות כושלים, התגשם. זה הכיוון:)

הדרך העקומה אל העושר

לרונן לא היו אף פעם רעיונות ששווים משהו. גם הרעיון החדש שלו היה דבילי כדבעי. הוא החליט לייצר וואפל מצופה שוקולד.

הוואפל שלו היה כמו כל הוואפלים האחרים, אבל בדרך אל הפירסומאי הוא השאיר אותו על פתח החימום של המכונית, והוואפל התעקם.

"למה הוא עקום?" נזדעק הפירסומאי.

רונן ניסה לענות, ואף שלח יד מהוססת ליישר את הוואפל. אלא שהפרסומאי כבר חטף אותו ובחן אותו בהערצה, תוך שהוא קורא בצעקות אימים (סגנונו הרגיל, לא מכעס), לכל הגרפיקאים, התקציבאים, המזכירות ואף חנה מהחשבונות לבוא ולראות.

"מיד כשראיתי אותו", אמר הפרסומאי, ובעיניו ברק קריאטיווי – "קפצה לי הסיסמה: למה הוא עקום?"

הס הושלך. ככה התחיל הכל.

הוואפל העקום עם הסיסמה האדירה כבש את השווקים. הוא חדר לארה"ב ואפילו לסין העממית, ודחק את כל דורות הוואפלים הקודמים מן העולם. "למה הוא עקום?" שאל פעם מועמד רפובליקני בנאום בחירות במישיגן בתשובה לשאלה על מועמד דמוקרטי, ובגלל זה הוא זכה בבחירות לנשיאות ארה"ב והנהיג את העולם.

רונן עשה את זה. היום יש לו משרדים בניו־יורק, מילנו, הונג־קונג (בה מעקמים את הוואפל יותר בזול), טוקיו ותל אביב. ולמרות הכל, הוא עדיין נוהג לפקוד לפעמים פאב ברחוב יורדי הסירה.

השעון והעתיד

יום אחד ישבו היפנים ומישהו מהם שאל: "מה יש בעולם די והותר ולא צריך בכלל?"

"שעוני יד", היתה התשובה, "לכל אחד יש כבר שניים".

"אין לשום אדם צורך בשעון נוסף?"

"לא, יש לו כבר שעון נוסף. מה גם שהשעונים קורציים, ואין טעם לשמור שעון במגירה כי הבטריה נגמרת".

לקחו מיד נייר ועיפרון וחישבו: כמה שעונים לא צריך כל אדם בשנה? עשרה. כמה זה כפול ארבעה מיליארד? ארבעים מיליארד. נו קדימה, להתחיל לייצר.

בכל פינת רחוב בכל עיר גדולה או בינונית או קטנטנה בעולם יש עכשיו חנות (פינתית), ובחלונות הראווה שלה אלפי שעונים.

לאחרונה הוחלט להגביר את הייצור לאור ביקוש שחרג מן התחזיות.

מחט עיצוב

מדינה אחת ביקשה מכלכלניה סקר שיורה להם מה לעשות כדי להציל את המצב הקשה. "צריך שם", היתה המסקנה, "אם היה שם מפורסם על הנעליים, החולצות, החגורות, התיקים, העטים והאפטר־שייב שהמדינה שלנו מייצרת – היה מצבנו נראה אחרת".

"נקנה שם, ונייצר מוצרים עם שם", אמר שר האוצר.

"פשוט להגיד", אמרו הכלכלנים, "כל מוצר בעולם כבר מיוצר עם שם".

"פרט למחטים", נזעק שר ההגנה בהברקה חד־פעמית.

מיד נחתמו הסכמים ויוצרו מחטים שעליהם טבוע בקטן ליד הקוף: "פייר קארדן", ומולן, למען התחרות, מחטים יותר ספורטיביות שעליהן טבוע: "ריבוק".

אלפי מפעלי מחטים בכל העולם נסגרו ללא תקומה. החיים אכזריים, אבל כלכלת אותה מדינה איתנה היום.

תמרור לביקור

מכתב מצחיק ששלח לי קורא מתל־אביב הכיל ציורים של תמרורים. וכמו שהוא כותב: "אינני זוכר מה הרקע לכך שציירתי שלטים אלה, אך סביר להניח רקע כחול. אם חס וחלילה תגיע להחלטה הנואשת לפרסם את השלטים, מובטחת לך תמיכתי הבלתי־מוסרית, אך אבקשך לא לציין את שמי וזאת על מנת לא להפוך את הכחול לשחור".

אני באמת לא רוצה לעשות שחור לא.ה. (ראשי תיבות הוא הירשה לפרסם), אבל תמרור אחד אני חייב לפרסם, כיוון שיש בו שירות לציבור בתקופת האיידס, ומה שיותר חשוב – שירות לחברי הכנסת ושרות הבריאות שצריכים להגיע לביקור מצולם באתר:

פינת השלולית

הנסיכה לא נראתה בדיוק לפי דרישות השוק, צריך לומר. לא כל הנסיכות בנויות כמוכתב בתקנון. זה לא עושה אותן פחות נסיכות, אבל צפרדעי השלולית הם עם בעל מוח קטן וספוג מים רבים, וקשה להם להבין את זה. צריך צפרדע מאוד מיוחד שגם יראה את הנסיכה הזו, וגם – לפני כל הצפרדעים האחרות המקרקרות כידוע בלי סוף – יתנשק איתה, ויהפוך לה לנסיך.

מה את רוצה שאגיד לך, נסיכתי, שיש הרבה צפרדעים כאלה? לא, אין.

מאיר עוזיאל

עלילת דם

הסיפור הזה אינו לקוח מספר היסטוריה ישן בעל ריח נפתלין. זהו רק פרק אחד, מצמרר ומעורר חלחלה, בילדותו של איש אמיתי מאוד. ד"ר למתימטיקה יעקב פרידמן, 40, מחייך עכשיו בירושלים. אבל במונקאץ, הונגריה, בפסח 1958, הוא לא חייך. גם לא שאר בני משפחתו ואביו השוחט, שהואשם ברצח פטרו הגוי. בפסח, גם אחרי השואה, באמצע המאה העשרים, עדיין היה נוח יותר לומר שהיהודים צריכים דם נוצרי למצות.

מאת נפתלי קראוס   צילם: שמואל רחמני

"כל פעם שהייתי צריך לעבור ליד בית הספר ההונגרי, בדרכי הביתה, עשיתי עיקופים וקפנדריות, כי ה'שקוצים' ההונגריים הרביצו וקיללו"

באותה שנה איחרו במונקאץ באפיית המצות, מפחד נקמת הגויים המוסתים. המשפחה היתה מסוגרת בבית, אחות אימה. בחוץ שמרו שוטרים על ביתו של השוחט יוסף מאיר פרידמן, שנעצר יום קודם לכן בחשד שרצח אדם, כדי לשדוד את כספו. אולם אצל האוכלוסיה ההונגרית של מונקאץ, בירת אוקריינה הקארפטית, 1958, התפרשה ההאשמה אחרת. פסח היה בשער, והיהודים הרי צריכים דם נוצרי למצות – עברה השמועה מפה לאוזן. "אם לא היו מוצאים את הרוצח, תוך כמה ימים, היה סופנו רע ומר", נזכר יעקב, בנו של השוחט פרידמן, שהיה אז בן עשר.

הוא זוכר היטב כיצד הפכו הבלשים את הבית וחקרו אותו, את אחיו ואחיותיו הקטנים. "היכן האקדח", רצו לדעת. משפחת פרידמן קנתה מגוי בשם פטרו דירה משופצת, שהיתה לפני השואה בבעלות יהודית. אחרי שהיהודים גורשו לאושוויץ, התיישבו בבתיהם הנטושים גויים מקומיים וכן אוקריינים שבאו למונקאץ בתום המלחמה. פטרו שיפץ את הדירה ומכר אותה לשוחט פרידמן בכסף טוב.

ביום הרצח הוא נכנס לבית המרזח כשכיסיו מלאים כסף. "כסף יהודי", שמעו אותו מתפאר. והיה מי ששמע את הדברים ומצא בהם סיבה מספקת לתקוף את האיש. פטרו נורה באקדח, נשדד ונמצא מתבוסס בדמו. השוחט פרידמן הוחזק במעצר מספר ימים ונחקר נמרצות – "לא הרביצו לו, אבל לחצו עליו חזק שיודה" – אולם הוא הכחיש, כמובן, כל שייכות לרצח. לבסוף שוחרר והוחזק במעצר בית, אבל אז כבר היה צריך לשמור עליו ועל ביתו-הוא, מפחד פרעות של ההמון המוסת.

הרוצח נמצא מקץ שבועיים, לאחר שעבר עבירת תנועה וגלגלי מכוניתו התגלו כ"מוכרים" למשטרה, מזירת הרצח. משפחת פרידמן ואיתה כל יהודי מונקאץ, נשמו לרווחה. הם, שהכירו מקרוב את נטייתה האנטישמית הארסית של האוכלוסיה ההונגרית, זכרו את עלילת-הדם האחרונה, שהעלילו בהונגריה על יהודים – בטיסה-אסלר – 75 שנים קודם לכן, אך קיוו שאחרי אושוויץ זה לא יחזור.

היום, בן ארבעים, אחרי שמונה שנים כמרצה בכיר למתימטיקה באוניברסיטת קליפורניה, נזכר ד"ר יעקב פרידמן, בדירה צנועה בירושלים, בחוויה שהפכה לטראומה. "ידענו שתקופת הפסח היא העונה הקלאסית של עלילות הדם, אך להתנסות בזה אישית – זה דבר אחר לחלוטין". הוא זוכר כי "גם האוקראינים נחשבו אנטישמים, אבל ההונגרים עלו עליהם. כל פעם שהייתי צריך לעבור ליד בית הספר ההונגרי, בדרכי הביתה מבית הספר הרוסי, בו למדתי, עשיתי עיקופים וקפנדריות, כי ה'שקוצים' ההונגריים הרביצו וקיללו".

הוריו, ניצולי שואה, התחתנו אחרי המלחמה. אבא נשאר במונקאץ, לאחר שלמד שחיטה, כדי להחזיק את שרידי הקהילה שהתקבצו שם אחרי אושוויץ, כחמשת אלפים איש. תחילה התנכלו לו השלטונות, אחר כך הסכימו שיהיה שוחט. הוא פתח טחנה למריטת נוצות, שהשלטונות היו מעוניינים בהן ושם הירשו לו לשחוט – בתנאי שלא יהיה לו זקן.

יעקב זוכר סדרי פסח בילדותו. הוא זוכר פחד, אווירה של מחסור במצרכי-מזון רבים, מצות שנאפו בבתים פרטיים, והספיקו בקושי. ב-1953 גם זה היה בספק. באותה שנה, שנת עלילת הרופאים, פחדו לאפות והמצות ירדו למחתרת. הוא זוכר את עצמו בן 17, רוכב באופניים, יחד עם אחיו הקטן, לקולחוז מרוחק, בו שוחד מנהל טחנת הקומביין והאח הקטן נכנס למכונה הגדולה, כדי להוציא את גרעיני החיטה הראשונים, שהיו "שמורה" משעת קצירה. כל הכמות לא עלתה על 15 ק"ג.

ויעקב זוכר את לילות החורף הארוכים, כשכל המשפחה היתה יושבת סביב שולחן מכוסה במפה לבנה ובוררים גרגרי חיטה, אחד לאחר, כדי שיהיו שלמים ולא יידבק בהם שום חמץ. אחר כך היה אביו נעלם לכל הלילה: מכשיר טחנת קמח לטחינת אותם 15 ק"ג חיטה. מנהל הטחנה (שהיה משוחד) נעלם גם הוא, כדי שלא יואשם בפעילות דתית.

לפני פסח היתה לאבא עבודה רבה כשוחט. באמצע הלילה נשמעה דפיקה בחלון. אבא קם מהר,

(המשך בעמוד 55)

יעקב (משמאל) וחברו גריגורי, זה לצד זה בבית הספר. כעבור שנים חיו שוב 'שכנים': יעקב עלה לישראל וגריגורי ישב כיועץ צבאי במצרים.

לזרוק 150 שקל לים

מאת יהודית חנוך

הם צבעוניים כמו סוכריות, סקסיים כמו לבנים, מתחרה חצי שקופה, שחורים מבריקים כמו בגדי־צוללנים, מפוספסים בפסים ומקושטים בסמלי־מלכות. בגדי־הים של קיץ 88', שמחכים לימים חמים על החוף הם וואריאציות על מה שהיה, בקייצים האחרונים, עם נטיה חזקה לחזור לשמרנות.

מה שחדש זה כבר לא חשיפה נוספת. אחרי החוטיני כבר לא נשאר למעצבים מה לחשוף, אז חוזרים לאלה של שנות הארבעים והחמישים – בגדיים שמכסים, במקום לגלות.

לא צריך להיכנס ללחץ – הכפייה הדתית עדיין לא פלשה לאופנת בגדי הים, הביקיני יחשוף הרבה עור שזוף גם בקיץ הזה בחופים ועל שפת הבריכות, אבל בגד הים השלם, מתחרה בו ביחס של חצי־חצי. לרבים מבגדי־הים החדשים יש חצאית שמכסה את הירכיים. באלה שבנויים משני חלקים, החידוש זה חצאית מיני קצרה במקום תחתונים, גופיה קצרצרה שתופסת את מקום החזיה. מכנסי ברמודה ומכנסי־ברך מלייקרה סינתיטית, שנראים כבגדי־חוף, גם ילכו לים.

קשה לנחש כמה נערות יחליפו את הביקיני בבגדי־ים שמטפס עד הצוואר או מכסה את הברכיים. בחו"ל, בגדי־הים השמרניים נחטפים דווקא על ידי נערות שרוצות ללבוש את הצעקה האחרונה. אצלנו – לא בטוח שיוותרו על האפשרות להשתזף חופשי־חופשי. אולי מה שיקרה הקיץ, זה דו־קיום בין השמרניים והחושפניים. היצרנים היו רוצים שנקנה אחד מכל סגנון.

הנוסטלגיה החזירה סריגים לבגדי־הים, מחוספסים כמו צמר שלבשו בשנות הארבעים, אבל במהדורה עכשווית סינתיטית. גם בלייקרה יש מרקמים חדשים, מקומטים ותלת־מימדיים. שילובים של שניים־שלושה צבעים ביחד, אדום, ירוק, צהוב, ורוד, מופיעים בצבעוניות קרנבאלית.

הקיץ יש הרבה פחות הדפסים, אבל עדיין הרבה פסים. סלסולים מקשטים את הירכיים והמחשופים ויש גם השפעה חזקה של סגנון הלבנים – בגדיים שנראים כמו מחוכים וחזיות עם הלוות מתחרה חצי שקופה, בשחור ולבן, וגם מאריג של לבנים, סאטן־לייקרה מבריק בוורוד, שחור ולבן.

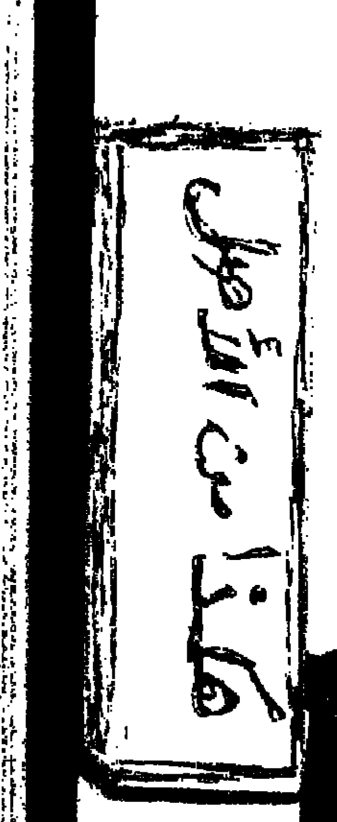
אפשר למצוא גם כיווצים רכים לרוחב ולצד, שמזכירים בגדים יווניים עתיקים. חצאיות־מכנסיים תפוחות, כמו מכנסי התעמלות של פעם, או סמלים מלכותיים שמקשטים חזית של בגדיים ומודפסים באריגים. הרבה קישוטי זהב, כפתורים, אניות מוזהבות שמפליגות על ים כחול של ביקיני.

וגם ג'ינס יש בבגדיים, מקושט בתפרים, רכוס ברוכסנים, בכפתורי־זהב וכסף.

המחירים, כמו המחשופים, טיפסו למעלה. 150־80 ש"ח.

ככה זה יראה על החוף: מימין – שלם וכאילו־צנוע, שמראה הרבה ירכיים, עם הדפס בצבעים עזים ("אוברזון"); באמצע – ביקיני פרחוני עם סלסולים על הירכיים וחזיה נוקשה כאילו־שמרנית ("דיוה"); משמאל – שחור־לבן עם קישוט זהב על החזה ומכנסונים תפוחים כמו מכנסי התעמלות של פעם ("גוטקס")

61. ירוק עתיק: טיולי אביב

אביב. העונה הכי יפה בגליל התחתון. הכל ירוק־ירוק והשדות מנוקדים בפרחים. ירדו הרבה גשמים השנה.

● **בית שערים, בית לחם הגלילית:**
טיול מצומת יקנעם, או מטבעון, לעמק בית נטופה דרך בית שערים, גבעת שי־יח'אבריק עם פסל השומר על הסוס ומ־שם לגבעות אלונים ולבית לחם הגלי־לית.
טיול בירוק עתיק, במקומות שבדרך כלל עוברים לידם בכבישים מהר־מהר, בדרך לכנרת.
מי שבא מכיוון תל אביב, יורד בכביש החוף במחלף זכרון יעקב. נוסעים בוא־די מילח לכיוון יקנעם. בצומת יקנעם פונים שמאלה ונוסעים קצת, עד שפו־נים לכביש צר שחוצה את השדות לכיו־ון בית שערים וכביש טבעון נצרת.

פונים שמאלה לקרית טבעון ועולים לבית שערים העתיקה (יש שלטים כתו־מים). שם יש מערות קבורה עתיקות בחורשה של כליל החורש, עץ בר עם אשכולות פרחים ורודים ועלים יורוקים־סגולים. מה שנשאר מעיר יהודית שהי־תה כאן אחרי חורבן הבית שני. פארק לאומי, הכניסה בתשלום. פתוח משמו־נה בבוקר עד ארבע אחר הצהרים.
מכאן, עולים לגבעת שייח'אבריק לר־אות את השומר על הסוס. פסל יחיד מסוגו בארץ שמתאר את אלכסנדר זייד, יליד וילנה ואיש העליה השניה, שבא לכאן עם אשתו וילדיו, לפני כחמישים שנה. לבד, בין הכרמל לגבעות אלונים ועכשיו – מביט על העמק הירוק, על מושבים ותיקים ועל קרית עמל, טבעון. מכאן יורדים חזרה לכביש ונוסעים ימי־נה, מזרחה בכביש טבעון־אלונים. פונים לכיוון קיבוץ אלונים וממשיכים לנסוע ישר ביער אלוני תבור. ליבלוב צעיר של העצים הקשישים ופריחה צפופה בש־דות. כניסה וסיבוב קצר במרכז אלוני אבא חזרה לכביש והמשך לבית לחם הגלילית. שתי מושבות שניבנו ב־1906 בידי הצעירים הגרמניים הטמפלרים, ונ־שמרו בכל יופין המיוחד, בידי ישראלים שבאו לגור כאן לפני ארבעים שנה, רו־בם יוצאי אוסטריה. מבית לחם הגלי־לית יוצאת דרך לשדות, שמביאה אותנו לצומת ה"מוביל" על כביש עמק בית נטופה. שמאלה – לכיוון שפרעם וכביש יגור־אחיהוד. ישר – לכיוון צומת גולני, לצפון ולכנרת. ימינה לכיוון נצרת־צפו־רי.

מקום לפיקניק בשדה, רחוק מההמון הסוער מוצאים כשפונים שמאלה ומיד ימינה, לכיוון הישוב אלון הגליל, והול־כים מעט ומחפשים פינה שקטה בגב־עות הירוקות.

● **אפשרות:**
אם בא לכם להישאר בסביבה, אפשר להמשיך לנסוע בכביש לכיוון צומת גולני, ואחרי שישה ק"מ לפנות ימינה, לכיוון הישוב הושעיה. מהושעיה, דרכי עפר לא רעות לכיוון ציפורי, מבט נהדר על הגבעות ואגם אשכול (מאגר בית נטופה), מקומות טובים לפתוח את מז־וודה של קש, עם יין וגבינות.
מבית לחם הגלילית להמשיך לנסוע לכ־יוון זרזיר, ישוב בדואי, לתימרת ולתל שימרון. מגיעים לצומת נהלל על כביש העמקים. לפנות לכיוון נהלל, ורמת־דוד, גבת ויפעת. בקיבוץ יפעת: משתלות של צמחי תבלין ומוזיאון ההתיישבות. חורשות ושדות לטייל בהם, בין יפעת למגדל העמק. (קחו מפה).
חזרה: ממגדל העמק ישר מערבה לבית שערים ולצומת יקנעם.

● **לנחל עמוד:**
נוסעים בעליה מכביש עכו־צפת, לכיוון מירון. טיול בשמורת הטבע של נחל עמוד, שאי אפשר ללכת בה לאיבוד. שבילים קצרים ונוחים לכל המשפחה עם שילוט ברור.
קילומטר וחצי אחרי כפר שמאי, יש פניה לחניון של משטרת עין תינה, משטרה בריטית מלפני המדינה. מכאן יש דרך ושביל מסודר שיורד לעין תינה (עין יקים). תחנת מידע. טיולים קלים, גם עם ילדים קטנים. לשוטט לאט לאו־רך אמת המים והטראסות עם הבוסת־נים והפריחה.

● **למירון:**
מכאן אפשר להמשיך לכיוון צפת עם חניה במירון. להשתטח על קברי הצדי־קים ולעלות לראש הגבעה, לראות ני־דבכי אבן ענקיים ששרדו מבית כנסת במאה השלישית.
אם ממשיכים לנסוע לכיוון צפת עוצ־רים בין הזיתים שבצד הדרך. חניון קק"ל עם שולחנות, ברזי מים ומתקני התעמלות וכושר.

● **לבת יער:**
שני ק"מ צפונית לכניסה לצפת, פניה ליער בירְיה, ודרכי יער בין חלקות של ארזים כחלחלים ודרך משולטת לחוות "בת יער" במיצפה עמוקה. הילדים יראו עיזים לבנות ביער וירכבו על פוני או על סוסים ויש גם מסעדה.

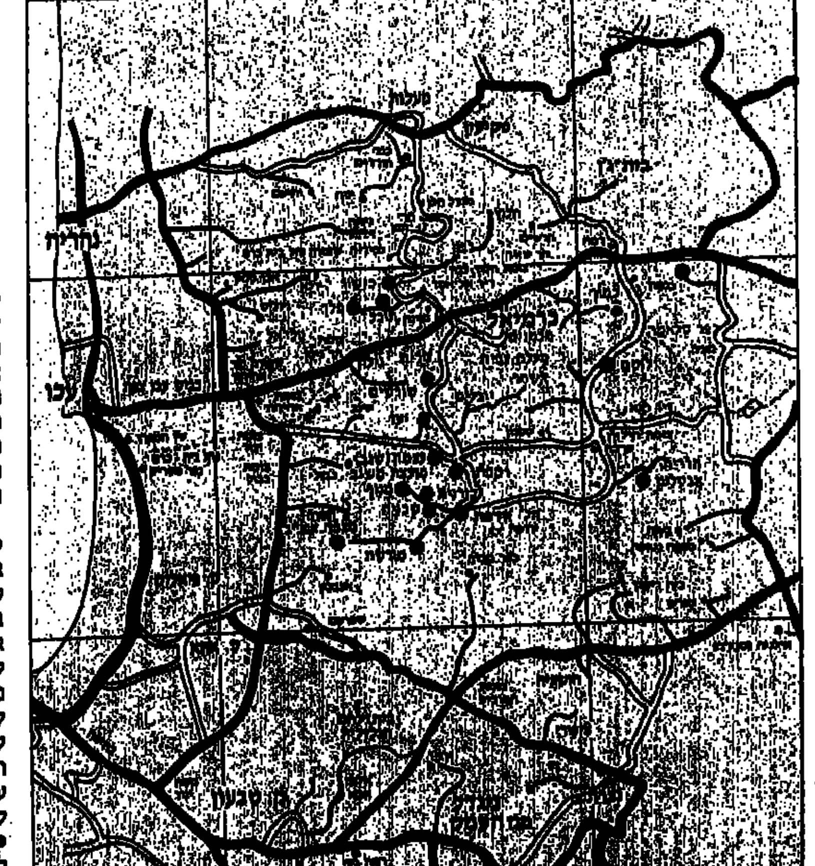
● **גבינות:**
א־פרוּמו קברי צדיקים, כצומת חנניה על כביש עכו צפת (בפניה למירון) יש קבר קדוש של רבי אבא בן חלפתא ובניו, בצל עץ זקן מאד, אלון תבור.
אם פונים כאן שמאלה, רואים משמאל את חוות "עין כמונים" שבה מוכרים גבינות מתוצרת החווה ויש גם מסעדה.

● **פקיעין:**
כשמגיעים לצומת רמה, על כביש עכו צפת, הלב מושך בפסח לפקיעין. פונים שמאלה אחרי כפר רמה ומגיעים לכפר הציורי. בכניסה יש לבנה וזיתים. לשו־טט בכפר, יש שילוט. ואם היום יפה ורוצים להמשיך למרומי הר מירון, יוצ־אים מהכפר, נוסעים צפונה עד צומת חוסן ופונים ימינה בדרך יפה, בכפר הד־רוזי חורפיש. כחמישה ק"מ אחריו יש פניה ימינה, והכביש מטפס לפיסגת הר מירון, עד למגרש החניה של "שביל הפיסגה". לחוות ולטייל.

● **כביש הצפון:**
אם פונים שמאלה בצומת חוסן, בכביש סאסא־נהריה, מגיעים לכפר ורדים ולח־בל תפן.
אחרי פקיעין פונים ימינה. לפני חורפיש לפנות שמאלה, צפונה, לכיוון אלקוש, פסוטה ואבירים, לטיול בחורבת זווית, לפני הישוב אבירים. אחר כך חוזרים לצומת הראשון ופונים ימינה, צפונה, ונוסעים דרך כביש הצפון, בירנית, נטו־עה, שומרה, לפארק גורן מול קיבוץ אי־לון.

● **פארק גורן:**
למשפחות עם ילדים קטנים ונפש וטיו־לים קצרצרים בפארק, שיושב על המ־צוק הצפוני של נחל כזיב. תצפית על שרידי המצודה הצלבנית "מונפור". הכ־ניסה לפארק – אחרי 'גרנות הגליל' מעט מערבה, מול הכניסה לקיבוץ אי־לון.
פארק יפהפה של חורש טבעי, אלונים מצויים עם מסלולי טיולים משולטים. להיכנס לתוך הפארק לפנות שמאלה ד מזרחה לשבילים, ולדרכי העפר הלמות מעל מצוקי נחל כזיב. לשבת על הספס־לים, לנוח.

● **הדרך חזרה לכיוון חיפה־ת"א:**
נסיעה מערבה לכיוון שלומי ופניה דרו־מה לכיוון צומת כברי, צומת אחיהוד לכיוון יגור. ימינה לחיפה, שמאלה לתל אביב.

מאת נילי פרידלנדר
צילום: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

ימי טבע ומוסיקה

בשבוע הבא בימים שני, שלישי, רביעי, 6־4 באפריל, יקרו דברים יפים בגליל התחתון.
קחו יום חופש מהעבודה באחד הי־מים האלה וסעו לכיוון כרמיאל, בכ־ביש עכו־צפת, עלו על הכביש דרומה לגוש ישובי שגב, והחל משעה עשר בבוקר ועד ארבע אחר הצהרים יש תוכניות: טיולים וקונצרטים לא שיגר־תיים, נחמדים מאד.
בכל יום יהיו ששה מסלולים שונים שישלבו טבע ומוסיקה, בארץ־לא־נודעת לגבי רוב הישראלים, במרחק 50 דקות מחיפה.

המסלולים:
א. עצמון: ביקור בישובים הקטנים והצעירים אשחר (ישוב חילוני מא־רה"ב) וטל־אל (עולים מרוסיה), בגנ־ים הטבעיים והפתוחים באיזור נחל חילזון, קניון בית תכרם והר גמל.

ב. רקפת: חוות היענים. יודפת, תל יודפת, מאהל בדווי. אבטליון (עולים מדרום אמריקה). הררית – תצפית נוף מהחרמון עד מישור החוף והישוב לו־טם, על הר חילזון.

ג. ישובי הר שכניה: שכניה, קורנית ומנוף, המיושב בעיקר עולים מדרום אפריקה, מורשת, מצפה אביב.

ד. שורשים: תצפית לנחל חילזון, ישובי הר כמון – כמון ומיכמנים, מו־רן, וסיור ברגל (מומלץ) בנחל צלמון עם מעיינות וטחנות קמח שהופעלו בכוח המים, הבוסתנים וכפר סלאמה, כפר בדווי עם קונצרט חלילים ועוד.

ה. חבל תפן: מיפגש בכניסה לכפר ור־דים מול מעלות וליד תרשיחא. הקי־בוצים תובל, פלך וכישור ברמת תפן עם גן הפסלים הטבעי. טירשוני אבן שדומים לעמודים מגוונים. חורבת תפן. ישוב חלוץ שרוב מושביו עולים חדשים, השייכים לזרם היהדות המתקדמת. טיול אחד יוצא בתשע וחצי בבוקר והאחר בעשר בבוקר.

ו. עצמון: (שגב) יעד, צורית וגילון ומסלול הליכה קצר בקניון בית הב־רם. יציאה מצומת הר גילון בתשע וחצי בבוקר. מעצמון – בעשר בבוקר.
גם אם כל הרי הגליל התחתון יהיו נייר והבקעות ומלאן דיו, לא נספיק לפרט את רשימת כל הגופים והמוס־דות שחברו כדי להפיק את הימים האלה. היוזמה באה מטעם אגודת מי־ער מוסיקלי בישראל. 15 הרכבים שו־נים, מסולן עד תשיעיה, נבחרו לנגן כאן, וביער שגב ישמעו בפעם הראש־ונה גם קוראלים ומדריגלים ושירי מקהלה אחרים מפי המטיילים.
דמי השתתפות: 40 ש"ח למכונית. הנחות לקבוצות. פרטים והזמנת מקו־מות במשרדים "כתנא" ירושלים, "לאן", ו"הדרך" ת"א, "גרבר" חיפה ובמועצה האיזורית גוש משגב, בטל־פונים: 04־902311, 04־902353, 04־902361, 04־902362.

בתצלום הגדול: טירשונים בחבל תפן. בתצלומים הקטנים – פריחות של אביב: פרגים (באמצע), קחוונים לבנים (למטה), פשתה (מימין).

טרגדיה אתיופית בארץ המובטחת

(המשך מעמוד 28)
צבאית, אימונים נשק, לירות, לפגוע במטרה. שמה איזה חיילת נתנה הוראה להשאיר את הנשק במצב סגור. הוא שם את זה חצי סגור ובאה ואמרה לו: 'אתה לא תירה, כי לא שמעת לפקודה שלי, אתה יכול לגרום נזק'.

"אצלנו הרגישות מאד חזקה. ביקורת ליד אנשים, זה נורא. אני לא מאשימה את החיילת הזאת, אבל הוא נפגע, הגבריות נפגעה, ועוד מחיילת. באה חיילת אחרת, הוא היה עצבני וכועס, נתנה לו לירות, לא הצליח. התבייש. הלך לפנימיה. באותו ערב לא רצה ללכת לטלוויזיה, למועדון. אחר־כך גם לא לארוחת ערב. כל היום ישן במיטה ולא הלך לאכול. חברים הביאו לו אוכל, לא אכל. בשבת לא רצה לקום. בוקר צהרים וערב. זה כמעט יומיים, איך זה שלא באו לבדוק את המצב שלו? אני לא מאשימה איש. אלוהים ישפוט אם מישהו הזיק לו. גם במוצאי שבת נשאר במיטה. למחרת בבוקר, ביום ראשון, החבר שלו הסתכל במיטה, איננו. חיפשו חיפשו בסוף מצאו אותו תלוי. איך זה יכול להיות ששם החזיק מעמד ופה התאבד. איזה סיבה?"

אריסו מסלה מקורב מאוד למשפחה. כשמסגנו התאבד, ביקשה ממנו אלפו שיקח אותה לרמות שפירא. מספר אריסו: "לקחתי אותה למקום. נסעתי איתה ועם הבת שלה. רק רצתה לראות את המקום שהוא התאבד. לא רצתה לתאר לעצמה במחשבות איך זה קרה. ביקשה לראות בדיוק את הגובה והשטח. אמרה שזה ירגיע אותה. הסתובבה שם, שאלה שאלות, חיפשה את הברזל, את החבל. החברים סיפרו לה שלא מצאו סימנים למה התאבד. כולם נדהמו ממש. אחר־כך נתנו לה את הבגדים, נעלים. אמרו 'כל הכבוד שבאת לכאן. זה קרה, הצער גם שלנו'. אחר־כך הקימו ועדת חקירה, שאלו שאלות ומה יצא מזה? כלום".

"כמה שתהיה חקירה, זה לא יעזור. הבן שלי

"קיבלו אותנו באשקלון ואחר־כך פיזרו אותנו למלון 'הנסיכה' בנתניה. אחת השגיאות שעשו. זה עלה המון כסף ורק אמרו כל הזמן: 'אל תירקו, אל תדרכו, אל תעשו רעש'"

אבוד. אני מאד מדוכאת, אבל מנסה להתגבר. אני טורדה מי שיכול לעזור שיעזור. מה ששובר אותי עם כל הבעיה שיש לי, הגעגועים הורסים אותי. מי יעזור לי שהילדים שלי יגיעו לארץ? ביום אני חושבת עליהם, בלילה חולמת. המכתבים מזעזעים", אומרת אלפו ומוציאה מכתב באמהרית, שהגיע מהבת באתיופיה: "אני צמאה לכם כמו מים, רעבה כמו אוכל. אנחנו כאילו חיים אבל זה לא חיים. מאז שעזבתם מצבנו קשה, נורא. כשהייתם היה קשה, והיום עוד יותר. אין גבוי, נשארנו לבד, לבד. חשבנו שנצליח לצאת, מכרנו את כל הרכוש בזול והיום נשארנו בלא כלום. לקחו לנו את האדמות, הדודים והדודות נתפסו בדרך. אמא, אל תקחי את זה קשה, כולם כאן באותו מצב. בעזרת השם נתראה".

למשפחה באתיופיה הגיע דבר מותו של מסגנו. אלפו הכחישה: "עניתי להם שהוא לא מת. שלחתי תמונה. פחדתי שזה יהרוס אותם".

אבי מזרחי, מפקח על עובדים סוציאליים במחוז ירושלים בסוכנות, היה בין הראשונים שבא במגע צמוד עם העולים מאתיופיה. הוא אומר בצניעות: "בכל שאני עובד איתם יותר, אני נוכח לדעת שאני מכיר אותם פחות. את מסגנו טרלה לא הכרתי אישית, אלא באמצעות עובדת סוציאלית שלנו ברמות שפירא. היו לה שיחות אישיות איתו. זהו בהחלט מסוג המקרים הבלתי צפויים. רוב מקרי ההתאבדויות בעליה, היו

אורי גורדון: "המחקרים אינם נכונים"

אורי גורדון, ראש מחלקת העליה של הסוכנות, לא רואה סיבה לדבר על התאבדויות. הוא מעדיף לדבר על הישגים.

למה האתיופים מתאבדים?

"זה לא נכון שהם מתאבדים".

יש מחקרים.

"המחקרים אינם נכונים". הוא מזדרז ומוסיף שבעליית הנוער לא היה אף מקרה של התאבדות. (בתפקידו הקודם היה אורי גורדון ראש מחלקת עליית הנוער).

מבקרת הסוכנות אמרה שהיו ליקויים בדרך הטיפול בעולי אתיופיה.

"נכון, אבל אני הייתי אז רק תקופה קצרה בתפקיד. במסגרות של עליית הנוער הם טופלו כמו בחממה".

האתיופים לא מרוצים מהשמות העבריים שניכפו עליהם ומהחינוך הדתי שניתן לנוער, ללא הסכמת ההורים.

"בעניין החינוך הדתי, אני פסקתי ואני לא מצטער על־כך. זה היה כדי להקטין אצלם את הלם התרבות ביחד עם ההלם הדתי. בעניין החלפת השמות זה היה נכון. איך הם רוצים להקלט? עם צבע עור שונה ועם שמות משונים? למרות שיש הרבה אנשים שחושבים אחרת".

שכנך לחדר הוא אלי עמיר, ראש מחלקת עליית הנוער בסוכנות (מחבר הרומאן "תרנגול כפרות", שמתאר את קשיי הקליטה של עולי עיראק בשנות החמישים). אתה חושב שחזרנו על אותן שגיאות?

"אני מכיר את התיזה הזאת. אני שולל אותה לגמרי. שגיאות? זה טוב לרומאנים... אני מציע להפסיק את הבכי. האתיופים לא דומים לאף עדה שקלטנו. זאת מוסיקה אחרת. אני אישית מעדיף ילד אתיופי אחד שנקלט, על מיליון יהודים סוציאליסטים או גוש אמונים שיושבים בגולה".

אורי גורדון

בלתי צפויים. אירוע שולי יכול לגרום לכך, אירוע שלכאורה נראה סתמי. מצבם של האתיופים בארץ הוא כל־כך קשה לפעמים, עד שאני שואל את עצמי מדוע כל־כך מעט מהם מתאבדים".

מתוך קטעי הארכיון עולה תמונה עגומה. רבוי התאבדויות בקרב אתיופים צעירים, בשל סיבות סתמיות לכאורה. אתיופי בן 23 קפץ מקומה רביעית בבית חולים "סורוקה". הבחור האמין שאיבד את כוח הגברא בגלל בדיקת דם. הוא נפטר על שולחן הניתוחים, בנסיון להצילו לאחר שקפץ. בחודש שעבר התאבד בחור בן 19. קפץ מקומה שביעית של מעון עולים בבאר־שבע. התאבדות שניה באותו מעון בחודשיים האחרונים. ההערכה – תקופה ארוכה לא הצליח למצוא עבודה. אתיופית צעירה מרמלה ניצלה ברגע האחרון ממוות. הסיבה לניסיון ההתאבדות – בעלה היכה אותה. משה רחמים מלוד, נשבר בגלל פקיד במשרד הפנים שהעליב אותו. משה רצה לגמור מהר, קשר חבל למנורה ולצוואר; רחף את הכיסא ויותר אינו זוכר. החברים מצאו אותו תלוי. הצילו אותו ברגע האחרון.

מדוע הם מתאבדים?

משרד הבריאות מנסה למצוא את הסיבות. עוד ב־24.4.85 פירסם דו"ח ועדה לעניין התאבדויות בקרב העולים האתיופים. ד"ר אריאל אריאלי, מנהל תחנה לבריאות הנפש של משרד הבריאות בנתניה, עמד בראש הוועדה שהקים משרד הבריאות לאחר מותו של מסגנו טרלה. הוא מכיר היטב את המקרה: "אני מוצא, בקרב האתיופים כאן, הרבה בעיות נפשיות. אחת הסיבות היא טראומת הדרך. הם התנסו בקשיים אדירים בדרך לארץ. רבים מהם נפטרו ולא נקברו בקבר ישראל. אצל האתיופים זאת פגיעה חמורה בנושא הדתי.

"סיבה נוספת היא חרדה עמוקה למצבם של אלה שנשארו באתיופיה. זה מתבטא בחגשות אשם כבדים אצל אלה שהגיעו לכאן: דאגה וגעגועים למשפחה. הפרוד הזה מהמשפחה עושה להם דברים קשים. היו איומים בהתאבדות קולקטיבית. הבחור הזה התאבד לפתע פתאום ללא סיבה. עד לפני המקרה של הגרנ"ע, לא היתה שום סיבה נראית לעין. הוא היה בחור חזק, רגיש, אמביציוני. לא היה שונה במהותו מאחרים. לא היתה שום סיבה לשים אליו לב. זה נכון ששיעור ההתאבדויות בקרב האתיופים מראיג. הוא גבוה בערך פי שישה מאשר בקרב האוכלוסיה הכללית. באוכלוסיה הכללית, לפי נתונים סטטיסטיים, על כל 100 אלף יש שלושה עשר מתאבדים. אצל האתיופים, על כל עשרת אלפים מתאבדים שישה. זה נתון משמעותי.

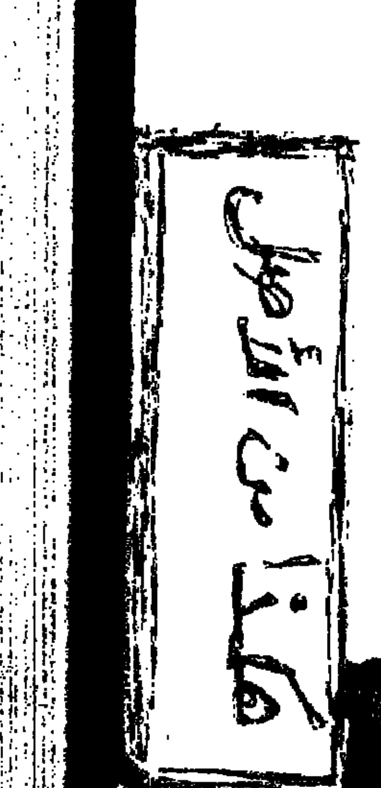
"המנטליות האתיופית שונה משלנו. הם חיים כאן בקונפליקט. חוץ מתלאות הדרך ושוק התרבות ההריף שעבר עליהם. האיפוק אצל האתיופים הוא ערך עליון. הם אינם מביעים רגשות. קיימת הפנמה מאוד חזקה. הרבה פעמים אתה לא יודע מה הם באמת מרגישים. גם הסובלים. ערך עליון נוסף הוא שמירה על כבוד עצמי. יש סתירה בין התאפקות ושמירה על כבוד. ההתאפקות מטיפה לאי אלימות ושמירה על הכבוד מעוררת רגשות אלימים. הפנמת התוקפנות מעוררת תיסכול פנימי. לעיתים נדירות רואים אתיופים כועסים. מה שקרה למסגנו היה מאוד אופייני. שלושה ימים הוא הסתגר ואחר־כך מצאו אותו תלוי. החיילת לא אשמה".

מה אנחנו יכולים לעשות כדי לעזור להם?

"אסור לזלזל בהם. הישראלים מאוד לא זהירים בנושא של כבוד הדדי. האתיופים לוקחים ברצינות מה שאומרים להם. למילה אצלם יש משמעות מחייבת. התחייבות היא דבר קדוש. הם לוקחים הבטחות ברצינות. אסור להתל בהם. צריך להתייחס אל האיום בהתאבדות ברצינות. בתרבות שלהם עצם האיום יוצר מחוייבות. אני לוקח איומים של אתיופים הרבה יותר ברצינות משל אנשים אחרים. הגברים האתיופים מתאבדים יותר מנשים. זאת בעיקר לאור איבוד מיקומו הפטריארכלי, המסורתי של הגבר בארץ. כאן, לילדים יש יותר כוח מאשר לזקנים. בגלל השפה וכושר ההסתגלות. ההורים הופכים להיות תלויים בילדים. הנשים יוצאות לעבודה. כל התא המשפחתי נהרס".

את המורכבות במנטליות האתיופית לא השכילו ללמוד בארץ. מי שדאג להבאתם, עשה את זה בלחץ, בלא הכנה מתאימה מראש. בצורה תזזיתית. העליה הזאת אינה דומה לאף עליה אחרת. וגם היום, מה בעצם אנחנו יודעים באמת על מי הם האתיופים?

אביבה מץ

תמונה משפחתית במונקאץ: קיצוני משמאל, הסטודנט יעקב. להתפלל אפשר היה רק בחדר רחצה נעול.

(המשך מעמוד 47)
נוסע באופנוע לקולחוז. הפרה כבר מוכנה, הקצב מחכה. שוחטים, מנקרים ומביאים את הבשר העירה, על האופנוע. פעם אבא היה כל כך עייף, שהתמוטט בליל הסדר. אך יעקב זוכר, כי בשני לילות הסדר היו יושבים ומדברים על ארץ ישראל, איך שיערכו שם סדר, בחירות של אמת ולא בחשאיות מחתרתית.

מאז שהוא זוכר את עצמו, הצטיין יעקב במתימטיקה, פיזיקה וכימיה. במונקאץ גמר 10 שנות לימודים יסודיים, אך מגיל חמש למד גמרא בבית. מבית הספר נשלח תמיד לתחרויות איזוריות במתימטיקה. בגיל 16 התבקש לייצג את האיזור כולו בתחרות מתימטיקה בקייב. פירוש הדבר היה שהות מחוץ-לבית בפסח. ההורים התנגדו, אבל בלחץ המורים – "גאוות בית הספר" – הסכימו.

מצאו איזה יהודי בקייב שהסבתא שלו עדיין שמרה כשרות. יעקב "שודך" לשם וזה היה הפסח הראשון שלו בנכר, מחוץ לבית. הוא זוכר סדר עגום, בעיר זרה, עם זקנה לא מוכרת. "הבית רעד כל כמה דקות, כי עברה לידו רכבת", נזכר יעקב, "ואני ערכתי את הסדר בעצמי, עם אוכל שהבאתי מהבית..."

בחול-המועד נגמר האוכל. נסיעה הביתה, יום שלם ברכבים. יעקב מגיע חצי מעולף, אך עם הצלחה מרשימה בתחרות. ב-1966 התקבל לאוניברסיטת מוסקווה, לפקולטה למתימטיקה. התקבלתי בזכות ביקור בבית הכנסת, הוא אומר. ומאמין, גם נוכח המבט המסופק של השומע.

הסיפור הוא שניגש למבחנים הקשים, יחד עם להמשיך. "אלמלא ניגשתי לבית הכנסת, הייתי ישר נוסע הביתה ומפסיד את הלימודים".

כיצד מניח בחור בן 18 ממונקאץ תפילין, יום-יום, באוניברסיטת מוסקווה?

"קשה מאוד, כמעט בלתי אפשרי". במשך חודש המבחנים היה גר בפנימיה, שבה היו חדרי רחצה שניתן היה לנעול אותם מבפנים. נכנס, הסתגר והתפלל. אחר כך הועבר לפנימיה אחרת, בה גרו בחורים רבים בחדרי-שינה גדולים ושם לא היתה אפשרות להניח תפילין. "מי שנתפס בדבר כזה – נזרק מיד", נזכר יעקב. "פעם נתפס ארמני דתי וסולק מיד".

הישועה באה מכיוון בלתי צפוי. עוד ברכבת למוסקווה ראה בחורה ואמה, שנפשו במונקאץ וחזרו הביתה, למוסקווה, לקראת הלימודים. גם הללו שמו לב לבחורצ'יק החובש כובע בלי סיבה נראית לעין וביום הראשון ללימודים ניגשה אליו הבחורה ההיא, שלמדה באותה כיתה ומסרה לו מספר טלפון. "זה הסבא שלי", אמרה, "אם אתה רוצה, תתקשר אליו". הוא התלבט, חשש, אבל המצב הכריחו להתקשר והוזמן לביקור.

הסבא התגלה כרבי מיכאל מברדיצב, תלמיד-חכם גדול. הוא ישב בדירה במרכז מוסקווה, שהיתה משותפת לו ולכמה גויים, גלוי-ראש, מרבר יידיש. יעקב אזר עוז ושאל אם יוכל להתפלל כאן. היתה שעת צהרים והוא עוד לא הניח תפילין. אחר כך הצטרף לארוחה, ולמראה היסוסיו הבטיח הסבא שהכל כשר למהדרין.

מכאן ואילך נסע אליו יעקב יום-יום, שעתיים ותצי הלוך וחזור, כדי להניח תפילין ולהתפלל. כאן גם

ראש לשכת הגיוס אמר: "אתה יודע, יאקוב יוזובימש, הבן שלי, גריגורי, חבדך לכיתה בבית הספר היסודי, משרת עתה במצרים כיועץ צבאי. אתה חידה בו כשתעמדו משני צידי המתרס?"

חבר ממונקאץ, לא-יהודי. אחרי המבחן הראשון מצא החבר את עצמו ברשימת אלה שהצליחו – ויעקב ברשימת הנכשלים. חשב שזהו זה, צריך לנסוע הביתה. אך אבא אמר לפני צאתו, שכדאי שיבקר במוסקווה בבית הכנסת הגדול. יראה איך זה ויתפלל שם. וזה מה שיעקב עשה.

כשובו לאוניברסיטה, לפני הנסיעה הביתה, מצא פתק על לוח המודעות: מי שנכשל במבחן ורוצה לדעת סיבת כשלונו, יגש לחדר זה וזה. הוא ניגש, אמר את שמו, פשפשו בניירות ואמרו סליחה, הצלחת, בטעות שמו את שמך ברשימת הנכשלים ואתה יכול

אכל את ארוחתו היחידה ביום, מלבדה אכל רק פירות כשהיו, ולחם. בשבתות לא השתתף בלימודים. כשהגיע שעת המבחן בתורת ההסתברות, שהתרצאות בה ניתנו רק בשבת – לא הכיר אותו המרצה והתקשה להאמין כי יאקוב-יוסיפוביטש הוא אכן תלמיד מן המנין. ליתר בטחון בחן אותו במשך שעתיים – ונתן לו ציון "10".

אצל ר' מיכאל, פנסיונר שעבד כמנהל משק המעבדות באוניברסיטה, עשה יעקב את הפסח הראשון שלו במוסקווה, מצות השיגו מתיירים, או קיבלו בחבילות מחו"ל, המצות שהקהילה אפתה, לא היו מספיק כשרות, אך היו קצת פירות וירקות ובשר בקר שנשחט מחוץ לעיר, במחתרת. "היו מודיעים מפה לאוזן, כי בשוק זה וזה, בארבע לפנות בוקר, בשורה זו וזו, אצל גוי זה וזה, יש בשר כשר. השוחט, ששחט את הבשר, עמד בעצמו 'בתור' כל הזמן, כדי להשגיח שהבשר הכשר לא יוחלף. בשר זה היה יקר יותר מהרגיל, כך שלא היתה סכנה שייחטף בידי אחרים". בכל זאת, עיקר האוכל בפסח היה תפוחי-אדמה.

יעקב בילה אצל ר' מיכאל את כל ימי החג, ובסדר השתתפה גם הנכדה ומשפחתה. (היום היא גרה בבני-ברק, אשה חרדית, מורה בגימנסיה דתית בתל-אביב, וסבא מיכאל, שעלה גם הוא לארץ, נקבר אחרי מותו בהר הזיתים). יעקב לא ישכח את הסדר בדירה המוסקוואית. היתה הרגשת "מצרים", שרו בשקט, כדי לא לעורר את תשומת-לב השכנים, ואמרו ברבקות "לשנה הבאה בירושלים".

חמש שנים היה יעקב באוניברסיטת מוסקווה. תלמיד מצטיין, קיבל מילגה של חמישים רובל לחודש ו"בגשמיות לא היו טענות או בעיות". במקביל, היה בעתודה האקדמאית וביום שבו יקבל את היתר היציאה לנסוע לישראל, הוא עתיד להתבשר על קבלת דרגת לויטננט בצבא האדום.

במשך הזמן התברר לו כי יש באוניברסיטה קבוצה שלמה של בחורים יהודיים שומרי מצוות. הם קיימו ביניהם קשר מחתרתי הדוק וכאשר נודע להם, בראשית 1971, על התכנית להנהיג "כופר" לימודים, החליטו חברי הקבוצה חרתית לעזוב את האוניברסיטה, תוך ויתור על סיום הלימודים, כדי שלא יחול עליהם החוק החדש ויוכלו לצאת לישראל.

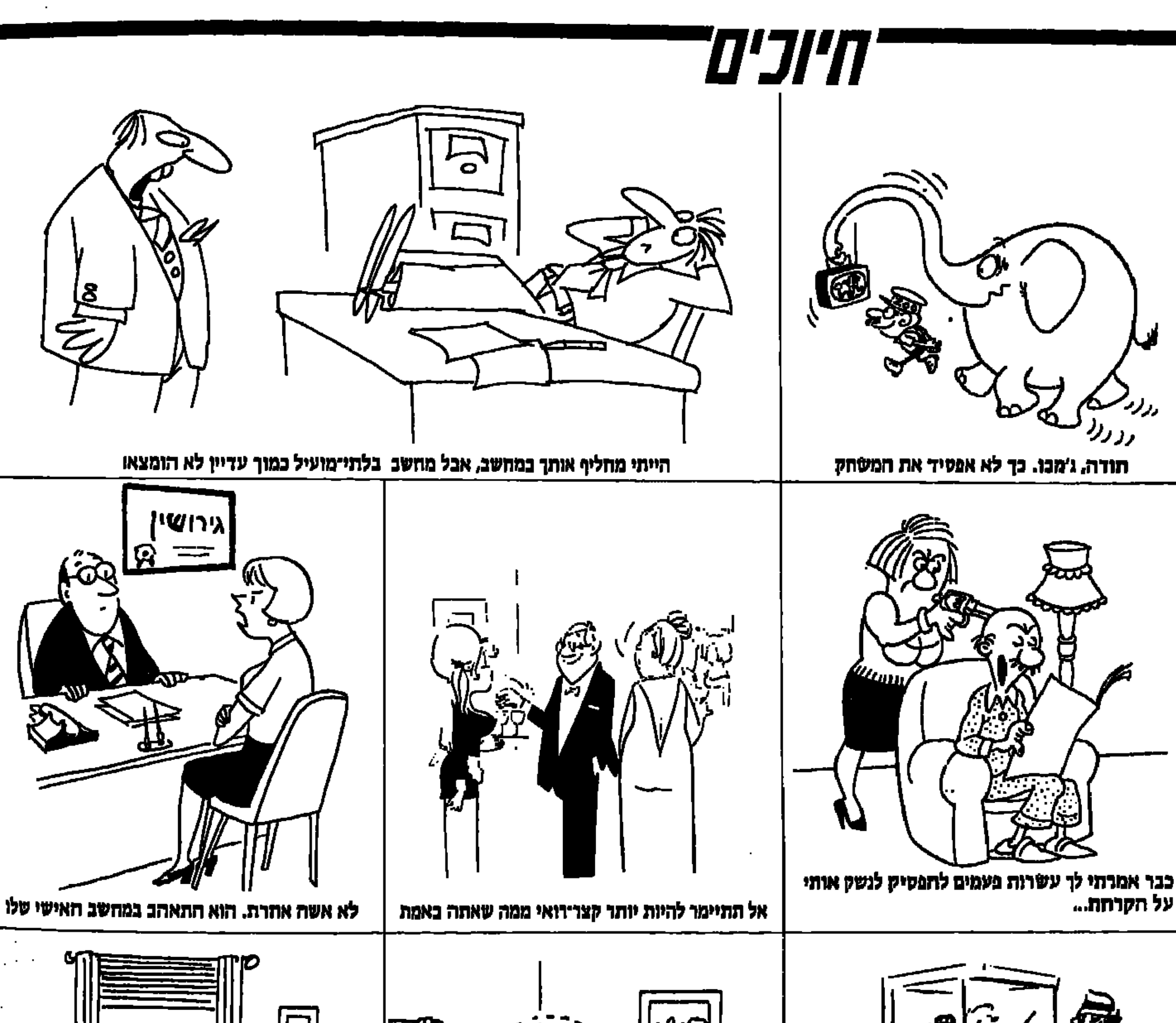
יעקב לא ידע מה לעשות: אם יעזוב את הלימודים, יגוייס לצבא. נסע הביתה לפסח, ואביו יעץ לו לדרוש בעצתו של הרב אשר-זלמן, שישב בעיר ריבניץ, שהיה סמכות רוחנית בברית המועצות.

יעקב נסע אליו, והרבי מריבניץ שמע את הבעיה ויעץ שיחזור למוסקווה, לסיים את הלימודים. "אחר כך תגישו ניירות ותצאו", אמר. והוסיף שלאביך לא הייתי מרשה לצאת, כי הוא נחוץ לנו כאן כחזור שוחט, אך בזכות הילדים תצאו, בתנאי שאבא יכין לעצמו ממלא מקום". כאשר נפרד ממנו, אמר הרב ליעקב: "אם תראה את הרבי מליובאוויטש, או תכתוב לו, תזכיר אותי בפניו".

הוא חזר למוסקווה, סיים את הלימודים ובאוגוסט אותה שנה הגישה המשפחה את הבקשה ליציאה. הם
(המשך בעמוד 60)

חיוכים

תודה, ג'מבו. כך לא אפסיד את המשחק

הייתי מחליף אותך במחשב, אבל מחשב בלתי־מועיל כמוך עדיין לא הומצאו

כבר אמרתי לך עשרות פעמים להפסיק לנשק אותי על הקרחת...

אל תתיימר להיות יותר קצר־רואי ממה שאתה באמת

לא אשה אחרת. הוא התאהב במחשב האישי שלו

עד שאסיים את השיחה, תאם תוכל לשים בשבילי מטבעות במדחן? רק עוד חצי שעה

אם תצליח – תקבל שתי נקודות וסטירת לחי

אמא, למה גברת כהן כל הזמן בועטת ברגלי בעלה מתחת לשולחן? היא כועסת עליו?

מהו אין שום נסיעה לפני גיל 55?

החדשות הטובות? מצאתי דרך להאריך את חיי האדם ב־100 שנים, ואלה גם החדשות הרעות

חיים ואוהבים

פלסטלינה

בתשפוכת ריגשית הגובלת ביכנאות מספרת המראיינת מס. 1 של הטלוויזיה האמריקנית, ברברה וולטרס (56), על נישואיה לבעלה החדש, מספר 2, מרווין ארלסון (58) העומד בראש חברת ההפקה "לורימר". בין היתר מפיקה החברה הנ"ל את "דאלאס" ו"פלקון קרסט".

וולטרס נישאה לארלסון לפני מספר חודשים לאחר רווקות שנמשכה עשר שנים (קודם לכן היתה נשואה למפיק תיאטרון. בתה בת ה־19, ז'אקלין, היא בת מאומצת). עד שלא קוראים את מאמר הכרומו הנכנעוני של בעלת השכר האגדי ברשת הטלוויזיה a.b.c (מליון דולר לשנה) – לא מאמינים. ניתן היה לצפות שמראיינת כזו, עם ביצים, תישמע קצת אחרת, אפילו כשהיא עצמה מרואיינת למגזין נשים ("ליידיס הום ג'ורנל") ובנושא כזה, השייך אצלי למחלקת הפלסטלינה ומסתובב סביב "איך תפשת את הבעל / האם אתם מסתדרים באהבה / נכון שהכל נהדר? / והאינך מצטערת על שלא עשית זאת קודם לכן".

●

וולטרס מגלה שהיא החליטה מזמן שלעולם לא תינשא למישהו מהבראנז'ה. אבל בכל זאת זה קרה, והיא נורא מאושרת שהדבר אירע עתה ולא מספר שנים קודם לכן כאשר היתה מדופרסת בגלל הביקורות שנמתחו על טיב עבודתה, ביקורות שנבעו בעיקר מקנאה ומרוע לב.

"אילו היה לי אז את מרווין בבית – אין ספק שהייתי בוכה על כתפו, ומתפטרת מהעבודה. אבל משום שהייתי לבד והייתי חייבת להמשיך לעבוד כדי להתפרנס – התמודדתי עם הלשונות הרעות והוכחתי לעצמי שאני שווה".

ואיך תפשה אותו? חברה אירגנה להם "בליינד דייט" (מפגש עיוור, אם אתם דווקא מתעקשים על שפת עבר) והזמינה בעבורם מקום במסעדה איטלקית ידועה בניו־יורק. "כשהגענו לשם השתרך בכניסה תור ארוך של הזמנות. רק לאחר חצי שעה של עמידה הבנתי שההזמנה היתה על שם אדלסון, ומאחר שהוא מוכר בקליפורניה לא מכירים אותו כאן. אז הלכתי למלצר הראשי והצגתי את עצמי: אני ברברה וולטרס ואנחנו מחכים לשולחן כבר המון זמן. המלצר השיב: כן. אז המשכנו לעמוד בתור עוד חצי שעה וזה מה שתרם לתחושת השיוויון בינינו. כאשר סוף־סוף התיישבנו – פרצנו שנינו בצחוק".

כך זה התחיל. כמו שניתן לצפות ברומן בין אנשים מבוגרים הוא לא המטיר עליה פרחים, ועברו כמה שבועות עד שהתקשר שנית. לאחר מספר חודשים הוא הציע לה נישואים והיא אמרה כן, אבל מאחר ששניהם כל־כך עסוקים בקריירות הנפרדות שלהם משני צידי היבשת האמריקנית – דחו את העניין חודש אחר חודש.

●

ביוני 1985 החליטו להתארס בשל הסיבה הכי מרובעת בעולם: "עמדתי לבלות את הקיץ בביתו של מרווין בלוס־אנג'לס ובתי היתה איתי. היה פשוט לא נעים בפני הילדה. אחר־כך גיליתי שהיא צחקה עלי. הייתי מאורסת 11 חודשים עד שמצאנו את היום הפנוי לשנינו, ובכל פעם הייתי באה במבוכה כשהיא שאלה אותי – אמא, מה העניינים? והיות שרחינו את העניין, התפרסמו בעיתונים במשך כל אותה תקופה קטעים בנוסח האם הם עדיין מחוזקים מעמדו?"

מה שרתה את הנישואים היו היסוסים מצד שניהם: איך ניתן להיות נשואים כאשר לא מתגוררים יחד אלא מספר ימים בחודש? אבל מרגע שהחליטו שזה בר־ביצוע – ושניהם ביצועיסטים ממדרגה ראשונה – הנישואים יצאו לדרך. אז מה, טסים המון מניו־יורק ללוס־אנג'לס וכחזרה. לירח דבש עדיין לא יצאו. מרוע? למי יש זמן.

בקטע היכנאות משיבה וולטרס על שאלת המראיינת: "האם את לא מקנאה לו? האינך חושדת בו שהוא יוצא עם אחת היפהפיות שהוא מוקף בהן בעבודתו?". את התשובה שלה אפילו לא כדאי לצטט. כמו כל ציפורה/יפה/ שושנה שאינה מראיינת־של־מליון־דולר היא משיבה: "מרווין הוא גבר מושך מאוד, אבל אני לא מודאגת. הרי גם הוא אינו מודאג ממה שעלול לקרות לי בניו־יורק".

●

וולטרס מביעה את קנאתה בז'קלין אונאסיס – ולא בשל כספה. תביטו איך האשה הזו יודעת לחיות. עובדת רק שלושה וחצי ימים בשבוע, מוצאת לה זמן לקרוא ספרים להנאתה, להקשיב למוסיקה, לבלות בבית ולצאת לסופ־שבוע. ואילו אני, מתי יש לי זמן לקרוא להנאתי? כל הזמן אני קוראת רק את החומר הקשור בתוכנית שלי (וולטרס מראיינת בעיקר במסגרת התוכנית הדמוקרטית המצויינת 20/20).

כאשר היא והוא יתפשו שבוע פנוי – הם כנראה יגיעו למצרים "כי שם אני מגיעה לנירוואנה נפשית", כדברי וולטרס, שבהזדמנות זו מגלה: "אבל כדי להגיע לשם יהיה עלי לטוס – ואני שונאת טיסות. פוחדת. כל הדרך במטוס אני מתפללת בעיניים עצומות. הנוסעים האחרים בטוחים שאני משננת את הטקסטים שלי – אבל אינם יודעים שכל עוד אני ממלמלת לעצמי את התפילה, הבטיחות שלהם מובטחת". מה שלא מוסבר: אילו תפילות היא ממלמלת? האמנם בלשון הקודש? הרי יהדותה אינה סוד.

ברברה וולטרס. והיא עוד מקנאה בז'קלין (אונסיס)

הראיון עימה מסתכם בקטע שמזכיר טקסטים המוכרים לי ממקור מאוד אישי: "הימים שלה גרושים בפגישות עבודה. היום שלה מתחיל בשעה חמש או שש בבוקר". והיא אומרת: מתי כבר תהיה לי שבת של בטלה? מתי אתפנה לקצר את החצאיות שלי? והרי כל מה שאני עושה זה לבוא למערכת ולחזור משם הביתה".

כשבת הזו, ברברה, אני מבטיחה לך: כאשר אתפנה לקצר את החצאיות מול הטלוויזיה – אחשוב עליך.

תיבת דואר

הגוף אינו דגל

לתמר שלום; זה שלושה ימים שאני מתלבטת אם להגיב.

אני מהקוראות הוותיקות שלך, ולא תמיד מזדהה עם מאמריך, אך הפעם אני מוחה בכל תוקף. אבקש ממך שתעני לי, מה הקשר בין מדורך, "חיים ואוהבים" של ערב פורים לבין התמונות הפורנוגרפיות? שפורסמו באותו עמוד? אני חושבת שזה כבר עבר את הטעם הטוב.

גוף של אשה זה לא דגל שמנופפים בו ברחוב (די לנו מהגברים). אשה אינטליגנטית כמוך בוודאי מכירה את הפתגם – "כבודה של בת מלך פנימה". אינני רוצה להרבות בפתגמים וציטטות אבל חושבת שעתון כמו "מעריב", המכבד את עצמו, לא צריך היה להדפיס את התמונות האלה. אני מקווה שבפעם הבאה תחשבי יותר עמוק. כנראה שאינך פמיניסטית.

רבקה שטיינר
פרדס־חנה

דברי מופנים אל כל המ־ז־ו־ע־ז־עות: התמונות השובבות של הנשים הערומות בנוסח תחילת המאה התפרסמו, כזכור, בגליון שהופיע ערב פורים. פורים, רבותי, פורים!

באותו ערב טילפנה אל ביתי אשה כה זועמת עד שהיתה צריכה לנגב את הקצף על שפתיה לאחר שסיימה להטיף לי מוסר על "מה שאת מרשה לעצמך במדור היום".

"מעריב" הוא אמנם עתון "המכבד את עצמו", ואני מכבדת את הקוראים שלי, אך מה לכל זה ולפרסום הנשים הענתיקות הללו? זו פורנוגרפיה זו? נו, באמת. להיכן נעלם זיק השובבות מהעיניים המרובעות של כמה מן הקוראות הטענות, אגב, הושמעו רק מהאגף הנשי. אני רק מקווה ש"הגועל נפש" הזה לא השבית אצלך את שמחת החג.

סטריאוטיפים

אתמול שאלה אותי חברה באוניברסיטה איך אני מסתדרת עם הקרחת. במיפגש תלמידים מושבנו עם תלמידי קיבוץ שכן, שאלה אחת המורות מן הקיבוץ: "מדוע אתם, הדתיים, אינכם מתגייסים לצה"ל? בשבעלי (בחזרו ממילואים) הסיע טרמפיסט, שאל אותו הבחור מה תפקידו "כקצין דת".

אלו התשובות:

● דווקא יש לי שיער ארוך (מתחת למטפחת) וכמעט אינני מכירה נשים דתיות עם קרחת, אף שאת כל חיי בילית בחברה דתית.

● בכל המושבים הדתיים בסביבה שלנו לא היה אף גבר בבית בזמן מלחמה, כך שתלמידינו אפילו לא הבינו את השאלה.

● תפקידו של בעלי כקצין בצה"ל אינו קשור בענייני דת.

כשלא מכירים – נוצר סטריאוטיפ. וכשהדימוי שלילי – מצמח שנאה.

בכתבתך "באותו עניין..." ב"חיים ואוהבים", "סופשבוע" מיום 4.3.88, תרמת לרשימת הסטריאוטיפים הרשומה למעלה. אם "אהבת ישראל" חשובה לך כפי שהיא חשובה לנו (ואני כמוה ולחמת בסטריאוטיפים שליליים לגבי כל אדם, גם אם אינו חושב כמוני) – אנא תקני את העוול.

מ.א. (השם שמור במערכת)
ישיבת בני־עקיבא, כפר־הרא"ה

תמר אבידר

פנטהאוז

יגאל לב

המדונה

אמא קנתה לו דירה. כאשר עמד להיכנס אליה, הזמין את ניר ידידו לראות את הבית. מכל הסטודנטים שהכיר ניר, רק לדניאל דלתון, או כמו שמכנים אותו בפאקולטה דידי, היתה דירה מפוארת משל עצמו. כדי להשלים את התמונה ביקש מהארכיטקט להפוך את חדר השינה לחדר מראות.

גאה להציג את הדירה בפני ידידיו. תיכנן את חנוכת שיפוץ שם. עד שבאה אמא. ניר לא הכיר את אמו של דידי. בפאקולטה היתה מושג. היו שקראו לה "המכשפה", "המפלצת" או "הדרקון". כך או כך, דידי מצוי בשליטתה המוחלטת של אמו. בן יחיד. אבא נפטר. מערכת מוזרה נרקמה בין השניים. דידי, נראה כבן מלכה, גבר חסון, ספורטאי, שופע בטחון עצמי. נשען על מעמדו הכלכלי ועל כישוריו השכליים, פוסע בטחון לקראת קריירה של משפטן מצליח. אבל אמא עומדת מאחור. מחזיקה בסולם. מופיעה רק ברגעים המכריעים באמת.

דידי קורא לה "המדונה". מקרינה סמכותיות. גופה הדק הקטן שלה נראה כאילו הוא שולט לא רק בבנה, אלא גם בכנה, שאיבד משהו מקומתו הגבוהה ונראה לפניה שמוט כתפיים, נבוך, מחפש את החטא שחטא בו כנראה, החטא שהוא עתיד להיענש עליו עד אמו.

ניר מכיר את סיפורה של האמא. יודע גם את פרשת ידידותיו שמעולם לא נשאו חן בעיני המדונה. "כדי שנערה תתקבל אצלנו בבית, היא צריכה להיות צירוף של ד"ר לוי, הפרופסורית האיטלקיה שזכתה בפרס נובל, מרלן דיטריך, שאותה אמא מעריצה וז'ורז' סנד, אהובתו של שופן, שאמא רוכשת לה משום מה יראת כבוד, אולי משום שהיא הצליחה לאלף את המוסיקאי הסורר".

דידי נחשב לגבר מצליח. נשים אוהבות בו משהו, שגלוי ויהיה כבר מזמן. "חולשה של אשה. מקרין יסורים עמוקים שעידנו אותו וגורמים לאשה לרצות לחבק אותו, להגן עליו". ניר ראה בו פשוט צבר יפה תואר חזק ולא הבין את נקודת המבט של אמו.

ידידותיו ברחו מבית אמו כמו ממגיפה או משריפה. דידי היה מביא את נערותיו לשיפוטה של אמו כדרך שהמהפיכה הביאה את אציליה לפגישה עם הגברת גיליוטינה.

אף־על־פי־כן לא יכול היה לעצור בעצמו מתוחף להזמין את הנערות הביתה. רומה שחיפש נואש אחר האחת שתישא חן בעיני אמו. יודע במלוא הכרתו שאין לו סיכוי. כדרך שאין לו סיכוי בכל המריבות שפרצו ביניהם. תמיד נכנע. תמיד מתנצל. שולח פרחים. מבקש לפייס.

ידידיו של דידי אמרו לו כי הוא ימצא אשה רק אחרי מות אמו, אבל הוא אפילו לא העלה על דעתו לשאול את מישאלת המוות. מגיל ילדות מרחפת רשותה, החזקה, מעיבה אפילו על חלומותיו.

כשהוא ישב על המרפסת בדירה החדשה שטרם סוכם החוזה שלה עם הקבלן ואילו הארכיטקט הכניס כמה תיקונים על פי דרישתו של דידי כדי להתאים אותה לצרכיו של רווק עליז, הוא פותח דלת אל עולם שניר לא ידע. מערכת היחסים של ניר עם גליה היתה פשוטה. ואילו דידי זוכר את אמו תמיד כמשהו מפחיד. בגיל צעיר היתה שולחת אותו כל ערב לחדר הנוחיות לשבת שם כדי להכין את עצמו לשנת הלילה. כבית שימוש הפך דידי לקורא מכור של ספרים, כשאמא ממתינה בחוץ לשמוע את קול המים הזורמים באסלה ומשמשים אות לשלוח את הבן לישון. כאשר נכנסו חבריו לשחק היתה עוצרת אותם לפני דלת חדרו "משום שדידי לומד עכשיו" ודידי למד כבר להכניס לתוך ספר היסטוריה מייגע בלש או ספר מין מרתק והיה מחוויר ומסמיק, דבר שאמא פירשה כהתרגשות מנפילת של האימפריה הרומית.

"אף פעם לא ידעתי שאני בעצם תלוי כל כך באמא", אמר לניר אותו יום על המרפסת. כשאתה נולד לתוך מערכת, אתה מקבל אותה כמובנת מאליה. רק מאוחר יותר התחלתי להבין. אבל..." ניר השלים את המשפט בינו לבין עצמו 'אבל גליתי זאת מאוחר מדי'. את מושגי אמו ליחסים ביניהם הגדיר כהומור מריר "היא חושבת שאני לא יוצלח, שלומיאל ורק היא תצליח להעביר אותי על פני הג'ונגל של החיים. וכשתמות אמצא אשה דומה לה שתמשיך לנתב אותי בדרך הקשה".

ניר לא ראה את האשה שחצתה את החדר. אבל ראה את פניו של ידידו. השינוי שחל בהם היה מרהים. מגבר צעיר, כבן 25, בעל סנטר מרובע תקיף, וגוף אתלטי הנושא כמעט ברישול את הבלייזר, הפך לילד מבוהל. עיניו האפורות התרוצצו בחוסר בטחון כמבקשות מוצא. עוד לפני שסובב את ראשו ידע ניר כי אמו של דידי כבר מקרינה עליו מנוכחותה המגנטית.

מגיעה בקושי למרפקו של בנה. יש בה הדרת מלכות של נשים מיניאטוריות. לבושה בתתרה שחורה, עיניים קטנות במקצת. מרוחקות זו מזו כדרך שמשרה עליך חוסר נחת. כדי להתבונן בשתי העיניים אתה חייב להעביר את מוקד מבטך מעין לעין. דבר המקנה לך הבעה חסרת בטחון ואילו היא שולטת בך בשלוות המדונה הקפואה.

הדירה לא מוצאת חן בעיניה. "זה נראה כמו בית זונות, דידי". עם אמא אי־אפשר להתווכח. עכשיו עליו לחפש דירה חדשה, מקבל על עצמו את כל שגיונותיה של אמא כדרך שארכיטקט המתכנן את הדירה למד, כי החדר הנוסף שהוא צריך לבנות בדירה, לא נועד לידידותיו של דידי, אלא כדי שאמא תוכל לבוא לכאן ולהתארח בבית בנה בסופי־שבוע...

נעלמה כרוח סערה. וכמו הסופה משאירה אחריה חורבות. על גל ההריסות ישב דידי, כתפיו שמוטות בקבלת דין. לא היה אפילו מרד בקולו כאשר אמר, "אמא אמרה לי שהרגתי את אבא. אבא נפטר מהתקף לב בגלל הצרות שעשיתי... שנים רבות עמסתי על כתפי את אשמת רצח האב. הרצח עתיק היומין והמפורסם ביותר בעולם".

ישב על השטיח משעין את ראשו על הכורסה כאילו מבקש לשבת נמוך, במקום שאי־אפשר שיהיה נמוך ממנו. "להנתק ממנה" השאיר את השאלה מרחפת באוויר, כאילו חושש להתמודד איתה. "לעזוב אותה פירושו לרצוח אותה ואני לא מסוגל להעמיס על כתפי את הרצח הכפול הזה".

צחק צחוק חלול, בלי שמחה. "מזה זמן אני נותן דעתי על אדיפוס, ידידי האומלל. בניגוד למה שחושבים, אדיפוס לא היה אחראי לעובדה שרצח את אביו ושכב עם אמו. האלים הם שיצרו את המצב הטראגי, והאחריות המוסרית נופלת על כתפיהם. אבל אדיפוס השוטה קיבל על עצמו אחריות רק משום שבחלומותיו רצח את אביו ושכב עם אמו. אדיפוס האומלל עיוור את עיניו כשהוא לוקח אחריות".

להשתחרר מאמא משמעותו ללכת לאיבוד. יש בו פחד עמוק מהצעד הזה. ניר אפילו לא מבין את שורשי הפחד. הוא יכול ללעוג לאמא, להשמיץ, אבל תמיד שומר טווח בטחון מאוזניה החדות. אפילו עכשיו, כשהוא מספר לניר את הסיפור האמל של יחסיו, את הנסיון האחר והיחיד שאמא העמידה אותו בפניו, הוא מתבונן סביב בחשש כאילו עוד רגע תצמח אמא, תחצה את הקיר האטום ותתלה בו שתי עיניים מאשימות, עיניים שהוא לא יכול לעמוד מולן.

"פעם עזבתי את הבית. זה היה לפני שנה. שכרתי חדר קטן ועלוב, חדרון עם פינת שרותים, מכוער אבל רק שלי. הפעם היחידה בחיים שהיתה פינה משלי ודלת המגינה עלי מפני מבטיה של אמא. אבל חזרתי הביתה משום שאמא... התעוורה. הרופאים קבעו כי זהו קטרקט שכיסה את עיניה. סירבה לעבור ניתוח. היה זה עוורון היסטרי. לא פעם חשבתי עד כמה העוורון הזה דומה לעוורון של אדיפוס.

"קל יותר לנקר את עיניך, מאשר להיות אחראי לאור עיניו של אדם אהוב"...

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 1 ל־7 באפריל

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בתחום העסקים מורגשים משחקי כוחות. נסו לא להניח לדאגות בתחום הקריירה לתקוע חריץ ביניכם לבין מישהו קרוב. היחסים האישיים מגיעים לנקודת מיפנה. השבוע כדאי להיזהר מפני ביזבוזים מיותרים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
אינכם מוכנים להתפשר עכשיו, וגם תכניים איתכם במגע עומדים על שלהם. ענייני קריירה עתידים להעסיק אתכם השבוע, אך לא מומלץ לשאול בעצת אחרים. הערה עוקצנית עלולה לפגוע במישהו אהוב.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
חששות ופחדים מעכירים את האווירה ביניכם לבין אנשים היקרים לכם; העניינים לא כל־כך גרועים כפי שהם נראים. בתחום העסקים צפוי מאבק כוחות. תנו עדיפות לעניינים הקשורים בילדים ובבני משפחה.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
השבוע לא כדאי לערב עסקים עם בילויים. שותפות עלולה להציב בפניכם אחריות חדשה – עשו כמיטב יכולתכם לתרום ולעזור. ביחסים עם ילדים עלולות לפרוץ מריבות. בזירה הביתית יהיה עליכם לקבל החלטה חשובה.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
דאגות הקשורות במקום העבודה עלולות להטריד אתכם השבוע, וייתכן שתצטרכו להתמודד גם עם בעיות מצד בן משפחה. זה הזמן להסדיר נושא הקשור בטיול. בתחום העסקים, לא מומלץ להשתמש בשיטת המגע האישי.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
בשל עיכוב או בעייה הקשורה לענייני כספים, ייתכן שתתפתו ליטול סיכון פזיז. אל תעשו זאת. מוטב לפעול בגבולות התקציב הקיים ולהבטיח את הנכסים שישנם. גם לא מומלץ עכשיו לחתום על חוזים.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
ענייני כספים עלולים לעורר מריבה עם שותף, או שיהיו חילוקי דעות ביחס לרכישה מסויימת. בעייה ביתית עדיין מעסיקה אתכם. כדאי להקדיש עכשיו תשומת לב לצרכים האישיים ולעשות חשבון־נפש אמיתי.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
ספקות עצמיים ויאוש אינם פועלים לטובתכם. התעלו מעל החשיבה השלילית ונסו להכיר בכך שהגיע הזמן להשלים את פיסות הפסיפס. בתחום הרומנטי, הנפש היקרה לכם עלולה להיפגע. אל תהיו חשדנים מדי.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
מחסור במזומנים עלול לפגום בתוכניות החברתיות שלכם. הימנעו ממעורבויות רגשיות. תחושות שאינן מובאות לכלל ביטוי גורמות מועקה בבית. כדאי לשים עכשיו דגש מיוחד על פעילויות קבוצתיות.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
בדרך־כלל אתם בטוחים במטרות שלכם, אך בימים אלה אתם נוטים להססנות. בתחום העסקים, נראה כי אינכם מצליחים במיוחד השבוע; כדאי להתאזר בסבלנות. פעילות חתרנית של מישהו בסביבתכם עלולה להזיק.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
השבוע אתם מתלבטים בשאלה מצפונית. עיכוב מסויים עלול לחול בקשר לתוכנית לצאת לטיול. בתחום העבודה, הממונים עליכם אינם מגלים את כל הקלפים. זה זמן להתחיל לחסוך, לא לקחת התחייבויות כספיות.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
אין זה זמן טוב לבקש מאחרים טובות; הצעת כספית שתקבלו בקרוב תהיה קשורה בתנאים מגבילים. מוטב לחפש את העוצמה בתוך העולם הפנימי. בזירה החברתית העניינים אינם ברורים. שימו דגש על טיולים.

עלילת דם

(המשך מעמוד 55)

לא היו סירובניקים: תוך שלושה חודשים קיבלו תשובה חיובית. יעקב, שהיה אז בן 23, הלך ללשכת הגיוס במונקאץ, כדי לסדר את שחרור אחיו, שהיה בן 19, ובדיוק נדרש להתגייס. מנהל לשכת הגיוס בירכו במזל טוב: "הנה הגיעה הדרגה שלך, לויטננט בצבא האדום. איחוליי". "אנחנו עוזבים את רוסיה ונוסעים לישראל", השיב יעקב.

ראש לשכת הגיוס נשאר המום. לאחר דקות של דומיה אמר לו: "אתה יודע, יאקוב יוזפוביטש, הבן שלי, גריגורי, חברך לכיתה בבית הספר היסודי, משרת עתה במצרים כיועץ צבאי. אתה תירה בו כשתעמדו משני צידי המתרס?"

יעקב הביע תקווה שיהיה שלום, ויצא משם כשגם אחיו הצעיר משוחרר.

את הפסח הבא עשתה משפחת פרידמן בשכונת קרית־הרצוג בבני־ברק. בנובמבר 1971 הגיעו לישראל, ואחרי תלאות לא מעטות ("לא היו מוכנים לשלוח אותנו לסביבה דתית"), מצאו את מקומם. השוחט היה למשגיח בבית חרושת למצות, האחיות נכנסו לאולפנא בירושלים, האח הצעיר יצא לעבודה ויעקב הלך לישיבה בכפר חב"ד. אחרי חודשים אחדים בישיבה היה לו כבר מושג־מה על תפישות החירות של היהדות, וכשהוא אומר שהסדר בבני־ברק – "בה ערכו סדר כשעתו רבי עקיבא וחבריו" – עבר "תוך התרוממות הנפש", הוא מתכוון לכך, לא סתם מדבר במליצות.

אחרי כמה שבועות בישיבה הרגיש יעקב "כאילו נולדתי כאן". אחרי שנה שאל את הרבי מליובאוויטש, אם להישאר בישיבה (כפי שרצה), או להמשיך באוניברסיטה. התשובה היתה, "להמשיך בעבודה מדעית במתימטיקה, יחד עם לימודי קודש, בקרבת מקום מגורי המשפחה". בשולי המכתב הוסיף הרבי "נ.ב.": "זמה בענין שירות?"

ד"ר יעקב פרידמן: "הרי האדם קובע את התדמית"

הלך לאוניברסיטת תל אביב, והתחיל לעבוד על הדוקטורט. הוא כבר הצמיח זקן וציציות.

עד מלחמת יום הכיפורים לא גייסו אותו. בראשית המלחמה עבר קורס תותחנים ועד מהרה מצא את עצמו במוכלעת הסורית. כאן היה גם בפסח תשל"ג, וזכה גם בפרס על עבודה טובה, בחישובים הקשורים בהפעלת תותחים רוסיים.

ב־74' השתחרר מהצבא ונשא את רחל פרלמן מבני־ברק, בת למשפחה הונגרית ותיקה בארץ. ב־79' אמרו לו באוניברסיטה, כי את הפוסט־דוקטורט עליו לעשות בחו"ל, כאן אין משרות.

נסע ללוס אנג'לס ועבד שמונה שנים כמרצה בכיר באוניברסיטת קליפורניה. הם הזמינו אותו אחרי שראו עבודה שלו ("כיוון חדש במתימטיקה, קשור בחקר האטום"). כתב עבודות, פיתח שיטות, עסק ביישום המתימטיקה בייעול מפעלים וניהולם. ביתו הפך שם למרכז רוחני ליוצאי רוסיה. הפסחים שם היו "חוויה מסוג אחר", לא כמו בארץ.

אחרי שמונה שנים שם, קיבל הצעות מפתות מאוניברסיטות שונות. בינתיים נולדו לו כבר חמישה ילדים ואשתו רצתה לחזור. "חינוך הילדים קשה באמריקה", היא אומרת, וכל המשפחה שלה בבני־ברק.

אחרי שקיבל הצעה מ"מכון לב" – מוסד גבוה לטכנולוגיה – הוא שואל את הרבי מליובאוויטש. התשובה, שאינה מאחרת לבוא – "קרימה, לירושלים".

ב"מכון לב" הוא מרצה בכיר למתימטיקה, עוסק במחקר באוניברסיטת תל־אביב ויש לו אפשרות להתמסר לילד שעשועיו: יעוץ בטכנולוגיה מתקדמת, ניתוח מתימטי של בעיות ניהול ומציאת שיטות יעול. הוא מקווה לעסוק בכך ב"מכון לב", עם קבוצת מדענים.

בסך הכל הוא מרוצה. עוד לא בן ארבעים, דובר חמש שפות, דוגמא של "איש תורה ומדע". כשבא הצלם, הוא מתפלא שהאובייקט הוא פרופסור למתימטיקה, ולא שוחט או רב. "זה הסטיריאוטיפ", מחייך יעקב, "אך הרי לא התדמית עושה את האדם, אלא האדם את התדמית".

נפתלי קראוס

מעריב
לילדים
י"ד בניסן תשמ"ח 1 באפריל 1988 גליון 358(2) פסח
עורכת: בת דורה בר

מה הולך "בכל דור ודור"

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" כתוב בהגדה של פסח.

מספר פעמים גלה עם ישראל מאדמתו והתפזר בכל העולם. השיבה לארץ ישראל מהגלויות השונות (הלוא היא "היציאה ממצרים") נמשכת עד היום. החיים הממושכים בין העמים השונים גרמו לכך שלכל עדה יש היסטוריה ומינהגים (מורשת) משלה.

השבוע יפתח באור־יהודה מוזיאון אשר בו תוצג מורשת יהדות בבל (עיראק). במוזיאון אחד עשר אגפים המציגים את הנושאים: גלות וגאולה, עליה וציונות, מוסדות הקהילה בבגדאד, החינוך היהודי ועוד. יש בו שיחזור בית הכנסת הגדול בבגדאד, ושיחזור סימטה ברובע היהודי בבגדאד, שמטרתה להראות אורח חיים, מקצועות ואווירה. כמו כן יש אגף לתערוכות מתחלפות, ספריה עשירה הכוללת כאלפיים ספרים, ארכיון היסטורי, ארכיון צילומים, ואוסף הקלטות מוזיקליות ועוד.

בין התצלומים שיש במוזיאון אפשר למצוא את שר האוצר הראשון בממשלת עיראק, היהודי יחזקאל ששון, ואת רינה דנגור יהודיה בת תשעה עשרה, שזכתה בתואר מלכת היופי של עיראק לשנת 1945. חלק גדול מהמוצגים, חפצי זהב וכסף ופריטי לבוש אופניים, נתרם על ידי אנשים. במוזיאון יבקרו תלמידי בתי ספר, סטודנטים וחוקרים וייערכו בו ימי עיון חודשיים הקשורים במורשת יהדות בבל.

רחל שי

זוג או פֶּרֶט

רוּת אֶל דָּנִי מְמַהֶרֶת
לְשַׂחֵק בְּ"זוּג אוֹ פֶּרֶט",
בְּמִשְׂחַק הָאֱגוֹזִים.
אֱגוֹזִים לָהּ בְּחָפְנַיִם,
גַּם מְלֵאִים כִּיסֶיהָ שְׁנַיִם –
בֶּאֱמֶת הֵן לֹא אֲגָזִים.

הִיא אֶת דָּנִי מְחַפֶּשֶׂת
בֶּחָצֵר, עַל הַמִּרְפֶּסֶת.
"מַה זֶּה? דָּנִי הִסְתַּתֵּר?"
אַךְ הִנֵּה עוֹמֵד הַיֶּלֶד
בַּפִּנָּה וּמְגַלְגֵּל אֶת
אֱגוֹזָיו מַהֵר־מַהֵר.

"וְאוּלַי תִּרְצֶה", חוֹקֶרֶת,
"לְשַׂחֵק בְּ'זוּג אוֹ פֶּרֶט'
וְאַסְבִּיר, וּבְדִיּוּק.
אֱגוֹזִים בְּיָד אָשִׂימָה,
וְאַתָּה תַּגִּיד אָז לִי: מָה
יֵשׁ לִי פֶּרֶט? יֵשׁ לִי זוּג?

לְנַחֵשׁ אִם רַק תַּצְלִיחַ,
אֱגוֹזַי כֻּלָּם תַּרְוִיחַ –
כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּיָד שֶׁלִּי.
לְנַחֵשׁ אִם לֹא תַּצְלִיחַ,
אֱגוֹזֶיךָ תֵּן אָז לִי, אַךְ –
כְּמִסְפָּר שֶׁבְּיָדִי.

טוֹב אוֹתִי הֵבַנְתְּ, דָּנִי?"
"כֵּן", עוֹנֶה הוּא, "כִּמְדֻמַּנִי,
שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ טוֹב".
רוּת אֶת הַמִּשְׂחָק מַתְחִילָה,
מוֹשִׁיטָה יָדָהּ לַיֶּלֶד:
"נוּ, נַחֵשׁ, וּכְלִי לַחְשֹׁב!"

דָּנִי מְמַצְמֵץ הָעַיִן
וְשׁוֹאֵל אוֹתָהּ: "מֵאַיִן
כְּבָר אֵדַע מַה שַּׂמְתְּ בְּיָדֵךְ?
לֹא רָאִיתִי בְּשׁוּם אֹפֶן,
כַּמָּה אֱגוֹזִים בַּחֹפֶן.
מִי יוֹדֵעַ? אַתְּ, רַק אַתְּ!"

"תְּנַחֵשׁ כְּבָר", רוּת מְפַצֶּרֶת,
"יֵשׁ לִי זוּג אוֹ יֵשׁ לִי פֶּרֶט?
כֵּן מְשַׂחֲקִים, רַק כָּךְ".
וְחוֹשֵׁב, חוֹשֵׁב לוֹ דָּנִי,
וְאוֹמֵר אָז: "כִּמְדֻמַּנִי –
פֶּרֶט לֹא, לָאו זוּג יֵשׁ לָךְ!"

רוּתִי אֶת הַיָּד פּוֹתַחַת
וְסוֹפֶרֶת לוֹ בְּנַחַת:
"חֲמִשָּׁה! לִי פֶּרֶט יֵשׁ!
תֵּן לִי, דָּנִי, אֶת חֲמֵשֶׁת
אֱגוֹזֶיךָ", הִיא דּוֹרֶשֶׁת,
"לֹא הִצְלַחְתָּ לְנַחֵשׁ".

דָּן מוֹרִיד הָאַף לְמַטָּה,
עַל פָּנָיו עַצֶּבֶת שְׁטָה,
וּפוֹרֵץ פִּתְאֹם בִּבְכִי:
"לֹא רוֹצֶה מִשְׂחָק בְּפֶרֶט,
לֹא בְּזוּג וְלֹא אַחֶרֶת!
אֱגוֹזִים שֶׁלִּי, שֶׁלִּי!"

מְפַיֶּסֶת רוּת וְסָחָה:
"קֹדֶם הֵן דִּבַּרְנוּ כָּכָה,
לֹא יָפֶה עַל זֶה לִבְכּוֹת!
עוֹד רַבִּים הֵן אֱגוֹזֶיךָ,
וְכָעֵת בָּא תּוֹר עָלֶיךָ,
שְׁאַל אַתָּה בַּפַּעַם זֹאת!"

דָּנִי מְנַגֵּב הָעַיִן,
אֱגוֹזִים שָׂם בְּיָדַיִם,
וְשׁוֹאֵל בְּקוֹל סוֹדִי:
"רוּתִי, נַחֲשִׁי אַתְּ, כַּמָּה
אֱגוֹזִים הִסְתַּרְתִּי שָׁמָּה?
וּבְיָדְךָ אַתְּ לֹא תֵּדְעִי."

"כֵּן, הִפְסַדְתְּ, הִפְסַדְתְּ הַפַּעַם"
דָּנִי מִתְפָּרֵץ כְּמוֹ רַעַם
וְצוֹחֵק, צוֹחֵק בְּקוֹל.
וְהִנֵּה כָּל יָד אַחֶרֶת,
כִּי בְּיַד יָמִין יֵשׁ פֶּרֶט,
אַךְ גַּם זוּג יֵשׁ בְּיַד שְׂמֹאל.

אהרון מזיא

ציור ורית צרפתי

כוכב שביט (פרק 26) – כתב וצייר אורי פינק

היומן המטריף שלי
קום בַּחוּר עָצֵל!

לֹא כָל כָּךְ נָעִים לִי לְהוֹדוֹת, אֲבָל אִם לֹא תְּגַלּוּ לְשׁוּם אֶחָד... טוֹב, מִילָא, תִּשְׁמְעוּ: אֲנִי לוֹמֵד נְגִינָה בְּאוֹרְגָן. הממ... אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁלְּשַׂחֵק וְלִצְפּוֹת בְּטֶלֶוִיזְיָה זֶה יוֹתֵר טוֹב. אֲבָל אִמָּא אוֹמֶרֶת: "צָרִיךְ גַּם מַשֶּׁהוּ חִנּוּכִי!"

לְמַעַן הָאֱמֶת, אַבָּא אוֹמֵר לְאִמָּא: "אַתְּ עוֹשָׂה טָעוּת, יָעֵל. אִם כְּבָר לְלַמֵּד אוֹתוֹ נְגִינָה – אָז רַק פְּסַנְתֵּר". אֲבָל אֲנִי הִתְעַקַּשְׁתִּי שֶׁאִם כְּבָר נִגְזַר עָלַי לִלְמֹד נְגִינָה – אָז לְפָחוֹת שֶׁיִּהְיֶה זֶה אוֹרְגָן, כִּי יֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר נוּרוֹת צִבְעוֹנִיּוֹת, הוּא מַשְׁמִיעַ יוֹתֵר קוֹלוֹת וְאֶפְשָׁר לְהָפִיק מִמֶּנּוּ גַּם קוֹלוֹת שֶׁל תֻּפִּים וּמְטוֹסִים.

גַּם אַתֶּם לוֹמְדִים נְגִינָה בְּאוֹרְגָן? נָכוֹן שֶׁזֶּה נוֹרָא מְעַנְיֵן בַּהַתְחָלָה, לִלְחֹץ עַל כַּפְתּוֹרִים וּלְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹת חֲזָקִים וּמְשֻׁנִּים? וְנָכוֹן שֶׁזֶּה נִהְיָה מְשַׁעֲמֵם נוֹרָא מַהֵר?

אַבָּא מִתְעַקֵּשׁ שֶׁאֶתְאַמֵּן בִּנְגִינָה בְּכָל יוֹם. בָּאַחֲרוֹנָה הוּא אֲפִלּוּ מְלַוֶּה אוֹתִי בִּנְגִינָה בַּחֲלִילִית. שׁוּב לֹא נָעִים לִי לְהוֹדוֹת, אֲבָל... זֶה יוֹצֵא דַּוְקָא נֶחְמָד, מַה לַּעֲשׂוֹת?!

אֶתְמוֹל נֶעֱרַךְ הַקּוֹנְצֶרְט הָרִאשׁוֹן שֶׁלָּנוּ בְּבֵית הַסֵּפֶר. אֲנִי הֵכַנְתִּי אֶת הַשִּׁיר "קוּם בַּחוּר עָצֵל", בִּשְׁתֵּי יָדַיִם. יָד יָמִין מְנַגֶּנֶת אֶת הַשִּׁיר עַצְמוֹ וּמֶלוֹדְיָה, בֶּאֱמֶת!) וּבְיַד שְׂמֹאל אֲנִי מְנַגֵּן אַקּוֹרְדִים לְלִוּוּי.

כָּל כָּךְ הַרְבֵּה פְּעָמִים הִתְאַמַּנְתִּי עַל הַשִּׁיר הַזֶּה, עַד שֶׁלָּמַדְתִּי אוֹתוֹ, בְּלִי לְהִתְכַּוֵּן, בְּעַל־פֶּה. הוּא מַמָּשׁ יָצָא לִי מֵהָאַף. אֲבָל לִיאוֹר, אָחִי הַקָּטָן, אוֹהֵב לִשְׁמֹעַ אוֹתִי מְנַגֵּן וּלְסַקּוֹת אוֹתִי אַחַר כָּךְ בְּצוּרָה כָּל כָּךְ מַצְחִיקָה, שֶׁשָּׁוֶה לִי לְנַגֵּן אֶת זֶה פַּעַם נוֹסֶפֶת.

בַּקּוֹנְצֶרְט הַחֲגִיגִי, כְּשֶׁהִקְרִיאוּ אֶת שְׁמִי וְעָלִיתִי לְנַגֵּן אֶת "קוּם בַּחוּר עָצֵל", יָדַעְתִּי שֶׁאַבָּא, אִמָּא וְלִיאוֹר מִתְבּוֹנְנִים בִּי, בְּיַחַד עִם כָּל הַהוֹרִים הָאֲחֵרִים.

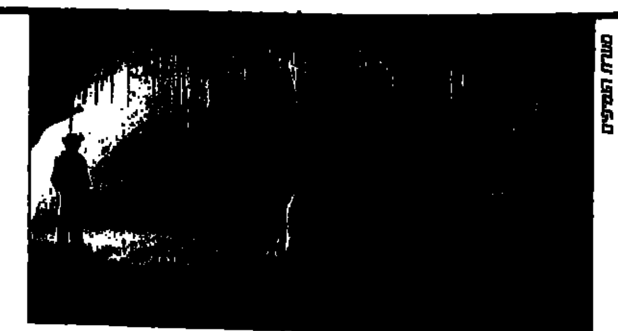
פִּתְאֹם, דַּוְקָא בַּקֶּטַע שֶׁל "קוּ־קוּ־רִי־קוּ" הָיְתָה לִי הִתְבַּלְבְּלוּת. אֲבָל תִּקַּנְתִּי אֶת עַצְמִי בְּלִי לַעֲצֹר, כְּמוֹ שֶׁאַבָּא לִמֵּד אוֹתִי. אַתֶּם חוֹשְׁבִים שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ?

כְּשֶׁסִּיַּמְתִּי מָחֲאוּ לִי כֻּלָּם כַּפַּיִם וְלִיאוֹר צָעַק לְעֶבְרִי: "יוֹפִי יוֹאָבִי עָצֵל". הוּא לֹא הִתְכַּוֵּן לְהַעֲלִיב, אֲבָל כָּל הָאוּלָם פָּרַץ בִּצְחוֹק.

אַחַר כָּךְ זָלַלְנוּ אֶת הַכִּבּוּד (בַּמִּבָּה, פּוֹפּ־קוֹרְן וּבֵיגֶלֶךְ) וְרָאִיתִי שֶׁאַבָּא וְאִמָּא גֵּאִים בִּי.

אַתֶּם יוֹדְעִים מָה? אוּלַי בְּכָל זֹאת אַמְשִׁיךְ לִלְמֹד אוֹרְגָן. חֲבָל רַק שֶׁכֻּלָּם קוֹרְאִים לִי עַכְשָׁו בַּהַפְסָקוֹת, בְּבֵית הַסֵּפֶר: "הֵי, יוֹאָבִי־בָּחוּר־עָצֵל"... בְּעֶצֶם, אוּלַי הֵם צוֹדְקִים?

סִפֵּר יוֹאָב אֲבִירָם
רָשַׁם אִיתָן

בִּקּוּר בִּמְעָרַת הַנְּטִיפִים

סְטִיָּה קַלָּה מֵהַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לַבִּירָה מוֹבִילָה אֶל מְעָרַת שׂוֹרֵק – מְעָרַת הַנְּטִיפִים הַיְּפֵהפִיָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה עַצְמָהּ שׂוֹרֶרֶת לַחוּת גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר וּכְדֵי לְהִסְתַּגֵּל לַלַּחוּת עוֹבְרִים דֶּרֶךְ "חֶדֶר אַקְלוּם", צוֹפִים בְּסִרְטוֹן הַסְבָּרָה וּמַאֲזִינִים לְדִבְרֵי הַמַּדְרִיךְ הַמְלַוֶּה. בְּתֹם דִּבְרֵי הַהֶסְבֵּר יוֹרְדִים לְתוֹךְ הַמְּעָרָה וּלְאַחַר שֶׁהָעֵינַיִם מִתְרַגְּלוֹת לָאֲפְלוּלִיּוּת – מִתְגַּלֶּה מַרְאֶה עוֹצֵר נְשִׁימָה. טִפּוֹת שֶׁטִּפְטְפוּ מִתּוֹךְ תִּקְרַת הַמְּעָרָה כְּאִלּוּ "קָפְאוּ" בְּדַרְכָּן, וּבְמֶשֶׁךְ מִילְיוֹנֵי שָׁנִים יָצְרוּ נְטִיפִים. חֶלְקָם דַּקִּיקִים וַאֲרֻכִּים בַּעֲלֵי מַרְאֶה "מַקָּרוֹנִי"; אֲחֵרִים רְחָבִים יוֹתֵר, דְּמוּיֵי "גֶּזֶר" וְיֵשׁ רְחָבִים מְאֹד וּמְקֻלְקָלִים הַמַּזְכִּירִים אָזְנֵי פִּיל גָּדוֹל. כַּאֲשֶׁר מַצְלִיחוֹת הַטִּפּוֹת הַלָּלוּ לִנְשֹׁר וּלְהִנָּתֵק מֵהַתִּקְרָה, הֵן מִצְטַבְּרוֹת זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ עַל קַרְקָעִית הַמְּעָרָה וּמִתְגַּבְּשׁוֹת לְזְקִיפִים. לַזְּקִיפִים יֵשׁ צוּרוֹת שׁוֹנוֹת דִּמְיוֹנִיּוֹת וּמַדְהִימוֹת, כְּמוֹ פַּגּוֹדוֹת (מִקְדָּשִׁים בְּהֹדּוּ וְסִין), אַרְמוֹנוֹת קְסוּמִים, כּוֹבָעִים מֶקְסִיקָנִיִּים, צְרִיחִים. יֵשׁ זְקִיפִים הַמַּזְכִּירִים דְּמֻיּוֹת אָדָם – כְּמוֹ מֹשֶׁה עִם לוּחוֹת הַבְּרִית, אִמָּא הַמְּחַזִּיקָה תִּינוֹק; פֶּסֶל הַחֵרוּת הָאָמֶרִיקָנִי, נָזִיר כּוֹרֵעַ עַל בִּרְכָּיו וְכוּ'. הַנְּטִיפִים וְהַזְּקִיפִים הַ"חַיִּים", כְּלוֹמַר אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן זוֹרְמִים דַּרְכָּם מַיִם, צִבְעָם לָבָן חַלְבִי וְנוֹצֵץ. אֵלּוּ הַיְבֵשִׁים צִבְעָם מִשְׁתַּנֶּה לְאָפֹר, לָבָן קִמְחִי אוֹ חוּם־אָדֹם. הַטֶּבַע כְּפֶסֶל מִתְגַּלֶּה בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה כְּיוֹצֵר מֻכְשָׁר בְּיוֹתֵר וּבַעַל דִּמְיוֹן עָשִׁיר. מַה שֶּׁמַּדְהִים הוּא כִּי כָּל הַיֹּפִי הָרַב הַזֶּה הִתְגַּלָּה לִגְמָרֵי בְּמִקְרֶה. בְּפִצּוּץ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּ־1968 בְּמוֹרְדוֹת הַמַּעֲרָבִיִּים שֶׁל הָרֵי יְהוּדָה בְּמַחְצָבוֹת הַרְטוּב, חָשַׂף לִפְנֵי עוֹבְדֵי הַמַּחְצָבָה הַנִּדְהָמִים פֶּתַח קָטָן לְעוֹלָם קָסוּם, אֲשֶׁר בְּמֶשֶׁךְ מִילְיוֹנֵי שָׁנִים הָיָה חָבוּי וְנִסְתָּר מֵעֵינֵי יְצוּר חַי.

חוה חבושי

משתעשעים
מימי

פִּרְחֵי אָבִיב

לִפְנֵיכֶם שְׁמוֹת שֶׁל 7 פְּרָחִים, שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם פֻּרְקוּ לַהֲבָרוֹת וְהוּבְאוּ בְּעִרְבּוּבְיָה. נַסּוּ לְחַבֵּר כָּל הֲבָרָה עִם הַמַּתְאִימָה לָהּ וּמִצְאוּ אֶת שְׁמוֹת הַפְּרָחִים.

נָר לַת דּוּף קַת הַגַּם קִיס. צ סַח פַּת רַק
לָב רוֹ חַב וֹן. הַר

בין הפותרים יוגרל ספר של אבשלום קור

תַּשְׁבֵּץ הַגָּבִיעַ.

פתרונות נא לשלוח ל"מעריב לילדים" ת.ד. 220044 ת"א

מְאֻנָּךְ: 1. שֵׁם נוֹסָף לְחַג הַפֶּסַח. 2. מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. 3. מִלַּת קְרִיאָה. 4. נִמְצָא מִתַּחַת לָעוֹר. 5. נְהַר מִצְרַיִם. 6. אַחַת הַמַּכּוֹת. 11. רָאוּי וּמוּכָן לְפֶסַח. 12. הַמְּעִיל שֶׁלָּהּ. 14. מַאֲכָל לְפֶסַח. 16. אַחַת הַמַּכּוֹת. 19. שִׁקְטוּ! 22. לוֹ מְכִינִים כּוֹס מְיֻחֶדֶת בְּלֵיל הַסֵּדֶר.

מְאֻזָּן: 1. שֵׁם נוֹסָף לְחַג הַפֶּסַח. 7. עַל אֶחָד כְּמוֹהוּ מְסֻפָּר בְּמִזְמוֹר יָדוּעַ מֵהַהַגָּדָה. 8. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין – – – יְרָקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר. 9. עָסוּק מְאֹד. 10. אֶחָד הַבָּנִים מֵהַהַגָּדָה. 15. צִנּוֹר מוֹבִיל דָּם בַּגּוּף. 17. נָכְרִי שֶׁהִתְיַהֵד. 18. מִלַּת שְׁאֵלָה. 20 – – נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה. 21. נֶעֱרָךְ בְּעֶרֶב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. 23. אֵשֶׁת מֹשֶׁה.

